

iurium SCRIPTUM

O právu a spravedlnosti.
Odborně, přitom srozumitelně.
Pro praxi i teorii.

2021

Iurium Scriptum

číslo 2/2021, ročník V.

Iurium Scriptum je periodikum s odbornými články, které je vydáváno dvakrát ročně. Publikované články se věnují právu a právní vědě. Všechny odborné články jsou anonymně hodnoceny dvěma recenzenty.

Redakční rada

Předseda: Ing. Mgr. Radek Ruban, Ph.D.

Interní členové: doc. JUDr. Kateřina Frumarová, Ph.D., doc. JUDr. Václav Stehlík, Ph.D., LL.M., JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D., Ing. Mgr. Radek Ruban, Ph.D., Mgr. Ing. John A. Gealfow, JUDr. Tomáš Grygar.

Externí členové: prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc., prof. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., doc. JUDr. Robert Zbíral, Ph.D., JUDr. Václav Bednář, Ph.D., JUDr. Bronislava Coufalová, Ph.D., JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI, JUDr. Vlastimil Göttinger, Ph.D., JUDr. Martin Hapla, Ph.D., JUDr. Martin Kopa, Ph.D., JUDr. Jan Lasák, Ph.D., LL.M., JUDr. Zdenka Papoušková, Ph.D., Mgr. et Mgr. Lukáš Ryšavý, Ph.D., JUDr. Jaroslav Stránský, Ph.D., JUDr. Renáta Šínová, Ph.D., JUDr. Maxim Tomoszek, Ph.D., Mgr. David Baroš, JUDr. Lukáš Dořičák.

Redakce

Šéfredaktor: Leoš Kudlík

Korektura: John A. Gealfow

Sazba: Michael Šopík

Kontakt na redakci: redakce@iurium.cz

Čas a místo vydání: březen 2022, Brno

Evidenční číslo periodického tisku: MK ČR E 22854

ISSN: 2570-5679 (print), 2570-5709 (online)

Vydavatel: **Nugis Finem Publishing, s.r.o.**

IČ: 07516541

sídlo: Botanická 785/9, 602 00 Brno

Úvodem

Vážení čtenáři,

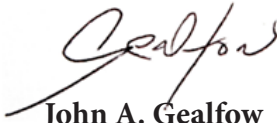
v minulém čísle jsme oznamovali velké změny související se založením nového časopisu Ratio Publica a jsme rádi, že s velkými změnami nekončíme. Oznámení několika z nich si ještě ponecháme pro příští číslo, již teď ale můžeme oznámit hned tři personální změny na postech zásadních pro fungování Iuria. Ani jedna ze změn ale naštěstí není změnou, kdy by Iurium někdo zcela opouštěl.

Lukáš Dořičák byl naším dlouholetým předsedou redakční rady. Lukášovo působení v Iuriu začalo hned v roce 2016, kdy vzniklo Iurium jako takové – a od toho okamžiku byl Lukáš členem interní redakční rady. V roce 2017 se dokonce stal jejím předsedou. Lukášovi Iurium vděčí za mnoho z toho, čím momentálně je. Z časových důvodů se Lukáš rozhodl odejít do ústraní a rezignovat na členství v redakční radě i na její předsednictví. Stále však zůstává externím členem redakční rady, i nadále tedy bude dohlížet na kvalitu publikovaných textů. Teď však z pozice recenzenta. Interním členem redakční rady byl také Jan Lasák, který se rozhodl ke stejnému kroku.

Jiří Jarolím byl naším dlouholetým šéfredaktorem a časová nesnáz bohužel potkala i jeho. Šéfredaktorování se ujal v roce 2019 a tři roky intenzivně vtiskával Iuriu jeho podobu. Nyní se rozhodl uvolnit pozici šéfredaktora svému zástupci Leoši Kudlíkovi, který našim pravidelným čtenářům určitě nebude neznámým.

Na pozici předsedy redakční rady byl zvolen Radek Ruban, asistent soudce Nejvyššího soudu a odborný asistent na Katedře obchodního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Radek nás od prvního okamžiku nadchnul svojí vizí, kterou pro Iurium má. Doufám, že jako čtenáři již brzy mezi našimi texty vysledujete trend, kterým se Iurium bude nově ubírat.

Radkovi a Leošovi přeji v jejich snaze o přinášení co nejlepších právních textů k vám, našim čtenářům, hodně štěstí. A vám přeji příjemné čtení toho, co jsme pro vás v novém složení našeho týmu připravili.

John A. Gealfow
prezident Nugis Finem
člen redakční rady Iuria

Obsah

Kamil Kovaříček: Vyloučení nároku na náhradu újmy po jednateli pro přednost úpravy hospodářské soutěže	5–16
Aneta Rejchrtová: Fenomén home office jako plnohodnotná forma výkonu práce	17–29
Vojtech Vladár, Michal Mrva: Zákonodarca ako interpretátor v kánonickom a slovenskom práve	30–46
Zuzana Mlkvová : Vecnoprávny účinok nájmu v staršom práve	47–57
Kamila Abbasi: Přístup striktně sekulárního státu k muslimskému zahalování ve školství – případ Francie	58–73

Odborný článek

Vyloučení nároku na náhradu újmy po jednatele pro přednost úpravy hospodářské soutěže

Kamil Kovaříček

Autor vystudoval magisterský studijní program v oboru právo a právní věda na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Zároveň je na téže fakultě studentem doktorského studijního programu v oboru obchodní právo. V odborné činnosti se zaměřuje především na právo obchodních korporací, a to zejména na úpravu kapitálových společností. Zároveň vykonává advokacii se specializací na právo obchodních korporací.

Abstrakt

Tento text analyzuje soudní rozhodnutí německých soudů, v němž byl posuzován konflikt základů, na kterých stojí úprava práva obchodních společností na straně jedné a ochrana hospodářské soutěže na straně druhé. Účel obou úprav se v části ukázal jako vzájemně neslučitelný, když německé soudy posuzovaly udržitelnost odpovědnosti statutárního orgánu za protisoutěžní jednání vůči efektivnosti vymáhání soutěžních pravidel a ukládání příslušných sankcí. Autor přibližuje nejen přístup konkrétní německé judikatury, ale také hodnotí její přesvědčivost a přenositelnost do tuzemských právních poměrů. Dále zodpovídá otázku, která z daných právních oblastí by měla převážet – odpovědnost za porušení péče řádného hospodáře, nebo účelnost ukládaných sankcí v soutěžním právu?

Abstract

The present text analyses a judicial decision of the German courts in which the conflict between the foundations on which the regulation of company law is based, on the one hand, and the protection of the competition, on the other, was examined. The purpose of these two legal areas proved to be mutually incompatible in part when the German courts assessed the sustainability of the liability of the statutory body for the collusive conduct and the effectiveness of the enforcement of the competition rules and the imposition of appropriate sanctions. The following text not only presents the approach of the specific German case law but also assesses its persuasiveness and transferability to the domestic legal area. Finally, it answers the question of which of the legal areas should prevail – liability for the breach of due care or the effectiveness of sanctions in competition law.

Předložený text analyzuje vybrané soudní rozhodnutí z Německa, kterým byl rozsouzen spor o přednosti jedné ze skupin právních norem, které měly být ve vzájemném rozporu. Konflikty smyslů a účelů různých právních norem v rámci jedné právní oblasti nejsou ničím výjimečným. Může však také docházet ke střetům napříč jednotlivými právními oblastmi či dokonce mezi systémy soukromého a veřejného práva navzájem. Nejčastěji lze takové střety očekávat v případech norem, které stojí na pomezí těchto systémů. Mezi takové normy lze zařadit i pravidla upravující hospodářskou soutěž, která budou předmětem této práce. Ty jsou veřejnoprávní regulací upravující soukromoprávní vztahy, přičemž jejich porušení musí mít nutně určité důsledky právě i ve sféře soukromoprávní.

Takový konflikt, dotýkající se soutěžních pravidel, postupně posuzoval Pracovněprávní soud v Essenu,¹ na který navázal svým rozhodnutím v druhé instanci Zemský soud v Düsseldorfu.^{2,3} Právě druhé jmenované rozhodnutí tento text používá jako myšlenkový základ pro analýzu daného konfliktu právních systémů. Zemský soud v tomto řízení rozhodoval o žalobě soutěžitele-společnosti s ručením omezeným, kterou se domáhal nároku na náhradu újmy po svém bývalém členovi statutárního orgánu. Újma měla spočívat především v dříve uložené povinnosti uhradit peněžitou sankci za účast na koluzním protisoutěžním jednání, o které rozhodl německý soutěžní úřad.

Zemský soud v této žalobě spatřil konflikt mezi smyslem a účelem peněžitého trestu v rámci správního trestání a smyslem a účelem interního korporálního mechanismu zajišťujícího regresní nárok společnosti za jejím jednatelem pro porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře. Konkrétně tento regresní nárok měl vylučovat efektivnost a smysl správního trestání na úseku soutěžního práva jako takového.

Předložený text si vypůjčuje argumenty zemského soudu a hodnotí jejich přenositelnost do účinné úpravy na našem území. Není totiž důvod se domnívat, že by k obdobnému konfliktu právních systémů v intencích českého právního řádu nemohlo dojít. Tento text analyzuje argumenty zemského soudu prizmatem tuzemského práva a snaží se nalézt vlastní rozklíčování onoho konfliktu mezi normami soukromého a veřejného práva.

Již na úvod před závorku vytýkám, že probírané rozhodnutí bylo nakonec zrušeno.⁴ To však nikoliv z materiálních důvodů ale z důvodu nedostatku pravomoci pracovněprávního soudu, jemuž nepřísluší posuzovat právní otázku ohledně dodržování soutěžních pravidel.⁵ Argumenty zemského soudu je však samozřejmě možné hodnotit i nadále. Zároveň je nutné uvést, že probírané rozhodnutí není svým obsahem osamocené. V Německu bylo odůvodnění tohoto rozhodnutí použito *orbiter dictum* již v jiném sporu o náhradu újmy po jednateli z důvodu peněžitého trestu uloženého soutěžním úřadem.⁶ Rozhodnutí posuzující stejný konflikt s obdobným odůvodněním a závěrem padlo například i ve Velké Británii.⁷

Pro soutěžní právo je přitom příhodné, že se pravděpodobně bude hledat podobné řešení pro celý unijní prostor. Jak již bylo uvedeno, konflikt spočívá ve sporu mj. o efektivnost správního trestání v hospodářské soutěži jako takového a nelze očekávat, že by pro budoucí vývoj práva hospodářské soutěže bylo příhodno, aby se činily rozdíly mezi efektivností sankcí (a možnosti jejich regrese) napříč jednotlivými členskými státy. Dokud však neexistuje společná unijní norma nebo univerzálně akceptované řešení, je na místě tento konflikt zkoumat i skrze národní úpravu. Tento text postupně popíše skutkový základ probíraného rozhodnutí vydaného zemským soudem. Následně přiblíží jeho hlavní argumenty a zhodnotí jejich relevanci z pohledu právní úpravy účinné na našem území.

1. Skutkový stav v rozhodnutí zemského soudu

Skutkový stav předmětu řízení bude popsán tak, jak vyplývá z probíraného rozhodnutí z tvrzení stran. Jelikož pracovněprávní soud skutkový stav nijak nezkoval, protože ho pro své rozhodnutí nepotřeboval, bude vycházeno z tvrzení žalobkyně, aniž by docházelo k jakémukoliv hodnocení pravdivosti těchto tvrzení. Ta totiž dávala svému bývalému jednateeli za vinu, že měl zásadní podíl na účasti žalobkyně na drážním kartelu, čímž se dle jejího názoru měl dopustit porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře. Právě otázka porušení péče řádného hospodáře je pro citované rozhodnutí tou nejdůležitější, a tak jsou tvrzení žalobkyně nekriticky přebírána spíše jako vhodný základ pro navazující myšlenkové cvičení než jako podklad pro nalezení odpovědi na to, jak měl zemský soud rozhodnout.

Žalobkyně uvedla, že ji německý soutěžní úřad uložil pokutu v souhrnné výši 191 milionů eur. Soutěžní úřad ji shledal vinnou z toho, že se významně účastnila na koluzním protisoutěžním jednání.⁸ To mělo spočívat mj. v uzavírání a realizaci zakázaných dohod, kterými docházelo k rozdělení některých veřejných zakázek, především pak také ke stanovování kartelových cen mezi soutěžiteli. K této veřejnoprávní sankci se brzy připojila i žaloba jednoho z hlavních odběratelů žalobkyně, kterou se tato společnost domáhala náhrady újmy ve výši 500 milionů eur. Tento pozdější soukromoprávní spor byl nakonec vyřešen mimosoudní dohodou, jejímž obsahem bylo stanovení povinnosti žalobkyně uhradit vyrovnání svému odběrateli ve výši 100 milionů eur.

Žalobkyně se měla účastnit popsaného protisoutěžního jednání v období let 2003-2011, přičemž v žalobě jako hlavního aktéra tohoto jednání označila pana U. S., který v žalobkyni vykonával funkci jednatele v letech 1991-2011. Funkce byla tomuto jednateeli ukončena krátce poté, co došlo k odhalení protisoutěžního jednání.

Jednatel se přitom dle tvrzení žalobkyně měl podílet na přímé organizaci a realizaci zakázané dohody v předmětných letech, což žalobkyně dokladovala i s odkazem na šetření německého soutěžního úřadu, opisem některých komunikací jednatele s ostatními soutěžiteli, ale například také tím, že doložila nákup šifrovaných mobilních telefonů žalovaným jednatelem, které měly dle přesvědčení žalobkyně sloužit ke skrytí protisoutěžního jednání. Žalobkyně tak byla přesvědčena nejen o vědomosti jednatele o protisoutěžním jednání, ale také o jeho přímém úmyslu na tomto jednání participovat.

V petitu se žalobkyně domáhala, aby žalovaný jednatel uhradil žalobkyni částku ve výši 191 milionů eur zvýšenou o úrok z prodlení odpovídající dvěma veřejnoprávními sankcím. Později svoji žalobu rozšířila o nárok na úhradu částky ve výši 100 milionů eur zvýšenou o úrok z prodlení odpovídající mimosoudnímu vyrovnání a taktéž se dožadovala určení, že je žalovaný jednatel povinen žalobkyni uhradit všechny budoucí nároky plynoucí z žalob poškozených o náhradu způsobené újmy žalobkyní.

Již na tomto místě je vhodné uvést, že se zemský soud vůbec nezabýval částmi žalobního návrhu, které se týkaly nárokování si náhrady újmy, která vznikla žalobkyni v důsledku plnění soukromoprávních nároků vůči poškozeným. Ty nebyly dle soudu uplatněny v tomto řízení řádně a včas, a tudíž nebyly pro jeho další úvahy významné, jakkoliv by jejich posouzení s ohledem na další argumentaci bylo jistě zajímavé.

Na takto vymezené hrací ploše se tedy pracovněprávní soud v Düsseldorfu jal argumentace o možnosti prisouzení náhrady újmy po jednateeli způsobené čistě veřejnoprávní sankcí pro porušení pravidel hospodářské soutěže.

2. Odůvodnění rozhodnutí Zemského soudu

Zemský pracovněprávní soud v Düsseldorfu posuzoval probíranou věc tak, že dle jeho názoru dochází ke střetu zájmů dvou právních oblastí – oblasti vymáhání pravidel hospodářské soutěže na straně jedné a oblasti regresu náhrady újmy korporace za jejím jednatelem na straně druhé. Není důvod proč již nyní neuvést, že zemský soud rozhodl v neprospěch korporační oblasti, když uzavřel, že újmu způsobenou uložením veřejnoprávní sankce pro porušení pravidel hospodářské soutěže nelze nárokovat po jednateli z titulu náhrady újmy způsobené porušením jeho povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře.

Soud v tomto případě identifikoval konflikt mezi normami soukromého práva (v podobě možnosti nárokovat náhradu újmy způsobenou jednatelem) a normami veřejného práva (upravující sankce za porušení pravidel hospodářské soutěže). Tento konflikt rozsoudil za pomoci sledování účelu veřejnoprávní sankce, který dle jeho názoru musí převážet přípustnost vymahatelnosti nároku za jednatelem.

Při nalézání účelu sankce vyplývající z norem chránících hospodářskou soutěž došel zemský soud k formulaci jednoduchého pravidla, které lze shrnout jako: „*Peněžitou sankci má hradit ten, komu byla uložena.*“ Tento závěr opírá skrze účel peněžitého trestu o tyto tři základní argumentační pilíře:

- Smyslem a účelem peněžité sankce pro porušení soutěžních pravidel je mj. odčerpat od škůdce finanční výhody, které získal realizací koluzního jednání. Možností regresu by tato funkce byla zcela vyloučena.

Smyslem a účelem peněžité sankce pro porušení soutěžních pravidel je mj. motivovat škůdce k tomu, aby se napříště koluzního jednání již nedopustil, proto musí postihnout přímo škůdce, nikoliv regresně jinou osobu.⁹

Analogií k pracovnímu právu, kdy je za některé přestupky trestán rovněž zaměstnanec a nikoliv zaměstnavatel (a nevzniká ani regresní nárok vůči zaměstnavateli).

Cílem této práce není tyto argumenty analyzovat z pohledu německé účinné úpravy. Ta bude dále použita pouze v těch případech, kdy jsou německé normy pro argumentaci zemského soudu zásadní, nebo kdy je jejich obsah zásadně odlišný oproti normám tuzemským. Vymezené odůvodnění zemského soudu tak bude zkoumáno především s ohledem na tuzemský obsah právního řádu, doktríny a judikatury.

3. Přenositelnost argumentů Zemského soudu

3.1 Spor o smysl a účel veřejnoprávní regulace

První výše uvedený argument je dle mého názoru ten nejsilnější. Zemský soud jej použil s odkazem na článek 23 Nařízení¹⁰ a § 81d odst. 3 GWB¹¹. Německý zákon o ochraně hospodářské soutěže uvádí, že sankce ukládaná soutěžním úřadem může sledovat i efekt odčerpání výhod, které soutěžitel svým protiprávním jednáním získal. Alternativně může být sankce uložena také výhradně jako represivní prostředek vůči škůdci, taková skutečnost však musí být zohledněna při výměře výše peněžitého trestu.

Nařízení se k této oblasti navzdory citaci zemského soudu explicitně nevyjadřuje. Ze samotného textu Nařízení tak nutnost tohoto pravidla z důvodu eurokonformního výkladu, jak jej dovozuje zemský soud, výslovně neplýne.

Bez ohledu na výslovné znění právních předpisů se však jedná o legitimní úvahu. Jakkoliv se k této části zemský soud nevyjadřuje podrobně, nečiní zde nic jiného než zkoumání toho, zda v případě připuštění možnosti nárokovat po jednateli náhradu újmy způsobenou uložením peněžitého trestu soutěžním úřadem může systém správněprávního trestání v oblasti soutěžního práva nadále plnit své funkce. Citované rozhodnutí tyto funkce nevyjmenovává, z GWB se však podává, že ukládání peněžitého trestu má plnit minimálně funkce represivní, restituční a preventivní.

V tuzemském prostředí je situace velmi podobná. Odborná literatura uvádí, že funkce obecného správního trestání je nutné s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem daného protiprávního jednání (a všech jeho složek) hledat v následujícím výčtu: funkce reparační, satisfakční, retributivní, represivní, preventivní, výchovná a signalizační.¹² Výše nastíněná úvaha zemského soudu je tak vlastně analýzou toho, zda smysl a účel správního trestání (v daném případě v oblasti hospodářské soutěže) není zcela vyloučen institutem soukromého práva.

Potenciální pnutí mezi normami veřejného a soukromého práva jsou jen velmi zřídka řešeny výslovně. To koneckonců může souviset i s relativně problematickým vymezením hranice mezi oběma systémy.¹³ V tuzemském prostředí je na toto téma nadto ukotven imperativ v § 1 odst. 1 OZ¹⁴ vzbuzující relativně hojně diskuze o jeho roli. Citované ustanovení uvádí, že: „*Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.*“. Zdá se, že doktrína se shoduje, že toto ustanovení nemá význam přímo odpovídající jeho gramatickému výkladu, tedy, že by soukromé právo bylo na veřejném zcela nezávislé.¹⁵ Otázkou tak zůstává, do jaké míry je soukromé právo při jeho uplatňování svrchované.

Tuzemská judikatura obecně připouští možnost, aby škůdci vznikla povinnost k náhradě újmy, zapříčiní-li, že poškozenému vznikla veřejnoprávní odpovědnost.¹⁶ Navazující otázkou k zodpovězení však zůstává, jak tento soukromoprávní nárok posoudit, pokud by jeho existence byla konfliktní s veřejnoprávním pravidlem. Odborná literatura i Nejvyšší správní soud se v tomto ohledu hlásí k teorii tzv. zvláštního práva, podle které je veřejné právo (v tomto případě správní právo) *lex specialis* k právu soukromému.¹⁷ Jiní autoři tuto teorii dále upřesňují tak, že ji nelze aplikovat absolutně, ale jen pro určité případy. Ti k námi probíranému případu rozlišují zejména otázku vlivu zákazů a příkazů veřejného práva na rozpor se zákonem a akty výkonu veřejné moci jako soukromoprávní skutečnost.¹⁸

Nejvyšší soud konkrétně k porušení veřejnoprávní normy uvádí, že důsledky z takového porušení vzniklé nelze bezdůvodně rozšiřovat do veřejnoprávní oblasti.¹⁹ Melzer a Těgl uvádí, že zákazy, příkazy a jiná omezení mohou mít vliv na soukromoprávní poměry²⁰ pouze pokud to skutečně vyžaduje smysl a účel relevantní veřejnoprávní normy. Autoři pak dále pokračují, že: „*Na druhou stranu je skutečností, že předpoklady vzniku soukromoprávních nároků stanoví soukromé právo, nelze je tedy odvozovat z existence subjektivního veřejného práva. Stejně tak platí, že porušení veřejného práva bez dalšího nevyvolává automaticky (bez dalšího soukromoprávní sankce; porušení veřejnoprávní povinnosti může vést ke vzniku povinnosti k náhradě tím způsobené škody, musí však být splněny i další předpoklady, které stanoví OZ v § 2984an.*“²¹

Aplikace těchto doktrinálních závěrů na probíraný případ znamená, že vymahatelnost nároku na náhradu újmy po jednateli pro porušení jeho péče řádného hospodáře je zásadně otázkou

soukromého práva. Výjimkou z tohoto pravidla je však situace, kdy smysl a účel dané normativní věty veřejného práva vyžaduje, aby tyto soukromoprávní poměry byly určitým způsobem modifikovány. Zdá se přitom, že by kladný úsudek o tom, že takový požadavek smysl a účel dané normy skutečně vytváří, měl znamenat automaticky (v určitém rozsahu) přednost veřejnoprávní normy (jelikož je to *lex specialis*), nikoliv tedy otevření otázky dotváření soukromoprávní normy jejím teleologickým výkladem.²² Aplikovatelnost soukromoprávního pravidla by byla z důvodu prosazované teorie zvláštního práva plně potlačena.

Pokud budeme skutečně vycházet z těchto předpokladů, pak je možné uzavřít, že je německá judikatura plně přenositelná i do tuzemského prostředí. To tedy znamená, že skutečně není možné vymáhat náhradu újmy po jednateli pro porušení jeho povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, pokud újma vznikla uložením veřejnoprávní sankce. Daná veřejnoprávní sankce přitom nemusí být pouze následkem porušení pravidel hospodářské soutěže, ale obecně může jít o jakýkoliv peněžitý trest uložený společností, jehož funkcí má být mj. odčerpání získaných výhod protiprávním jednáním. Z poskytnutého přehledu nejčastějších funkcí správního trestání je přitom zřejmé, že taková situace nemusí být ničím výjimečným.

Dle mého názoru by však takový závěr byl zkratkovitý a výše uvedené předpoklady je nutné doplnit o další dvě kritéria, která v probíraném rozhodnutí byla upozaděna. Prvním z nich je nutnost nalézt konkrétní normu (či hodnotu), vůči které má být veřejnoprávní regulace *lex specialis*. Je to skutečně celá úprava vymáhání regresního nároku za jednatelem (a potenciálně i regresní nárok dle § 213 OZ), nebo třeba jen minoritní část v celé úpravě tohoto institutu? Druhé kritérium s touto otázkou úzce souvisí a bylo již uvedeno skrze citaci některých doktrinárních závěrů výše – teorie zvláštního práva nemá vůči soukromému právu působit absolutně, ale jen v těch nejvíce odůvodněných případech s ohledem na smysl a účel veřejnoprávní regulace.²³

Oba tyto další předpoklady směřují především ke snaze o nalezení proporcionality v upozadění soukromoprávní úpravy. Není totiž pochybu, že obě hodnoty jsou pro dané právní oblasti klíčové. Na jedné straně se jedná o zajištění vymahatelnosti a efektivnosti soutěžních pravidel. Na straně druhé se jedná o elementární oblast fungování obchodních společností. V jakém rozsahu je tedy proporční jednu z těchto oblastí redukovat (nebo je dokonce proporční jednu z nich zcela vyloučit)?

Pro nalezení proporčního řešení se přirozeně nabízí aplikace testu proporcionality. Analýza závěru zemského soudu tří stupňovým testem tuzemského Ústavního soudu²⁴ dle mého názoru nemůže dopadnout ve prospěch úplného vyloučení regresního nároku společnosti za jejím jednatelem. Tří stupňový test proporcionality se skládá ze stupňů (i) vhodnosti (zdali závěr odpovídá vytyčeným cílům), (ii) potřebnosti (zda neexistuje nějaká méně závažná alternativa) a (iii) proporcionality *stricto sensu*.²⁵ Nemůže být pochyb o splnění první kategorie testu, tedy vhodnosti, jelikož závěr o nevymahatelnosti regresního nároku po jednateli jistě zajišťuje vyšší míru efektivnosti peněžitého trestu vůči společnosti. Domnívám se, že již nelze hovořit o splnění kategorie potřebnosti a proporcionality. Obdobného cíle totiž dle mého názoru lze za naplnění principu proporcionality dosáhnout i přiznáním alespoň částečného regresu společnosti vůči jednateli.

Tento alternativní mírnější přístup byl rovněž zvažován i v německé doktríně. Ta se zabývala možností navázat stanovení vymahatelné části způsobené újmy po jednateli na míru jeho zavinění (či dokonce úmyslu) nebo na jeho D&O pojištění, které dle § 93 odst. 2 AktG²⁶ musí obsahovat určité náležitosti právě také s ohledem na stanovení minimální hodnoty nahrazované částky. Literatura

rovněž zvažovala možnost limitace rozsahu odpovědnosti statutárního orgánu v souladu s maximální přípustnou výší sankce uložené fyzické osobě soutěžním úřadem dle § 81 odst. 4 GWB²⁷ do výše 1.000.000 eur.²⁸

V tuzemském prostředí se dle mého názoru nabízí ještě další možnost, kterou považují za nejprůběhavější. A to možnost vyřešit konflikt peněžité sankce a vymáhání újmy po jednatele v rámci uvážení soudu o připuštění moderace výše náhrady újmy poskytované jednatelem. Dle § 2953 OZ by v takovém případě mohl soud přihlídnout k povaze veřejnoprávní sankce ale i k míře zavinění člena statutárního orgánu. Stejně tak by bylo možné zvážit další významné okolnosti, jako například závažnost jednání daného člena statutárního orgánu či jeho finanční možnosti (což byl taktéž jeden z vedlejších argumentů zemského soudu). Takové řešení nejen že ponechává v účinnosti základní odpovědnostní mechanismy uvnitř korporace, ale zároveň umožňuje i zohlednění potřeb soutěžního práva. Takové proporční řešení je tedy dle mého názoru průběhavější pro řešení nastíněného konfliktu. Tento závěr nevylučují ani negativní předpoklady soudní moderace v odst. 2 citovaného ustanovení, které vylučují soudní moderaci v případě porušení povinnosti jednat s odbornou péčí. To je však přísnější kritérium než povinnost jednat s péčí řádného hospodáře a na jednatele by se tedy zásadně použít nemělo.²⁹

3.2 Motivace škůdce a pracovní právní argument

Další dva nosné argumenty zemského soudu lze analyzovat společně, jelikož se zakládají fakticky na stejném základu neoddělení rolí jednotlivých subjektů vystupujících v kapitálové společnosti. Prvně se dle názoru zemského soudu musí účinky peněžitého trestu koncentrovat uvnitř společnosti a zasáhnout tak mj. i její společníky. Společníci jsou totiž dle názoru zemského soudu těmi, kdo si vybrali a jmenovali členy statutárního orgánu (a jiné osoby s exekutivní pravomocí), takže musí nést i všechny důsledky plynoucí z jednání těchto členů statutárního orgánu. Soud dále rozvinul tuto myšlenku tak, že by peněžitý trest ztratil svoji motivační (preventivní) funkci, pokud by trestaný mohl danou sankci přeměrovat na někoho jiného. Peněžitý trest uložený soutěžním úřadem je tak zhmotněním podnikatelského rizika, které musí společníci nést.

Bez ambice hodnotit validnost tohoto argumentu z pohledu německé legislativy, je tento argument dle mého názoru do tuzemského právního prostředí zcela nepřenositelný. Popírá totiž elementární mechanismy korporálního práva. Jakkoliv je pravda, že je (zásadně) pravomocí společníků vybrat členy volených orgánů, za výkon jejich funkce již společníci neodpovídají. Společníci jsou vázáni pouze relativně nízkým stupněm fiduciární povinnosti vůči společnosti a sobě navzájem³⁰, rozhodně však nejsou odpovědní za vedení společnosti s péčí řádného hospodáře. O relevanci tohoto argumentu by bylo možné uvažovat pouze v situacích, kdy by společníci ovlivnili společnost k její újmě (§ 71 odst. 1 ZOK³¹). I v takovém případě by však ovlivnění jednatele, kteří jednali v rozporu s péčí řádného hospodáře, byli při nejmenším s těmito společníky zavázání k náhradě způsobené újmy společně a nerozdílně. Nejvyšší soud obecně přijímá nesení obchodního rizika společníkem (a nikoliv statutárním orgánem) zásadně pouze v situaci, kdy se statutární orgán dopustil tzv. čestné chyby – když újmu nemohl ani při naplnění péče řádného hospodáře předvídat.³²

Stejně tak je nepřenositelný i argument o ohrožení motivační (preventivní) funkce peněžitého trestu. Je tomu právě naopak, když automatické vyvinění z odpovědnosti těch osob, které fakticky vytváří vůči společnosti a taktéž za danou společnost právně jednají, nutně musí riziko morálního hazardu

těchto osob (a následně pak společnosti-soutěžitele) zvyšovat. Členové statutárního orgánu jsou těmi, na které má motivační a preventivní funkce peněžitého trestu dopadat, jelikož bez nich by se společnost (zásadně) protisoutěžního jednání dopouštět nemohla.

V tuzemském prostředí by navíc tento argument nevedl ani k zamýšlenému cíli. Zákazem regresu vůči jednateci by samozřejmě částečně byli postiženi společníci společnosti, stejně tak by však byli postiženi i věřitelé dané společnosti, pro které by se snížil její postižitelný majetek bez možnosti, aby byl právě vymáhání způsobené újmy alespoň částečně doplněn.

I druhý argument zemského soudu pracovněprávním soudem se v našem prostředí neprosadí ze stejného důvodu. Zemský soud uvádí, že pokud zaměstnanec dostane peněžitý trest z důvodu porušení dopravních předpisů při výkonu svého zaměstnání, zásadně neexistuje možnost, jak by zaměstnanec mohl požadovat jeho uhrazení po zaměstnavateli. Opačně však tento argument nemůže fungovat, a to právě z toho důvodu, že bez přičinění statutárního orgánu (či jiné osoby za společnost jednající) by se společnost koluzního jednání nedopustila, jelikož sama bez dalšího není schopna právně jednat.

Namísto závěru: Právní služby jako nejlevnější pojištění společnosti?

Na zkratkovitost citovaných závěrů zemského soudu, ale především na to, že probíranou otázku nebude vůbec snadné vyřešit, dle mého názoru dobře poukazuje konec rozhodnutí zemského soudu. V něm je uvedeno, že poskytnuté výroky a argumenty se nedotýkají dřívějších judikatorních rozhodnutí o tom, že náhradu újmy z uložené pokuty soutěžním úřadem lze nárokovat po právním zástupci, který v tomto ohledu soutěžiteli poskytl nesprávnou právní radu.

Připuštění regresního nároku za právním zástupce je přitom velice překvapivé, jelikož na něj z velké části lze aplikovat stejné argumenty, které hovoří proti přípustnosti regresu za jednatelem. Náhrada újmy právním poradcem totiž přeci také snižuje funkci peněžitého trestu spočívající v odčerpání výhod ze soutěžiteli, které byly získány jeho protisoutěžním jednáním.

Domnívám se, že tento dovětek poukazuje na to, že spíše, než o snahu o zajištění funkčnosti správního trestání šlo především o hledání rovnováhy mezi ochranou člena statutárního orgánu a efektivním trestáním soutěžitelů. I proto mám za to, že odmítnutí absolutní přednosti veřejnoprávních norem před těmi soukromoprávními je správnou cestou. Zohledňování rovnováhy mezi ochranou členů statutárního orgánu a trestáním soutěžitelů pak může probíhat v rámci uvážení o přiměřené moderaci náhrady újmy. V opačném případě bychom z právního poradenství zřejmě činili jedno z nejlevnějších pojištění pro společnosti a jedinou cestu pro velké soutěžiteli, jak se efektivně chránit před porušením pravidel hospodářské soutěže.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2021/11/24/nahrada-ujmy-po-jednateli/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 Rozhodnutí *Arbeitsgericht Essen* (Pracovníprávní soud v Essenu) ze dne 19. 12. 2013, sp. zn. 1 Ca 657/13.

2 *Landesarbeitsgericht Düsseldorf*, v anglicky psaných textech odkazováno také jako *Düsseldorf Higher Labour Court*.

3 Rozhodnutí Zemského pracovníprávního soudu v Düsseldorfu ze dne 20. ledna 2015, sp. zn. 16 Sa 459/14.

4 KËLLEZI, Pranvera. KILPATRICK, Bruce. KOBEL, Pierre. *Liability for Antitrust Law Infringements & Protection of IP Rights in Distribution*. New York: Springer, 2019, s. 165 s odkazem na rozhodnutí Federálního pracovníprávního soudu (BAG) ze dne 29. června 2017, sp. zn. 8 AZR 189/15.

5 V podrobnostech rozhodnutí BAG ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. 8 AZR 189/15 odst. 14 a násl.: „1. § 87 GWB begründet eine ausschließliche Rechtswegzuständigkeit der Kartell-Landgerichte, die von Amts wegen auch von den Gerichten für Arbeitssachen zu berücksichtigen ist. 2. Hängt die Entscheidung einer bürgerlich-rechtlichen Streitigkeit ganz oder teilweise von einer kartellrechtlichen Vorfrage im Sinne von § 87 S. 2 GWB ab, ist der Rechtsstreit von den Gerichten für Arbeitssachen an das zuständige Kartell-Landgericht zu verweisen.“

6 Rozhodnutí *Landgericht Saarbrücken* (Odvolací soud v Saarbrücken) ze dne 15. 9. 2020, sp. zn. 7 HK 6/16. V tomto případě byl nárok zamítnut pro jeho promlčení. *Orbiter dictum* však i nad rámec otázky promlčení soud odkázal na rozhodnutí Zemského soudu v Düsseldorfu.

7 Rozhodnutí *Court of Appeal* (odvolací soud) s jurisdikcí pro Anglii a Wales ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. EWCA Civ 1472, ve věci *Safeway Stores Ltd & Others v Twigger & Others*.

8 Rozhodnutí *Bundeskartellamt* (Federální úřad pro ochranu hospodářské soutěže) ze dne 3. července 2013, sp. zn. B 12–16/12, B–19/12).

9 Společně pro první dva argumenty lze z probíraného rozhodnutí citovat následující v originálním znění: „Die Geldbuße muss beim Unternehmen verbleiben und die Unternehmensträger treffen, um deren zukünftiges Verhalten zu beeinflussen. Die Unternehmensträger sind diejenigen, die die Organvertreter ausgewählt, angestellt und bestellt haben, so dass sie auch die finanzielle Verantwortung für alle Folgen des Organhandelns zu tragen haben. Letztlich realisiert sich in der Geldbuße zu einem großen Teil ein betriebliches Risiko. Die generalpräventive Wirkung beim Unternehmen würde entfallen, wenn sich der eigentliche Normadressat bei seinen Organmitgliedern ohne Weiteres entlasten könnte.“

10 Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v článcích 81 a 82.

11 *Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen in der Fassung der Bekanntmachung* (německý zákon

o ochraně hospodářské soutěže), č. BGBl. I S. 1750, 3245, ve znění pozdějších předpisů. Ve znění rozhodném pro citované rozhodnutí zemského soudu se jednalo o § 81 odst. 5 GWB.

12 BOHADLO, David. POTĚŠIL, Lukáš. POTMĚŠIL, Jan. 1 Správní trestání. In: BOHADLO, David. POTĚŠIL, Lukáš. POTMĚŠIL, Jan. *Správní trestání z hlediska praxe a judikatury*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1.

13 Srov. k prolínání obou systémů např. nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 1998, sp. zn. I. ÚS 41/98.

14 Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

15 PETROV, Jan. § 1 Soukromé a veřejné právo. Kogentní a dispozitivní ustanovení. In: PETROV, Jan. VÝTISK, Michal. BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 6 a násl (zejména marg. č. 34).

16 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2001, sp. zn. 33 Cdo 2178/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. 33 Odo 112/2005, oboje via PETROV, Jan. *Občanský zákoník*. 2. vydání, tamtéž.

17 LAVICKÝ, Petr. § 1 Soukromé a veřejné právo. Dispozitivnost. Zakázaná ujednání. In: LAVICKÝ, Petr. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 7–8; MELZER, Filip. TÉGL, Petr. K § 1. In: MELZER, Filip. TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Sv. I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 39 a násl.; PELIKÁNOVÁ, Irena. PELIKÁN, Robert. Výklad k § 1. In: ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan. FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Sv. I. (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 9–14, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 9. 2006, č. j. 2 As 50/2005-53.

18 MELZER, Filip. TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář*, s. 43.

19 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. 28 Cdo 1709/2007.

20 V citované části probíráno ve vztahu k neplatnosti právních jednání, zdá se, že však může platit i generálně.

21 MELZER, Filip. TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář*, s. 44.

22 A to ať už v podobě uzavírání otevřených mezer, nebo (jak by bylo zřejmě v tomto případě přílehavější) teleologické redukce, srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 227-230, 252-254.

23 Srov. MELZER, Filip. TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář*, s. 44, marg. č. 94-98.

24 WAGNEROVÁ, Eliška. ŠIMÍČEK, Vojtěch. LANGÁŠEK, Tomáš. POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 23-28.

25 Např. nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 3/02.

26 *Aktiengesetz* (německý akciový zákon) ze dne 6. 9. 1965 (BGBl. I S. 1089).

27 Ve znění rozhodném pro vydání probíraného rozhodnutí.

28 Srov. SPINDLER, Gerald. § 93 Sorgfaltspflicht und Verantwortlichkeit der Vorstandmitglieder. In: ANNUß, Georg. HABERSACK, Mathias. SPINDLER, Gerald. *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. Band 2 §§ 76-117*. Mnichov: C. H. Beck, 2019, s. 757-957, marg. č. 194, 195, nebo GRAU, Timon. DUST, Julian. Verbandsgeldbuße und Regresshaftung von Geschäftsleitern. *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2020, č. 134, s. 136-137.

29 MELZER, Filip. K § 2953. In: MELZER, Filip. TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Sv. IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 968.

30 Srov. KOVAŘÍČEK, Kamil. Místo § 212 odst. 2 ObčZ v českém právním systému a hmotněprávní podmínky jeho aplikace. *Právní rozhledy*, 2020, č. 5, s. 162-170.

31 Zák. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů.

32 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3770/2016.

Odborný článek

Fenomén home office jako plnohodnotná forma výkonu práce

Aneta Rejchrtová

Autorka je absolventkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Specializuje se na pracovní právo, ve své diplomové práci se věnovala problematice výběru uchazečů o zaměstnání, v rigorózní práci se pak zabývala zaměstnaneckými benefity v kontextu autonomie vůle v pracovněprávních vztazích. V současné době působí jako právnička Odborového svazu KOVO.

Abstrakt

Práce z domova, tzv. home office, je populární flexibilní formou výkonu práce. Dříve se jednalo především o zaměstnanecký benefit, ovšem kvůli pandemii covidu-19 byl home office využíván i z důvodu omezení šíření této nemoci a začalo ho využívat nebývalé množství zaměstnanců. I přesto je občas na home office nahlíženo s nedůvěrou. Tento článek se snaží upozornit na to, že i práce na home office splňuje znaky závislé práce a podmínky jejího výkonu a není nutné ji považovat za méněcennou.

Abstract

Working from home is popular flexible form of work. It was mainly an employee benefit, however, due to the covid-19 pandemic, the home office was also used to limit the spread of covid-19 and began to be used by an extraordinary number of employees. Nevertheless, some people are distrustful of home office. The article tries to show the home office meets the features of dependant work and the conditions of its performance. It also tries to show that the home office is not the inferior work.

Tzv. home office je v současné době věnováno více pozornosti než jindy. Charakterizujícím znakem oproti běžnému výkonu práce je fakt, že závislá práce je konaná na jiném místě, než je pracoviště zaměstnavatele, v tomto případě konkrétně v domově zaměstnance. To umožňuje především pokrok techniky a home office je tak prakticky determinován pouze pro určité profese.

Možná kvůli četnému využívání možnosti home office v „době covidu“ se ale ozývají hlasy, že je práce vykonávaná z domova pouhou „*placenou dovolenou*“¹, nebo jsou vysloveny výroky, že kterých *de facto* vyplývá, že práce konaná lidmi na home office není tak ceněná, jako práce konaná na pracovišti zaměstnavatele². Bohužel jsou takové výroky pronášeny (i) osobami, jejichž postavení není nevýznamné.

Jak to tedy s těmi home office je? Mají potenciál být (alespoň z právního pohledu) plnohodnotnou formou výkonu práce? Jak se liší práce konaná z domova od práce konané na pracovišti zaměstnavatele (kromě jiného pracoviště)? Na to se tento článek bude snažit nastínit odpověď, a to mj. pomocí uvedení specifík home office v návaznosti na vybrané znaky závislé práce a podmínky jejího výkonu. Za cíl tohoto článku tak lze považovat nejen připomenutí home office jako specifické formy výkonu práce, ale i poukázání na některé shody (popř. rozdíly) s prací konanou na pracovišti zaměstnavatele.

1. Povaha home office

Home office, homeworking, teleworking... Tyto názvy označují závislou práci, která není vykonávána na pracovišti zaměstnavatele, nýbrž na jiném dohodnutém místě. Jistě by se dalo pohovořit o jejich rozdílnosti (například home office bývá chápán spíše jako občasná práce z domova, kdežto homeworking trvalá práce z domova³), ovšem tímto se tento článek nebude zabývat. Závislou práci tedy není nutné vykonávat pouze na pracovišti zaměstnavatele, ale je možné ji vykonávat i na jiném **dohodnutém** místě, aby zároveň byly naplněny podmínky výkonu závislé práce.⁴ Pojem home office pro účely tohoto článku je třeba chápat jako závislou práci konanou zaměstnancem pro zaměstnavatele z domova zaměstnance (i když je samozřejmě možné, aby bylo dohodnuto i jiné místo, než je domov zaměstnance; dále také jen „*home office*“ nebo „*práce z domova*“).

V případě home office se jedná o flexibilní formu výkonu práce.⁵ Zaměstnavatelé home office poskytovali jako jeden ze **zaměstnaneckých benefitů**, ovšem v současné „době covidové“ se ze zaměstnaneckého benefitu stala určitým způsobem jakási „znouzectnost“ a je pravděpodobně využíván i zaměstnanci, kteří by ho za normálních okolností nevyužívali. Vždyť i vláda v rámci protiepidemických opatření uvažovala o zavedení povinných home office, byť toto opatření nerealizovala, nýbrž home office doporučila tam, kde je to možné, kvůli snížení šíření onemocnění covid-19.⁶ Za velmi krátký časový úsek tak home office funguje u mnoha zaměstnavatelů v míře, v jaké doposud nikdy. Z nástroje mj. na sladování pracovního a rodinného života se stal také nástroj k řešení výkonu práce v době nepříznivé epidemiologické situace.

V zákoníku práce je home office upraven pouze v ust. § 317 zákoníku práce. Tato právní úprava se ale vztahuje jen na zaměstnance pracující z domova, kteří si pracovní dobu **sami rozvrhují**. Na zaměstnance pracující z domova v režimu ust. § 317 zákoníku práce se nevztahují všechna ustanovení zákoníku práce. Nemají tak nárok mj. např. na mzdu za práci přesčas nebo náhradu mzdy a příplatek za práci ve svátek.⁷ To lze chápat jako určité vyvážení možnosti zaměstnance rozvrhovat si pracovní dobu, ovšem v širších souvislostech se toto pravidlo může dostat do střetu se zásadou

úplatnosti práce.⁸ Co když zaměstnavatel zaměstnanci fakticky přiděluje takové množství práce, které zaměstnanec reálně nemůže stihnout vykonat, aniž by nepracoval přesčas?⁹ Nenařizuje tím *de facto* zaměstnavatel zaměstnanci práci přesčas, když musí počítat s tím, že ji nelze vykonat včas bez přesčasů? Zaměstnavatel může svůj souhlas s prací zaměstnance přesčas udělit i konkludentně, tudíž by se v takových případech mohlo jednat přinejmenším o práci přesčas se souhlasem zaměstnavatele, ne-li na jeho příkaz.¹⁰ Může zaměstnavatel rozvrhnout práci zaměstnanci pracujícímu v režimu ust. § 317 zákoníku práce, resp. nařídít mu práci přesčas (popř. souhlasit s prací přesčas) tímto způsobem? Může zaměstnavatel odměnit práci přesčas zaměstnance pracujícího v režimu § 317 zákoníku práce ze své vlastní vůle, nebo se má jednat ohledně ust. § 317 zákoníku práce o kogentní ustanovení? Zde bude velmi záležet i na smluvní úpravě home office mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ovšem zákoníkem práce upravený režim home office tak nelze shledávat za úplně dokonalý. Je rozdíl mezi prací přesčas kvůli liknavému pracovnímu tempu zaměstnance a mezi prací přesčas kvůli většímu množství práce.¹¹

Ust. § 317 zákoníku práce se nicméně neuplatní na všechny typy home office, a to ne na takové, při kterých si zaměstnanec **nemůže sám rozvrhovat pracovní dobu**. V souladu se zásadou autonomie vůle a smluvní volnosti v pracovním právu totiž takový home office je možný, i když není zákoníkem práce upravený. Lze tak rozlišovat mezi tzv. plnohodnotným a neplnohodnotným home office.¹² Nic ale nebrání tomu tyto dva typy home office kombinovat.¹³

Home office může být jakožto závislá práce vykonávaná na jiném dohodnutém místě mimo pracoviště zaměstnavatele sjednán pouze **dohodou** mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Tato dohoda nemá zákonem výslovně předepsanou formu, ovšem je třeba respektovat ust. § 34 zákoníku práce ve spojení s ust. § 564 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „*občanský zákoník*“). Pokud tak místo výkonu práce sjednané v pracovní smlouvě nezahrnuje prostor bydliště/domova zaměstnance, jedná se o změnu místa výkonu práce a dohoda o práci z domova by měla být písemná, nikoli ústní. Navíc písemně uzavřená dohoda i s konkrétními podmínkami práce z domova poskytuje oběma smluvním stranám větší míru jistoty.¹⁴ Nicméně je třeba zdůraznit, že práci z domova lze vykonávat pouze na základě shodné vůle zaměstnance i zaměstnavatele, nemůže být jednostranně nařízena zaměstnavatelem. Tímto jednostranným nařízením ze strany zaměstnavatele by totiž mohlo dojít k porušení několika ústavně chráněných hodnot – nedotknutelnosti soukromí, nedotknutelnosti obydlí, práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a zákazu nucených prací.¹⁵ Proto lze práci z domova s konkrétním zaměstnancem v souladu s ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce pouze dohodnout. Nemělo by tak dojít ani k zavedení práce z domova vnitřním předpisem nebo kolektivní smlouvou, nicméně vnitřní předpis a kolektivní smlouva mohou upravovat určité podmínky výkonu práce z domova.¹⁶ Zároveň tedy si ale ani zaměstnanec nemůže jednostranně vynutit výkon práce z domova např. z důvodu, že jeho bydliště/domov se nachází v prostoru místa výkonu práce. Zaměstnanec je povinen uposlechnout pokyny zaměstnavatele, aby vykonával práci na pracovišti v rámci sjednaného místa výkonu práce. Pokud se zaměstnanec nedostaví na zaměstnavatelem určené pracoviště v rámci sjednaného místa výkonu práce, jedná se o porušení povinností zaměstnance, které může vést např. až ke skončení pracovního poměru výpovědí ze strany zaměstnavatele. Tak ostatně konstatovala i judikatura v případě zaměstnankyně, která se jednostranně rozhodla vykonávat práci pouze z jednoho ze dvou sjednaných míst výkonu práce (ze svého trvalého bydliště), ačkoli tak činila v rozporu s pokyny zaměstnavatele.¹⁷

Na druhou stranu, pokud je home office sjednán, je třeba obezřetně posuzovat jeho zrušení

zaměstnavatelem. Zde bude opět záležet na rozsahu sjednaného místa výkonu práce (zda je místo výkonu práce sjednáno např. jako obec, nebo přímo jako adresa zaměstnancova bydliště/domova). Zajímavé je také uvědomit si, že kupříkladu distanční výuka studentů základních a středních škol nařízená z důvodu epidemiologické situace (zakazující osobní přítomnost žáků ve školách)¹⁸ automaticky neznamenala home office učitelů.

Práce z domova vykazuje naprosto shodné **znaky závislé práce**¹⁹ jako práce vykonávána na pracovišti zaměstnavatele a je vykonávána za podmínek stanovených dle ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce. Níže je ovšem třeba poukázat na určitá „problematická místa“ výkonu práce z domova.

2. Nadřízené postavení zaměstnavatele

I práce z domova je vykonávána **ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance**, potažmo **podle pokynů** zaměstnavatele.²⁰ Stále je to tak zaměstnavatel, který určuje (samozřejmě i v souladu s pracovní smlouvou a s dohodou o práci z domova), v jaké pracovní době bude práce vykonávána, jaké jsou pracovní úkoly a jejich termíny plnění, zaměstnavatel může zaměstnance vyslat i na pracovní cestu²¹ atd.

Zaměstnavatel uděluje zaměstnanci pokyny, jak má práci vykonávat, i když tak bude činit jinými prostředky než na svém pracovišti – zpravidla prostřednictvím telefonní komunikace, emailové komunikace, popř. prostřednictvím videohovorů. Zaměstnavatel **kontroluje** i výsledky zaměstnancovy práce²² a v případě nespokojenosti s těmito výsledky samozřejmě může zaměstnavatel učinit různá **opatření**, ať už se má jednat o ukončení poskytování home office (v souladu s dohodou o práci z domova), mzdová opatření (v podobě neudělení určitých odměn, prémiei apod.) nebo dokonce o rozvázání pracovního poměru.

Ačkoli je důležitá vysoká míra důvěry mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem při práci z domova, neznamená to, že by zaměstnavatel ztratil možnost zaměstnance vést a určovat mu pracovní úkoly. Pokyny zaměstnavatele se mohou týkat i zabezpečení údajů, se kterými je zaměstnanec při práci z domova činný.

3. Osobní výkon práce

Práci z domova je zaměstnanec stále povinen vykonávat **osobně**, nemůže se nechat zastupovat nikým jiným, a to ani nikým z domácnosti.²³ Osobní kontakt se zaměstnavatelem, potažmo nadřízeným vedoucím zaměstnancem, stejně jako s ostatními zaměstnanci, je však upozaděn. Zaměstnanci na home office tak může hrozit **sociální izolace**, na což při úpravě home office myslí např. slovenský zákoník práce.²⁴ Na druhou stranu, díky úspoře času a práci z domova může zaměstnanec trávit více času např. se svou rodinou, což odpovídá trendu **work-life balance**, jemuž věnuje pozornost i Evropská unie²⁵.

Vzhledem k faktu, že i na pracovišti zaměstnavatele na zaměstnance působí různé rušivé, rozptylující vlivy, které jsou ale brány jako normální (vedou totiž k rozvíjení sociálních kontaktů s kolegy), nemusí mít zaměstnanec při práci z domova o mnoho více rozptýlenou pozornost než na pracovišti zaměstnavatele. Vše tak záleží na konkrétním nastavení zaměstnavatele se zaměstnancem

i zaměstnancově vnitřním nastavení i nastavení v domácnosti.

4. V pracovní době

Pokud si zaměstnanec nerozvrhuje **sám práci**²⁶, kterou vykonává z domova, je samozřejmě povinen vykonávat práci v **zaměstnavatelem rozvržené** pracovní době. To se nemusí dít přímo, ale i nepřímo, pokud zaměstnavatel stanoví, že zaměstnanec musí být „na příjmu“ v určitém časovém úseku a reagovat např. na případné emaily. V takovém případě by se mohlo jednat i o **pracovní pohotovost** (i když se objevují názory, že při práci z domova by měla být pracovní pohotovost držena v místě odlišném od bydliště zaměstnance²⁷). Lze si dle autorky článku představit, že bude pracovní pohotovost i při práci z domova držena v domově zaměstnance, neboť se bude jednat o jiné dohodnuté místo odlišné od pracoviště zaměstnavatele²⁸), ovšem z praktických důvodů se bude jednat spíše o výkon práce v pracovní době.

Velkou výhodou by pro zaměstnance pracujícího z domova, pokud si nerozvrhuje pracovní dobu sám, mohlo být **pružné rozvržení** pracovní doby, neboť by si zaměstnanec sám mohl alespoň v rámci volitelného úseku zvolit začátek a konec pracovní doby.²⁹ Přece jen se při home office pracovní a rodinný život podstatně prolíná a toto by mohlo být optimální řešení pro zaměstnance i zaměstnavatele.

Pokud se zaměstnanec, který má neplnohodnotný home office, potřebuje věnovat soukromým záležitostem místo výkonu práce, existuje možnost **napracovat si** pracovní volno³⁰, které mu zaměstnavatel k tomuto účelu poskytne na jeho žádost (nedohodnou-li se zaměstnanec a zaměstnavatel jinak). I při plnohodnotném home office se v pracovní době, kterou si zaměstnanec sám rozvrhne, musí věnovat své práci. Pokud nestihne v jednom konkrétním dni vykonat dostatečné množství práce, je na něm, aby si rozvrhl tuto práci do ostatních dní, ale neznamená to, že by svou práci neměl odvést. Není tak důvod ani v tomto ohledu home office považovat za „placenou dovolenou“. Pokud by zaměstnanec nedodržoval pracovní dobu, jedná se o porušení jeho povinností³¹ a zaměstnavatel může rovněž přistoupit ke stejným opatřením, jako by zaměstnanec vykonával práci na pracovišti zaměstnavatele.

Pro zaměstnavatele budou pravděpodobně důležitější pracovní výsledky zaměstnance než striktní dodržování pracovní doby zaměstnancem. Nicméně zaměstnavatel je povinen vést též **evidenci pracovní doby**³², a jelikož zákoník práce nestanovuje žádnou výjimku (vždyť i u plnohodnotného home office se na zaměstnance nevztahuje mj. pouze právní úprava rozvržení pracovní doby, což jsou dle systematiky zákoníku práce pouze ust. §§ 81 – 87 zákoníku práce), je povinen tuto evidenci zaměstnavatel vést i ohledně zaměstnanců pracujících na home office, jak ostatně potvrzuje i judikatura.³³ Je totiž povinností zaměstnavatele mít přehled o zaměstnancem skutečně odpracované (denní) pracovní době.³⁴ Zaměstnavatel povinnost vést evidenci odpracované doby ohledně svých zaměstnanců pracujících na home office přirozeně nemůže plnit bez součinnosti těchto zaměstnanců.³⁵ Tu si nicméně může zajistit pomocí udílení pokynů zaměstnanci, které zaměstnanec musí respektovat.

Samozřejmostí by mělo být též dodržování přestávky na jídlo a oddech a bezpečnostních přestávek, nepřetržitého odpočinku mezi dvěma směny nebo nepřetržitého odpočinku v týdnu.³⁶

5. Na náklady zaměstnavatele

Stejně jako na pracovišti zaměstnavatele využívá zaměstnanec i při práci z domova různé nářadí, zařízení, předměty a zdroje, jako např. počítač, telefon, křeslo, elektrickou energii, své vlastní prostory, vytápění a další záležitosti. Dotyčné věci je povinen zaměstnavatel zaměstnanci zajistit a svěřit, popř. **nahradit** mu vzniklé **výdaje** související s výkonem práce z domova.³⁷ I při práci z domova zaměstnanec totiž vykonává práci na náklady zaměstnavatele.³⁸ K použití vlastních věcí zaměstnance by mělo i s ohledem na ust. § 265 odst. 3 zákoníku práce docházet ale pouze se souhlasem zaměstnavatele.³⁹ Souhlas nicméně může být udělen i konkludentně. Podmínky, způsob a výše poskytnutí náhrady za opotřebení vlastních věcí zaměstnance by měly být sjednány se zaměstnavatelem, stanoveny vnitřním předpisem nebo individuálně písemně určeny.⁴⁰ Není vyloučeno, aby náhrada zaměstnanci za použití jeho vlastních věcí byla poskytována paušální částkou⁴¹, což koresponduje s ust. § 190 odst. 1 zákoníku práce. Poskytování náhrad paušální částkou může napomoci ke snadnějšímu poskytování a využívání home office. Nicméně existuje např. i názor, konkrétně Generálního finančního ředitelství (dále také jen „GFŘ“), že paušální částkou nelze nahradit kvůli daňovým souvislostem náklady na vytváření a udržování pracovních podmínek, které zaměstnanci vzniknou v souvislosti s výkonem práce z domova, jako jsou náklady ohledně vytápění pracovních prostor, využívání elektrické energie apod. Takové náklady by měly dle názoru GFŘ být nahrazovány zaměstnavatelem dle prokázaných skutečných nákladů zaměstnance. Obecně má zaměstnavatel nahrazovat zaměstnanci pouze náklady, které „*prokazatelně vzniknou při výkonu práce*“.⁴² Nemožnost nahrazovat zaměstnanci ony náklady paušální částkou by mohla být pro zaměstnance a zaměstnavatele samozřejmě ztížením při výkonu práce na home office, nicméně stále se prozatím jedná (pouze) o názor GFŘ, nikoli soudní praxi. Náhrada nákladů by zároveň dle GFŘ neměla být součástí mzdy či platu.⁴³

Určité předměty nemohou být nijak nahrazovány finančním plněním, musí být vždy poskytnuty zaměstnavatelem zaměstnanci.⁴⁴

Povinnosti hradit výdaje související s výkonem práce z domova **nemůže** zaměstnanec zaměstnavatele vzhledem k ust. § 346c zákoníku práce **zprostit**.⁴⁵ Při neplnění této povinnosti se zaměstnavatel vystavuje riziku postihu ze strany inspekce práce.⁴⁶ Je nutné si ale uvědomit, že zaměstnavateli zároveň nevzniknou určité náklady na výkon práce na pracovišti tohoto zaměstnavatele, proto nelze považovat tyto náhrady výdajů za nespravedlivé vůči zaměstnavatelům.

6. Na odpovědnost zaměstnavatele

I při home office je to stále zaměstnavatel, na jehož odpovědnost je závislá práce vykonávána.⁴⁷ V případě home office se problematickou záležitostí stává oblast **bezpečnosti a ochrany zdraví při práci**. Zaměstnavatel by měl plnit i vůči zaměstnanci pracujícímu z domova všechny své povinnosti v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (dále také jen „BOZP“), které pro něho vyplývají z právních předpisů.

To ale pro zaměstnavatele nemusí být jednoduché, neboť možnosti kontroly pracoviště zaměstnance pracujícího z domova jsou pro zaměstnavatele omezené, a to nejen z praktických důvodů. Pracoviště zaměstnance při práci z domova je totiž zároveň jeho **obydlím** a jako takové je chráněno před vnějšími zásahy.⁴⁸ Pokud tedy zaměstnanec dobrovolně nevpustí zaměstnavatele do svého obydlí, nemá zaměstnavatel možnost dostát svým povinnostem⁴⁹, neboť zákoník práce neobsahuje žádné

ustanovení, které by zaměstnavatele opravňovalo ke vstupu do zaměstnancova obydlí. Pokud je však již před uzavřením dohody o home office zřejmé, že zaměstnanec neplánuje vpustit zaměstnavatele do svého obydlí kvůli plnění jeho povinností v oblasti BOZP, nemusí zaměstnavatel vůbec na poskytování home office přistoupit.

Otázkou je, zda by nebylo možné nahradit fyzické seznámení zaměstnavatele s pracovním prostředím zaměstnance zaměstnancovým čestným prohlášením a zda je taková kontrola vůbec nutná – když takové obydlí je vhodné k bydlení, je zde velký předpoklad, že bude vhodné i k práci.⁵⁰ Ovšem být to tak nemusí, neboť pro určitý druh práce je důležité adekvátní vybavení, jako jsou například ergonomické křeslo a stůl, které budou vyhovovat dlouhému sezení apod., což souvisí i s vyhodnocením **rizik pracovního prostředí**.⁵¹ Pokud takovým vybavením domov zaměstnance nedisponuje a zaměstnanec i zaměstnavatel se shodli na výkonu práce z domova, měl by zaměstnavatel zajistit zaměstnanci vhodné pracovní prostředky a svěřit mu je.

Každopádně je ale třeba vnímat specifika pracoviště při práci z domova. Vzhledem k definici pracoviště jakožto „*místa, kde zaměstnanec plní podle pokynů zaměstnavatele své pracovní úkoly; okruh těchto míst, v nichž může zaměstnavatel přidělovat zaměstnanci práci, je dán vymezením místa výkonu práce v pracovní smlouvě*“⁵² by měl být i domov zaměstnance při práci z domova považován za pracoviště, i když ne přímo pracoviště zaměstnavatele⁵³. Hodí se uvést, že např. i při pracovní cestě zaměstnavatel nekontroluje bezpečnost prostor, ve kterých má probíhat účel této pracovní cesty, např. konference. Jednoduše to není v jeho silách a byl by to nepřiměřený požadavek. Proto by bylo *de lege ferenda* vhodné rozlišovat také mezi povinnostmi zaměstnavatelů ohledně pracovišť těchto zaměstnavatelů, jejichž podobu a bezpečnost mohou snadno ovlivnit, a ohledně pracovišť zaměstnanců ve smyslu práce mimo pracoviště zaměstnavatele.

Poněkud složitá se může jevit i problematika **pracovních úrazů** zaměstnanců pracujících z domova. Nemusí být totiž zcela jasné, zda se jedná o úraz pracovní, či nikoli, když se leckdy mohou časové úseky výkonu práce prolínat s časovými úseky různých přestávek v práci apod. (obzvláště při plnohodnotném home office). Dokázat, že se jedná o pracovní úraz, pak může být pro zaměstnance obtížné, protože jediným důkazem takového zaměstnance bude v mnoha případech pouze jeho výpověď, nikoli např. svědecká výpověď některého ze spoluzaměstnanců jako by tomu mohlo být, pokud by se pracovní úraz stal na pracovišti zaměstnavatele.⁵⁴ Zaměstnanci pracující z domova jsou tak z určitého úhlu pohledu v nevýhodnějším postavení než zaměstnanci pracující na pracovišti zaměstnavatele. Je tak více než na místě, aby zaměstnavatel např. určil zaměstnanci, popř. se zaměstnancem sjednal, v jakých prostorech se má při výkonu práce nacházet, popř. zaměstnanci zakázal určité činnosti konat v pracovní době apod. Jinak ale i zde platí obecná právní úprava pracovních úrazů obsažená v zákoníku práce.

7. Odměňování

V ust. § 317 zákoníku práce lze nalézt odchylku ohledně odměňování zaměstnanců při práci z domova. Zaměstnanec, který pracuje z domova a sám si rozvrhuje pracovní dobu, tak nemá nárok na určitá plnění od zaměstnavatele spjatá s určitými skutečnostmi, na která by měl nárok, pokud by pracoval na pracovišti zaměstnavatele a tyto skutečnosti se staly.⁵⁵ To ale tedy platí pouze pro plnohodnotný home office. Při neplnohodnotném home office zaměstnavatel musí poskytovat i plnění, která by při uplatnění ust. § 317 zákoníku práce poskytovat nemusel.

Výkon práce z domova by neměl zaměstnancům znemožnit využívání různých zaměstnaneckých benefitů. Ačkoli přirozeně zaměstnanec prací z domova přijde kvůli povaze výkonu takové práce o určité zaměstnanecké benefity, jako je například občerstvení na pracovišti, tak na ostatní zaměstnanecké benefity nemůže ztratit nárok jen proto, že pracuje z domova. Podle zásady **rovného zacházení**⁵⁶ mají mít nárok zaměstnanci pracující z domova např. na případné prémie, odměny nebo příspěvky zaměstnavatele na doplňkové penzijní spoření stejně jako zaměstnanci pracující z pracoviště zaměstnavatele. Samozřejmě zaměstnavatel může stanovit různé podmínky poskytování těchto nadstandardních plnění, ale tyto podmínky by neměly z poskytování těchto plnění automaticky vylučovat zaměstnance pouze z důvodu práce na home office. Stejně tak **stravenky** – pokud je zaměstnavatel poskytuje všem zaměstnancům na základě zaměstnancem denně odpracovaných hodin, je povinen je poskytovat i zaměstnancům pracujícím z domova. Pro zaměstnavatele je podstatná možnost daňové uznatelnosti výdajů (nákladů) při poskytování stravenek – v této souvislosti je důležitá podmínka přítomnosti zaměstnance v práci během stanovené směny alespoň 3 hodiny.⁵⁷ Bohužel z dikce zákona o daních z příjmů není tak úplně jasné, zda se pro zaměstnavatele jedná o daňově uznatelný výdaj (náklad) i při plnohodnotném home office (protože směna není stanovena zaměstnavatelem), ale bylo by logické, aby tomu tak bylo, neboť podstatná by měla být přítomnost zaměstnance v práci (ve smyslu odpracování) alespoň 3 hodin.⁵⁸ Bohužel nelze zaručit, že se nebudou objevovat i rozdílné názory.⁵⁹

Ještě lze poznamenat, že by z důvodu dodržení zásady rovného zacházení se zaměstnanci neměl být home office poskytován pouze některým zaměstnancům, pokud o něho má zájem více zaměstnanců a zároveň se nachází ve stejné či podobné situaci (například z důvodů sladění rodinného a pracovního života, pracovních výsledků atd.).⁶⁰

Závěr

Jak bylo výše popsáno, práce konaná zaměstnancem pro zaměstnavatele z domova vykazuje stejné znaky závislé práce jako závislá práce konaná z pracoviště zaměstnavatele a též je konána za podmínek výkonu závislé práce uvedených v zákoníku práce (až na výkon práce na pracovišti zaměstnavatele, neboť se jedná o jiné dohodnuté místo). Samozřejmě existují určitá specifika spjatá s prací z domova, která není při výkonu práce z pracoviště zaměstnavatele nutné řešit, jako je např. náhrada výdajů zaměstnance souvisejících s prací z domova. V mnohém se ale práce z domova neliší od práce konané z pracoviště zaměstnavatele – stále existuje povinnost vést evidenci pracovní doby, poskytovat příslušné zaměstnanecké benefity atd.

Je jisté, že home office bude i do budoucna důležitou formou výkonu práce. Otázka je, nakolik by případná detailnější právní úprava této oblasti byla ku prospěchu věci. Důležité by bylo, aby případná novela zákoníku práce zaměstnanci a zaměstnavateli příliš (i administrativně) neztížila využívání této formy výkonu práce. Již nyní je vidět, že i když existující speciální úprava práce z domova není obsáhlá, je práce z domova v rámci celé systematiky zákoníku práce řešena docela dostatečně (navíc s připočtením judikatury apod.). Na druhou stranu, to, jak je home office nyní zakotven v ust. § 317 zákoníku práce, není dokonalé. Navíc k pracovněprávním souvislostem home office přistupují i jiné souvislosti, například daňové, proto by nebylo od věci home office učinit více transparentním, například co se náhrady nákladů zaměstnance souvisejících s home office týče.

Samozřejmě home office není vhodný pro každého zaměstnance, zaměstnavatel ale stále i vůči zaměstnancům pracujícím z domova může využít svých oprávnění např. udílením pokynů zaměstnanci nebo při kontrole výkonu práce (i když tak bude činit prostřednictvím prostředků komunikace na dálku), může činit příslušná opatření v případě nespokojenosti s pracovními výsledky zaměstnance, popř. home office se zaměstnancem nemusí vůbec sjednat. Rozhodně ale pro zaměstnance práce z domova neznamená pracovní volno a měla by být považována za rovnocennou formu výkonu práce k výkonu práce z pracoviště zaměstnavatele. Je tak v první řadě důležité, aby se změnilo i vnímání společnosti ohledně této formy výkonu práce. Také je důležité, aby postavení zaměstnance i zaměstnavatele bylo předvídatelné, co se jejich práv a povinností při práci z domova týče, čemuž by změna právní úpravy teoreticky mohla pomoci.

V současné době existuje návrh skupiny poslanců novely zákoníku práce, který má navrhované datum účinnosti dokonce už 1. 7. 2021.⁶¹ Tato novela by mohla zavést mj. možnost výpovědi dohody o home office včetně jejích podmínek a výpovědní doby, možnost zaměstnavatele nařídít práci z domova, povinnost zaměstnavatele vyhovět žádosti o home office zaměstnance spadajícího do skupiny zaměstnanců uvedených v ust. §§ 237–241 (nebrání-li tomu vážné provozní důvody či povaha vykonávané práce) atd. Také se pamatuje na povinnost nahradit náklady zaměstnance související s prací z domova a nutnost ochrany dat, s kterými zaměstnanec pracuje. Ustanovení zákoníku práce o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci se mají použít přiměřeně, zároveň ale má zaměstnavatel mít možnost provést šetření za účelem objasnění příčin a okolností vzniku pracovního úrazu při práci zaměstnance z domova. Stanovisko vlády je však k této novele nesouhlasné.⁶² I tak ale bude zajímavé sledovat, jak se problematika home office bude vyvíjet.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2021/06/04/fenomen-home-office/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

- 1 BIDRMANOVÁ, Markéta. Dlouhý: Dávám lockdownu maximálně měsíc. Společnost je neskutečně nervózní. *seznamzpravy.cz*, publikováno dne 4.2.2021, citováno dne 23.3.2021. Dostupné online na: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/dlouhy-lide-povazuji-home-office-za-dovolenou-musime-rozvolnit-140653>.
- 2 Vystrčil: Část mzdy lidí na home office by mohla jít potřebnějším. *ceskenoviny.cz*, publikováno dne 28.2.2021, citováno dne 23.3.2021. Dostupné online na: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vystrcil-cast-mzdy-lidi-na-home-office-by-mohla-jit-potrebnejsim/2002346>.
- 3 ONDRÁČKOVÁ, Kamila a RYBOVÁ, Romana. Homeoffice a homeworking: výhody a nevýhody. *finexpert.e15.cz*, publikováno 11.3.2016, citováno dne 8.9.2019. Dostupné online na: <https://finexpert.e15.cz/homeoffice-a-homeworking-vyhody-a-nevyhody>.
- 4 Ust. § 2 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“).
- 5 HŮRKA, Petr. Flexibilní formy zaměstnání. In PICHRT, Jan a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Atypická zaměstnání – cesta k vyšší zaměstnanosti?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 78-79.
- 6 Vláda vyzvala k práci z domova, povinnost ale neuložila. *ceskenoviny.cz*, publikováno dne 5.3.2021, citováno dne 23.3.2021. Dostupné online na: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vlada-bude-jednat-o-testovani-na-uradech-ci-praci-z-domova/2004596>.
- 7 Více viz ust. § 317 zákoníku práce.
- 8 GREGOROVÁ, Zdeňka. Liberalizace pracovního práva a řízení zaměstnance zaměstnavatelem. In GALVAS, Milan a kol. *Liberalizace pracovního práva a její nástroje v současném období*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 132-133.
- 9 ŠTEFKO, Martin. § 317. In BĚLINA, Miroslav a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1257.
- 10 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2016, sp. zn. 21 Cdo 4166/2015.
- 11 Více např. REJCHRTOVÁ, Aneta. *Zaměstnanecké benefity poskytované zaměstnavatelem jako projev autonomie vůle v pracovněprávních vztazích*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2019, s. 71-77. Citováno dne 24.4.2021. Dostupné online na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/220681/52871595/?q=%7B%22searchformsearch%22:%22zam%5Cu011bstnaneck%5Cu00e9+benefity+rejchrtov%5Cu00e1%22,%22searchformbutsearch%22:%22Vyhledat%22,%22PNzppSearchListbasic%22:%221%22%7D&lang=cs>.
- 12 BRŮHA, Dominik. Lesk a bída home office. In PICHRT, Jan, KOLDINSKÁ, Kristina a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Obrana pracovního práva The Defence of Labour Law. Pocta prof. JUDr. Miroslavu Bělinovi*, CSc. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 166-168.

13 SCHMIED, Zdeněk. Komentář k § 317 ZP. In HŮRKA, Petr a kol. *Zákoník práce a související ustanovení občanského zákoníku s podrobným komentářem k 1.3.2018*. 4. akt. Vydání. Olomou: ANAG, 2018, s. 659.

14 Viz např. BRŮHA, Dominik. Lesk a bída home office. In PICHRT, Jan, KOLDINSKÁ, Kristina a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Obrana pracovního práva The Defence of Labour Law. Pocta prof. JUDr. Miroslavu Bělinovi, CSc.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 163-164.

15 Čl. 7–12 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů; jak ostatně uvádí i nesouhlasné stanovisko vlády k návrhu novely zákoníku práce – Sněmovní tisk č. 1167/1, Stanovisko vlády k tisku 1167/0, citováno dne 22.4.2021. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=1167&ct1=1>.

16 Viz také např. BRŮHA, Dominik. Lesk a bída home office. In PICHRT, Jan, KOLDINSKÁ, Kristina a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Obrana pracovního práva The Defence of Labour Law. Pocta prof. JUDr. Miroslavu Bělinovi, CSc.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 163.

17 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.7.2016, sp. zn. 21 Cdo 2680/2015.

18 V současné době viz např. Mimořádné opatření Ministerstva zdravotnictví č. j.: MZDR 14600/2021-2/MIN/KAN, ze dne 12.4.2021, dostupné online na: <https://koronavirus.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/04/Mimoradne-opatreni-omezeni-provozu-skol-a-skolskych-zarizeni-s-ucinnosti-od-19-4-2021-do-odvolani.pdf>.

19 Ust. § 2 odst. 1 zákoníku práce.

20 Ust. § 2 odst. 1 zákoníku práce.

21 Zde je ale třeba mít na paměti § 240 zákoníku práce více než jindy, jelikož home office je často využíván za účelem tzv. work-life balance.

22 Ust. § 302 písm. a) zákoníku práce.

23 Ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce.

24 Ust. § 52 odst. 8 písm. e) zákona č. 311/2001 Z.z., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

25 Viz např. směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1158 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob.

26 Ust. § 317 zákoníku práce.

27 Pracovní pohotovost. *Odbory.info*, publikováno dne 20.7.2017, citováno dne 1.4.2021. Dostupné online na: <https://www.odborny.info/obsah/30/pracovni-pohotovost/19683>.

28 Ust. § 78 odst. 1 písm. h) zákoníku práce.

29 Ust. § 85 zákoníku práce.

30 Ust. § 348 odst. 1 písm. a) ve spojení s ust. § 78 odst. 1 písm. i) zákoníku práce.

31 Ust. § 301 písm. b) zákoníku práce.

32 Ust. § 96 odst. 1 zákoníku práce.

33 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31.1.2017, sp. zn. 4 Ads 244/2016.

34 Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 14. května 2019, Federación de Servicios de Comisiones Obreras (CCOO) proti Deutsche Bank SAE, věc C-55/18.

35 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5.11.2004, sp. zn. 21 Cdo 1916/2004

36 Ust. §§ 88 a násl. zákoníku práce.

37 Ust. § 151 zákoníku práce.

38 Ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce.

39 BOGNÁROVÁ, Věry. § 190. In BĚLINA, Miroslav a kol. *Zákoník práce. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 795.

40 Ust. § 190 zákoníku práce.

41 Viz např. BRŮHA, Dominik. Lesk a bída home office. In PICHRT, Jan, KOLDINSKÁ, Kristina a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Obrana pracovního práva The Defence of Labour Law. Pocta prof. JUDr. Miroslavu Bělinovi, CSc.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 161.

42 Příspěvek č. 546/26.06.19 Daňové souvislosti práce z domova (home office). In *Zápis z jednání Koordinačního výboru s Komorou daňových poradců ČR ze dne 20.11.2019*. Generální finanční ředitelství, 2019, s. 4-9. Citováno dne 25.4.2021. Dostupné online na: https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/ZAPIS_KV_KDP_11_2019.pdf.

43 Příspěvek č. 546/26.06.19 Daňové souvislosti práce z domova (home office). In *Zápis z jednání Koordinačního výboru s Komorou daňových poradců ČR ze dne 20.11.2019*. Generální finanční ředitelství, 2019, s. 5. Citováno dne 25.4.2021. Dostupné online na: https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/ZAPIS_KV_KDP_11_2019.pdf.

44 Viz ust. § 104 odst. 5 zákoníku práce.

45 BRŮHA, Dominik. Lesk a bída home office. In PICHRT, Jan, KOLDINSKÁ, Kristina a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Obrana pracovního práva The Defence of Labour Law. Pocta prof. JUDr. Miroslavu Bělinovi, CSc.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2020, s. 159-160.

46 Ust. § 14 a § 27 zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů.

47 Ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce.

48 Čl. 12 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

49 Viz např. ust. § 102 odst. 3 zákoníku práce.

50 TOMŠEJ, Jakub. Home-office a problematika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. In PICHRT,

Jan a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Atypická zaměstnání – cesta k vyšší zaměstnanosti?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 150-151.

51 Ust. § 102 zákoníku práce.

52 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2015, sp. zn. 21 Cdo 4596/2014.

53 Viz formulace ust. § 2 odst. 2 zákoníku práce.

54 TOMŠEJ, Jakub. Home-office a problematika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. In PICHRT, Jan a MORÁVEK, Jakub (eds.). *Atypická zaměstnání – cesta k vyšší zaměstnanosti?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 151-153.

55 Viz ust. § 317 zákoníku práce.

56 Ust. § 1a odst. 1 písm. c) a e) zákoníku práce ve spojení s ust. § 16 odst. 1 zákoníku práce.

57 Ust. § 24 odst. 2 písm. j) bod 4. zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „zákon o daních z příjmů“)

58 ŠTEFKO, Martin. Práce z domova podle české úpravy pro zaměstnavatele s daňově uznatelným nárokem na stravenky. *Právní rozhledy*, 22/2020, s. 791, citováno dne 9.4.2021. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgbpxa4s7gizf6427g44tc>.

59 Viz např. Příspěvek č. 546/26.06.19 Daňové souvislosti práce z domova (home office). In *Zápis z jednání Koordinačního výboru s Komorou daňových poradců ČR ze dne 20.11.2019*. Generální finanční ředitelství, 2019, s. 10-11. Citováno dne 25.4.2021. Dostupné online na: https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/ZAPIS_KV_KDP_11_2019.pdf.

60 Ust. § 16 odst. 1 zákoníku práce.

61 Sněmovní tisk č. 1167/0, Návrh novely zákoníku práce, citováno dne 22.4.2021. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=1167&CT1=0>.

62 Sněmovní tisk č. 1167/1, Stanovisko vlády k tisku 1167/0, citováno dne 22.4.2021. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=1167&ct1=1>.

Odborný článok

Zákonodarca ako interpretátor v kánonickom a slovenskom práve

Vojtech Vladár a Michal Mrva

Autoři působí na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, profesor Vojtech Vladár na Katedře římského práva, kanonického a církevního práva, docent Michal Mrva pak na Katedře teorie práva a sociálních věd. Tento článek je výstupem z vědeckého grantu APVV-17-0022 s názvem „Římsko-kánonické vplyvy na slovenské veřejné právo“.

Abstrakt

Kánonické právo patrilo odjakživa k najdôležitejším inšpiračným zdrojom pre sekulárne právne systémy. Napriek jeho zameraniu na transcendentno sa totiž cirkevným zákonodarcom podarilo (po väčšine na rímskoprávných základoch) rozvinúť viaceré právne inštitúty, ktoré zostávajú súčasťou väčšiny platných sekulárnych právnych systémov. Rovnakým spôsobom možno nahliadať i na zákonodarcu v pozícii interpretátora práva reagujúceho na potrebu vyložiť objektívne nejasnú normu, a to predovšetkým vo forme autentickej interpretácie v hodnote konštitutívneho výkladu. I keď hlavné rímsko-kánonické princípy uplatňované v tejto oblasti začali byť v modernej dobe opúšťané, niektoré paralely s platným sekulárnym právom by sme mohli nájsť i dnes. Hlavným cieľom článku je poukázať na historickú i pozitívnoprávnú kánonickoprávnú úpravu predmetných inštitútov a porovnať ich s úpravou v platnom slovenskom práve.

Abstract

Canon law has always been one of the most important sources of inspiration for secular legal systems. Despite its focus on the transcendent, ecclesiastical lawmakers have succeeded (mostly on a Roman law basis) in developing several legal institutions that remain part of most valid secular legal systems. In the same way, the legislator can be viewed in the position of an interpreter of law responding to the need to interpret an objectively unclear norm, particularly by the method of authentic interpretation in the value of a constitutive interpretation. Although the main Roman-canonical principles applied in this area have begun to be abandoned in modern times, some parallels with valid secular law can still be found nowadays. The main goal of the article is to point out the historical and positive canon law regulation and their comparison with the regulation in the valid Slovak legal order.

Úvod

Kánonické právo, ako najstarší platný právny systém vôbec, sa po celé stáročia považovalo za jeden z najvplyvnejších elementov ovplyvňujúcich vývoj ľudstva. Spolu s rímskym právom, ktoré dominovalo v súkromnoprávnej oblasti, ho kontinuálne ovplyvňovalo predovšetkým vo verejnoprávnej sfére, nevynímajúc tvorbu a etablovanie viacerých teoretickoprávnych inštitútov uplatňovaných aj v sekulárnych právnych systémoch. Najmä na tomto pozadí možno dodnes odôvodnene hovoriť o jeho determinujúcom vplyve na vývoj a podobu moderného práva a súhlasiť s názormi upriamujúcimi pozornosť na hodnotu kánonického práva nielen ako jedného z najdôležitejších predmetov komparatívneho štúdia, ale tiež ako modelu napodobňovania. Tento výrok platí aj napriek všeobecne známemu faktu, že právny systém Katolíckej cirkvi slúži na prvom mieste transcendentnu (*suprema lex salus animarum*).¹

Už počas konania Tridentského koncilu (*Concilium Tridentinum*, 1545–1563), ktorého cieľom bolo nielen reagovať na protestantskú reformáciu, ale i centralizovať Cirkev s cieľom chrániť katolicizmus, došlo i k upevneniu pozície najvyššieho zákonodarcu pri interpretácii práva. Od tých čias sa situácia prakticky nezmenila a vždy počas konania ekumenického koncilu, respektíve pri dôležitých legislatívnych zmenách (najmä pri kodifikačných pokusoch a úspešných kodifikáciách) najvyšší zákonodarca vždy ustanovil osobitný orgán disponujúci právomocou autenticky vykladať normy univerzálneho práva v jeho mene, poväčšine nevynímajúc ani interpretáciu práva partikulárneho.

Pokiaľ ide o slovenské právo, to sa vyznačuje v tejto oblasti akceptovaním premis vychádzajúcich z tradícií kontinentálneho práva. Zákonodarcovi sa tak priznáva právo interpretácie práva, s argumentom, že pri interpretácii textu zákona je potrebné a vhodné brať zreteľ aj na jeho vôľu a zisťovať úmysel a cieľ, ktorý chcel zákonom dosiahnuť, čo korešponduje s princípom legality.²

Cieľom článku je nielen porovnať kánonickoprávnu úpravu s platným slovenským právom, ale tiež poukázať na možné paralely medzi obidvomi právnymi systémami v tejto oblasti.

1. Kánonické právo

1.1 História

I keď viaceré príklady interpretovania vlastných noriem nachádzame zo strany najvyšších cirkevných zákonodarcov už v predklasickom a klasickom období vývoja kánonického práva, prvý raz sa predmetná problematika na univerzálnej úrovni pertraktovala až za čias Tridentského koncilu.³ Jeho Otcovia, zohľadňujúc zrejme i práva najvyšších cirkevných autorít interpretovať ustanovenia Svätého Písma a Tradície v oblasti učiteľskej moci (*potestas magisterii seu munus docendi*), zaviedli do praxe tzv. tridentskú metódu, ktorá dominovala kánonickému právu do 20. storočia, pričom viaceré jej premisy sa uplatňujú dodnes. Keď totiž pápež Pius IV. bulou *Benedictus Deus* promulgoval 26. januára 1564 závery tohto koncilu, prísne zakázal, aby sa bez jeho povolenia k týmto dekrétom vydávali komentáre, glosy, poznámky a ich autentickú interpretáciu vyhradil výlučne úradu rímskeho veľkňaza. V tomto ohľade išiel až tak ďaleko, že diela autorov, ktoré boli napriek tomuto nariadeniu vydané, nechal umiestniť ako *libri prohibiti* na Index zakázaných kníh (*Index librorum prohibitorum*).⁴

Za účelom dohľadu nad uvádzaním tridentských dekrétov do života pápež v roku 1564 navyše zriadil osobitnú kongregáciu koncilu pod názvom *Sacra congregatio super executione et observantia sacri Concilii Tridentini et aliarum reformationum*. Tento nový úrad Rímskej kúrie spočiatku disponoval len výkonnou mocou (*potestas executiva*), avšak v roku 1567, keď bol jeho názov skrátený na *Sacra congregatio cardinalium Concilii Tridentini interpretum*, mu pápež udelil i právo autenticky interpretovať koncilové dekréty a rozhodovať prípadné spory, ktoré vznikli v súvislosti s ich zavádzaním do praxe.⁵

Plné akceptovanie tohto prístupu sa prejavilo i v potridentskej dobe, čo možno ilustrovať prístupom pápeža Gregora XIII. (1572–1585), ktorému po vydaní tzv. rímskeho vydania (*editio Romana*) zbierky *Corpus iuris canonici*, obdobne mimoriadne záležalo na tom, aby sa k nemu nik neopovažoval čokoľvek pridať, niečo do neho vložiť alebo ho po svojom interpretovať.⁶ Predmetná metóda sa od toho času presadila i pri výučbe kánonického práva na univerzitách a spolu s presunutím legislatívnej právomoci výlučne na pápeža mala ďalekosiahly dopad na kánonickoprávnu vedu i prax.⁷

Zotrvávanie pri tridentskej metóde sa zo strany najvyššieho cirkevného zákonodarcu prejavilo i pri prvom kodifikačnom diele v dejinách Katolíckej cirkvi v podobe Kódexu kánonického práva z roku 1917 (*Codex iuris canonici anno 1917*). Pápež Benedikt XV. (1914–1922), ktorý zákonník 15. septembra 1917 prostredníctvom motu proprio *Cum iuris canonici Codicem* promulgoval, totiž pristúpil k zriadeniu Komisie pre autentický výklad Kódexu (*Commissio seu Consilium ad Codicis canones authentica interpretandos*), ktorej odpovede (*responsa*) sa mali publikovať v Aktoch Apoštolskej stolice.⁸ Týmto spôsobom sledoval zabezpečenie zachovávanía nezmeneného a jednotného textu nového zákonníka, k čomu pristúpil v snahe zabrániť prenikaniu rôznych prídavkov, či novôt do jeho normatívneho textu.⁹ Zverenie autentických interpretácií tomuto orgánu malo obdobne centralizačný charakter a viedlo k ďalšiemu posilneniu väzby miestnych cirkví na Rím.¹⁰

Uvedený prístup sa prejavil aj počas Druhého vatikánskeho koncilu (*Concilium oecumenicum Vaticanum secundum*, 1962–1965), ktorého jeden z cieľov paradoxne spočíval aj v decentralizácii Cirkvi. I po jeho skončení totiž pápež Pavol VI. (1963–1978) zriadil v roku 1966 Komisiu pre interpretáciu dekrétov Druhého vatikánskeho koncilu, ktorej obdobne pripadla kompetencia autentického výkladu.¹¹ Historicky osvedčený postup potom zachoval aj pápež Ján Pavol II. (1978–2005) po promulgovaní platného Kódexu kánonického práva, keď v roku 1984 ustanovil Pápežskú komisiu pre autentickú interpretáciu Kódexu kánonického práva (*Pontificia commissio Codicis iuris canonici authentice interpretando*)¹², ktorá bola v roku 1988 apoštolskou konštitúciou *Pastor bonus* povýšená na pápežskú radu pod názvom „Pápežská rada pre výklad textov zákonov“ (*Pontificium consilium de legum textibus interpretandis*), čím bola jej vecná kompetencia rozšírená z interpretácie kódexových noriem na všetky pramene univerzálneho kánonického práva.¹³ Tá bola v roku 1999 napokon premenovaná na Pápežskú radu pre zákonné texty (*Pontificium consilium de legum textibus*) a tento názov nesie dodnes.¹⁴

1.2 Ius vigens

Prirodzene, výklad k pozitívnemu kánonickému právu je vhodné začať uvedením relevantnej normy, ktorou je v tomto prípade kánon 16 platného Kódexu kánonického práva. Ten konkrétne v § 1 uvádza, že zákony autenticky vykladá zákonodarca a ten, komu zveril moc autentického výkladu. § 2 potom pokračuje, že autentický výklad podaný na spôsob zákona (*exhibita per modum legis*) má tú istú

účinnosť ako samotný zákon a musí byť vyhlásený. Vzápätí rozlišuje účinky autentickej interpretácie v tom zmysle, že ak slová zákona, ktoré sú isté samy osebe, len objasňuje, má spätnú platnosť, čo však neplatí ak zužuje, rozširuje alebo vysvetľuje zákon pochybný.¹⁵ Ako je zrejmé z predchádzajúceho historického pojednania, predmetný kánon má základy v stáročiami overenej kánonickej tradícii, ktorú nevidel dôvod meniť ani pápež Ján Pavol II. vrátane jeho nástupcov.¹⁶ § 3 tohto kánonu potom obdobne odkazuje na interpretáciu kompetentnej autority, tentoraz však vo forme administratívneho (správneho) alebo súdneho aktu (*per modum sententiae aut actus*).

Pokiaľ ide o interpretáciu týchto noriem, z hľadiska subjektu možno v prvom rade konštatovať, že každý úrad, s ktorým sa spája zákonodarná moc, sa zároveň považuje za autentickeho interpretátora vlastných zákonov.¹⁷ Z uvedeného zároveň vyplýva, že zákonodarca stojaci v rámci hierarchickej štruktúry Katolíckej cirkvi vyššie, je kompetentný autenticky interpretovať zákony zákonodarcov mu podriadených. Rímsky veľkňaz a kolégium biskupov (spolu s pápežom) sú potom ako najvyšší zákonodarcovia autentickými interpretátormi zákonov všetkých ostatných zákonodarcov.¹⁸ Z hľadiska zaužíwanej praxe sa však interpretačný zásah vyššej legislatívnej autority predpokladá len v prípade skutočnej právnej pochybnosti a po predchádzajúcej výzve na jej odstránenie.¹⁹ Celkom prirodzene, z uvedeného nemožno dedukovať, že najvyšší zákonodarca musí interpretovať svoje normy sám, čoho dôkazom je napokon i naznačená história.²⁰ Aj podľa platného práva v jeho prípade do úvahy prichádza delegovanie moci autenticky interpretovať na konkrétny prípad alebo prostredníctvom všeobecnej delegácie.²¹

Hoci zo znenia kánonu 16 vyplýva, že o autentickej interpretácii by sa *stricti iuris* malo hovoriť len v prípade výkladu všeobecného a záväzného, teda pri interpretácii *exhibita per modum legis*, viacerí autori sa zhodnú v závere, že ani pri zákonodarcovej interpretácii vlastného zákona iným spôsobom jej nemožno upierať charakter autenticity.²² I keď niektorí z nich označujú pojmom „autentická“ i tento druh výkladu, väčšina z nich sa zhodne, že správnejšie by bolo v tomto ohľade hovoriť o „autoritatívnom“ alebo „oficiálnom“ výklade. Takýmto spôsobom možno nahliadať najmä na interpretácie rímskeho veľkňaza prostredníctvom úkonov učiteľskej alebo výkonnej moci, respektíve keď vystupuje v pozícii prirodzenej hlavy celého *ordo iudiciarius* a jeho vôľa interpretovať právo je zrejmá.²³

Ako sme už spomenuli, najvyšší zákonodarca zveril právomoc interpretovať univerzálne zákony Pápežskej rade pre zákonné texty, ktorá na toto pozadí disponuje riadnou zastupiteľskou mocou (*potestas ordinaria vicaria*), na základe čoho vydáva svoje rozhodnutia v mene rímskeho veľkňaza. Ako sme už uviedli, do jej kompetencie patrí interpretácia všetkých univerzálnych zákonov, čo napokon potvrdzuje aj apoštolská konštitúcia *Pastor bonus*.²⁴ Z toho vyplýva, že pod jej interpretačnú moc spadajú aj zákony, ktoré neboli *ex integro* prebrané do Kódexu kánonického práva alebo Kódexu kánonov východných cirkví, avšak tie na ne odkazujú, vrátane noriem liturgického práva a ostatných zákonov vydaných formálne nezávisle na kódexovom práve. Celkom prirodzene, samotná právomoc interpretácie v sebe nezahrňa právo dopĺňať univerzálne právo alebo vykladať obyčajové normy, dohody so štátmi a inými politickými entitami, či administratívne a súdne akty. Pokiaľ ide o partikulárne právo, predmetná rada síce nevydáva interpretačné odpovede *per modum legis*, avšak disponuje právom určiť, či sú predmetné zákony a všeobecné dekréty v súlade s univerzálnymi zákonmi Cirkvi.²⁵

Z obsahového hľadiska vykonáva Pápežská rada pre zákonné texty svoju činnosť podávaním

odpovedí na *dubia obiectiva iuris*, nie však odpovedaním na *dubia* subjektívneho charakteru vyvolané neznalosťou práva alebo neschopnosťou správne aplikovať jednotlivé interpretačné prostriedky.²⁶ Keďže tento orgán má v predmetnej oblasti priznané výlučné kompetencie, ostatné dikastéria Rímskej kúrie mocou interpretácie *per modum legis* nedisponujú.²⁷ Čo sa týka interpretácií rady podaných na spôsob zákona, tie majú, podobne ako každý iný prameň, všeobecný a abstraktný charakter, a týkajú sa tak prípadov rovnakého druhu a vopred neurčeného počtu. Keď sú teda riadne promulgované, čo kódexové právo pri nich požaduje výslovne, nadobúdajú všetky charakteristiky zákona s jedinou výnimkou, spočívajúcou v derivatívnosti ich existencie.²⁸

Pokiaľ ide o druhy interpretácií, Pápežská rada pre zákonné texty podáva deklaratórne alebo konštitutívne odpovede, v závislosti od toho, či objasňuje slová zákona, ktoré sú objektívne jasné, alebo slová zákona objektívne pochybné.²⁹ Druhé spomenuté môžu mať potom charakter rozširujúceho výkladu, ak rozširujú zmysel zákona; reštriktívneho, ak ho zužujú; alebo vysvetľujúceho (explikatívneho), ak vysvetľujú pochybnosti v ňom obsiahnuté.³⁰ Hoci z hľadiska právnej teórie by sme mohli označiť každú konštitutívnu interpretáciu za objektívne nový zákon, čo by naznačovalo prekračovanie kompetencií rady, v právnej vede sa takýto záver neprijíma. Napriek tomu je ale v prípade podávania interpretácie rozširujúceho charakteru, ktorá generuje nové právo, vyžaduje obrátiť sa na pápeža kvôli získaniu *approbatio in forma specifica*.³¹ I keď prvý Kódex kánonického práva z roku 1917 nepožadoval promulgáciu deklaratórnych odpovedí, čo viedlo k spochybňovaniu autenticity niektorých z nich, platné právo predpokladá vyhlasovanie každého interpretačného úkonu vrátane interpretácií deklaratórneho charakteru.³²

Jeden z najväčších problémov predstavuje skutočnosť, že samotné interpretácie bližšie nešpecifikujú či sú charakterom deklaratórne alebo konštitutívne, v druhom prípade rozširujúce, zužujúce alebo vysvetľujúce, pričom tento charakter je častokrát náročné vydedukovať aj z ich znenia.³³ Vo všeobecnosti sa však má za to, že toto posúdenie náleží predstaviteľom administratívnej alebo súdnej moci pri samotnej aplikácii práva.³⁴ Celkom prirodzene, pokiaľ ide o správne či súdne orgány, ich interpretačné rozhodnutia nemajú účinky zákona, ale zaväzujú len subjekty v záležitostiach ktorých sa rozhodlo.³⁵ V tejto súvislosti však netreba zabúdať ani na to, že ústredné cirkevné orgány pôsobiace v Rímskej kúrii môžu okrem vydania administratívneho alebo súdneho individuálneho aktu pristúpiť aj k interpretačnej odpovedi danej pre konkrétnu kauzu.³⁶ Na myslí máme najmä interpretačné odpovede, ktoré mali pôvodne svojho konkrétného adresáta, avšak vzápätí došlo k ich promulgovaniu v Aktoch Apoštolskej stolice, pričom ich celkové poňatie naznačuje všeobecný charakter. Ak teda takáto deklarácia nesmeruje voči konkrétnej osobe alebo osobám, kánonisti jej priznávajú všeobecnú aplikovateľnosť, ktorá vyplýva z autority Rímskej kúrie vydávať všeobecné správne normy.³⁷ Podobne možno napokon nahliadať i na rozhodnutia orgánov Rímskej kúrie v konkrétnej kauze, ktoré môžu nadobudnúť všeobecný zmysel prostredníctvom jurisprudencie alebo kuriálnej praxe (*iurisprudentia et praxis Curiae Romanae*).³⁸

2. Slovenské právo

Pokiaľ ide o právny poriadok Slovenskej republiky, v prvom rade je nutné (na rozdiel od pojmu zákonodarca v kánonickom práve) uviesť na pravú mieru, že tento termín by, z hľadiska právneho purizmu, mal označovať iba subjekt s normotvornou právomocou vo vzťahu k normatívnym právnym

aktom so silou zákona, a teda by mal byť spájaný iba s normotvornou činnosťou Národnej rady Slovenskej republiky, pri ktorej dochádza k prijímaniu zákonov ako formálnych prameňov práva. I v ďalšom texte používame predmetný pojem práve v tomto význame.³⁹

Proces tvorby zákonov je v právnom poriadku Slovenskej republiky upravený vo viacerých normatívnych právnych aktoch. Z nich možno spomenúť najmä Ústavu Slovenskej republiky, ale aj zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky (ďalej len „zákon č. 400/2015 Z. z.“), či zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky. Okrem uvedených normatívnych právnych aktov je problematika tvorby zákonov upravená aj v Legislatívnych pravidlách tvorby zákonov⁴⁰ a Legislatívnych pravidlách vlády Slovenskej republiky⁴¹, v ktorých sa špecifikuje najmä spôsob, ako ich treba pripravovať z hľadiska ich obsahu a formálnej úpravy, a to ešte predtým než sú do Národnej rady Slovenskej republiky predložené.

I keď Národná rada Slovenskej republiky je v prvom rade subjektom, ktorý zákony prijíma, respektíve sa na nich uznáva⁴², nie je vylúčené, aby ich aj interpretovala⁴³. Napriek tomu, že interpretácia zákonov nie je v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky jeho prvoradou úlohou, parlament dané oprávnenie využíva, avšak len v rámci ústavných a zákonných možností, z ktorých je potom potrebné dedukovať aj ich silu a záväznosť. Na rozdiel od kánonického práva, je prístup k záväznosti interpretačných záverov zákonodarcu v právnom poriadku Slovenskej republiky, pomerne jednoduchý.

Z hľadiska klasifikácie rozlišujeme dva druhy autentického výkladu podaného slovenským zákonodarcom, a to podľa toho, kde sa predmetný (autentický) výklad zákonodarcu nachádza, z čoho plynie jeho záväznosť, respektíve nezáväznosť (avšak relevancia). V prípade, ak je autentický výklad súčasťou textu zákona (najmä v podobe legálnej definície), je nevyhnutné takúto interpretáciu podanú zákonodarcom považovať za právne záväznú. Uvedený postup predvída aj zákon č. 400/2015 Z. z., a to v ustanovení § 3 ods. 3, v ktorom sa zákonodarcovi nielen umožňuje, ale dokonca prikazuje definovať (záväzným spôsobom) pojem, ktorý právny poriadok Slovenskej republiky nepozná. Úloha zákonodarcu je posilnená tým, že v tom istom ustanovení daného právneho predpisu je obsiahnutý zákaz pre orgány výkonnej moci, aby definovali vo vykonávacích právnych predpisoch pojmy použité v zákonoch. Uvedeným spôsobom sa síce zákonodarcovi priznáva možnosť podávať právne záväzný (autentický) výklad, avšak iba vo vzťahu k pojmom, ktoré tento právny poriadok nepozná.

Na prvý pohľad reštriktívna právna úprava, ktorá limituje možnosť podávať právne záväzný (autentický) výklad zo strany zákonodarcu, sa však môže⁴⁴ premietnuť do textu zákona tým, že adresátom právnych noriem sa určia ich práva a povinnosti čo možno najkonkrétnejšie⁴⁵, čím sa možnosť interpretácie textu zákona zužuje. Platí totiž pravidlo, že čím je právna norma konkrétnejšia, tým menšia je miera diskrecie orgánu aplikácie práva, ktorý nesmie (respektíve by nemal) vybočiť z rámca zákonnej úpravy, keďže aj podľa čl. 144 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, sudcovia sú pri výkone svojej moci nezávislí a pri rozhodovaní sú viazaní ústavou, ústavnými zákonmi, medzinárodnými zmluvami a zákonmi.⁴⁶ Použitie vágnych (relatívne abstraktných) pojmov, ale aj nedokonalosti v zákonnej úprave (najmä v podobe medzier v platnej právnej úprave, navzájom si odporujúcich zákonných ustanovení, alebo iných nedokonalostí), môžu oslabiť záväznosť zákonnej úpravy, ale aj interpretačných záverov vo vzťahu k zákonodarcom použitým (či dokonca definovaným) pojmom.

Zákonodarca má v právnom poriadku Slovenskej republiky ešte ďalší (podstatne širší) nástroj,

prostredníctvom ktorého môže podávať autentický výklad svojich zákonov. Ide o nezáväzný (autentický) výklad obsiahnutý v dôvodovej správe k návrhu zákona⁴⁷, ktorá je povinnou prílohou každého návrhu zákona v zmysle § 7 ods. 1 písm. b) zákona č. 400/2015 Z. z. Uvedený zákon v § 7 ods. 2 výslovne uvádza aj to, že dôvodová správa sa člení na všeobecnú časť a osobitnú časť, pričom všeobecná časť dôvodovej správy obsahuje zhodnotenie súčasného stavu s uvedením potreby novej právnej úpravy, špecifikáciu spôsobu jej vykonávania, zhrnutie vplyvu v súlade s doložkou vybraných vplyvov, vyjadrenie k súladu právneho predpisu s inými právnymi predpismi, právom Európskej únie a s medzinárodnoprávnymi záväzkami a ďalšie skutočnosti nevyhnutné na posúdenie návrhu právneho predpisu.

Osobitná časť dôvodovej správy potom obsahuje vecné odôvodnenie jednotlivých navrhovaných ustanovení právneho predpisu s tým, že do odôvodnenia sa výslovne zakazuje preberať text týchto ustanovení. Je teda zrejmé, že najmä osobitná časť dôvodovej správy (avšak za určitých okolností aj všeobecná časť), ktorá obsahuje odôvodnenie (a teda účel prijatia) jednotlivých zákonných ustanovení, predstavuje významný nástroj v rukách zákonodarcu, ktorý adresátom⁴⁸ noriem obsiahnutých v zákone umožňuje (v prípade, ak je dôvodová správa kvalitne a kvalifikovane spracovaná) demaskovať vôľu zákonodarcu prostredníctvom špecifikácie spôsobu interpretovania jednotlivých zákonných ustanovení. V prípade, ak je dôvodová správa spracovaná povrchno, zákonodarca sa sám pripravuje o možnosť podať autentický výklad, ktorý síce nie je právne záväzný, ale môže sa dočkať relevancie a aplikácie spôsobom želaným zákonodarcom, a to nielen pri realizácii práva jednotlivými subjektami, ale najmä pri aplikácii práva orgánmi verejnej moci.

Dôvodová správa teda adresátov právnych noriem obsiahnutých v zákone informuje nielen o zámeroch sledovaných zákonodarcom, ale odôvodňuje aj novú právnu úpravu, hodnotí ju a vysvetľuje nevyhnutnosť jej prijatia ako celku (všeobecná časť), ako aj jej jednotlivých ustanovení (osobitná časť). Vo všeobecnosti ju pritom možno označiť za prvý zdroj poznania úmyslu zákonodarcu. Na druhej strane je nevyhnutné konštatovať, že význam dôvodovej správy nemožno preceňovať, keďže v prípade prijatia pozmeňujúcich návrhov je neúplná. V takomto prípade je potrebné sledovať napríklad aj prejavy jednotlivých poslancov či zápisnice z výborov a pod.

Tieto zdroje však nemusia umožňovať odhalenie úmyslu zákonodarcu žiaducim a potrebným spôsobom na to, aby bolo možné zistiť skutočnú vôľu zákonodarcu.⁴⁹ Dobrým zdrojom môžu byť v tomto kontexte napríklad aj tzv. autorské komentáre k zákonom, ktoré sú písané osobami, ktoré sa pričínili o vznik textovej časti právneho predpisu.⁵⁰ V tomto smere je potrebné zohľadniť aj skutočnosť, že drvivá väčšina zákonov, na ktorých sa uznáva Národná rada Slovenskej republiky je predkladaná vládou Slovenskej republiky, keď jednotlivé návrhy zákonov pripravujú jednotlivé ministerstvá (respektíve úradníci pracujúci na nich). Zákonodarca tak v tomto prípade *de facto* väčšinou iba preberá vôľu predmetných úradov (či úradníkov), čo v značnej miere oslabuje jeho vlastnú interpretačnú autoritu.

Ako už bolo spomenuté, sledovanie úmyslu zákonodarcu v podobe zohľadňovania jeho autentického výkladu obsiahnutého mimo textu právneho predpisu, má v právnom poriadku Slovenskej republiky viaceré úskalia, ku ktorým radíme jednako jeho formálnu nezáväznosť⁵¹ (keďže nie je obsiahnutý v texte právneho predpisu, ale nachádza sa najmä v dôvodovej správe), ako aj jeho potenciálne nespracovanie na požadovanej kvalitatívnej úrovni (neumožňuje samotný výklad zákonodarcu identifikovať). V prípade prijatia pozmeňujúcich návrhov je navyše nevyhnutné hľadať ju i v zdrojoch, ktoré môžu byť mäťúce a nemusia umožniť rozpoznať obsah (autentického) výkladu zákonodarcu. V tomto

smere existuje relatívne rozsiahla kritika z radov niektorých teoretikov, ktorí poukazujú nielen na nedostatky sťažujúce (či priam znemožňujúce) poznať vôľu zákonodarcu, ale aj na skutočnosť, že kolektívny orgán zložený z niekoľkých desiatok (až stoviek) osôb nemôže kreovať spoločný úmysel (vôľu). Takúto vôľu môžu totiž mať len jednotlivci, nie skupiny⁵².

Napriek tejto, do istej miery racionálnej, kritike, sa možno na základe tzv. Paktentheorie prikloniť k záveru, že zákonodarca pri prijímaní textu právneho predpisu nesúhlasí len s jeho textom, ktorý je obsiahnutý v samotnom zákone (publikovaný vo formálnom publikačnom nástroji – v našich podmienkach v Zbierke zákonov Slovenskej republiky), ale aj s dôvodmi, cieľmi a účelom, z ktorých text samotného zákona vyplýva (ak sa nedá zistiť opak). Legitimačným dôvodom tejto teórie je všeobecná skúsenosť s koncipovaním legislatívnych textov, keď sa zákonodarca v priebehu procesu prijímania zákona oboznamuje nielen s textom právneho predpisu, ale aj dôvodovou správou a ďalšími prílohami, pričom nemožno opomenúť ani diskusiu vo výboroch a v pléne, kde sa o týchto dôvodoch a cieľoch taktiež osobitne diskutuje.⁵³ Z tejto teórie vyplýva, že v rámci subjektívneho historického výkladu je relevantný účel, ktorý s vykladaným ustanovením právneho predpisu spájali jeho reálni tvorcovia, pokiaľ nie je preukázané, že nadriadený orgán v legislatívnom procese s ním spájal iný účel. Rozhodujúci je teda účel, respektíve význam v rámci legislatívneho procesu bez ohľadu na to, v akej fáze vznikol. Pokiaľ sa však v neskorších fázach legislatívneho procesu žiadny iný názor nevyskytol, je relevantný pôvodný názor.⁵⁴

Na základe uvedeného sa potom možno prikloniť k záveru, že (autentický) výklad zákonodarcu v uvedenej forme (teda v rovine subjektívneho historického výkladu) môže mať a aj má význam pri interpretácii textov právnych predpisov.⁵⁵ Napriek jeho formálnej právnej nezáväznosti, môže byť predmetný druh výkladu pri realizácii, ale najmä pri aplikácii práva relevantný a braný na zreteľ (respektíve by mal byť). Filip Melzer v rámci subjektívneho historického výkladu rozlišuje tri jeho podkategórie, a to jednoduchý subjektívne historický výklad (pri ktorom sa zisťuje skutočná vôľa zákonodarcu, a to hľadaním odpovede na konkrétnu výkladovo relevantnú otázku v oficiálnych úradných dokumentoch), subjektívne teleologický výklad (pri ktorom nie je možné z vyjadrenia zákonodarcu nájsť odpoveď na relevantnú otázku priamo, ale možno z neho usudzovať cieľ, ktorý chcel zákonodarca dosiahnuť a tomuto cieľu potom prispôbiť interpretačné závery) a nepravý subjektívne historický výklad (vôľa zákonodarcu sa zisťuje nepriamo, a to najmä z objektívnych okolností sprevádzajúcich vznik právneho predpisu).⁵⁶

Výklad objektívne nejasnej normy len s použitím autentického výkladu (respektíve s použitím subjektívneho historického výkladu) však nemusí viesť, na úrovni právneho poriadku Slovenskej republiky, k jednoznačným či správnym interpretačným záverom. Na rozdiel od kánonického práva je totiž právny poriadok Slovenskej republiky podstatne dynamickejší a podlieha väčšiemu vplyvu vonkajšieho prostredia (najmä objektívnym výkladovým cieľom spojeným so zmenami v spoločenských vzťahoch). Nemožno opomenúť ani to, že okrem zvýšenej požiadavky na dynamiku právneho poriadku Slovenskej republiky⁵⁷, ktorá sa prejavuje aj potrebou častejších legislatívnych zmien, dochádza pri tvorbe zákonov zo strany slovenského zákonodarcu aj k (relatívne častým) prípadom, pri ktorých je kvalita jeho normotvorby sporná a orgány aplikácie práva (najmä súdy) musia tieto nedokonalosti naprávať svojou rozhodovacou činnosťou, aby tak zabránili potenciálnemu vzniku nespravodlivosti.

I keď slovenský zákonodarca nedisponuje výslovným oprávnením autenticky vykladať právne normy

a predkladať ich vo forme zákonov (s výnimkou záväznej interpretácie v podobe legálnych definícií, ktoré sú ich súčasťou), ani vymedzovať subjekty, ktoré majú a ktoré nemajú oprávnenie podávať ich relevantný výklad, do určitej miery môže určovať výklad ktorých z nich bude právne záväzný.⁵⁸ Z toho dôvodu v rovine zákonov definuje záväznosť jednotlivých výkladov podaných orgánmi verejnej moci (najmä štátnymi orgánmi), keď niektorým interpretačným záverom priznáva záväznosť v danej veci (napríklad všeobecné súdy), iným v rámci inštančnej nadriadenosti vo vzťahu k podriadeným subjektom (napríklad ministerstvá vo vzťahu k orgánom miestnej štátnej správy) a ďalším všeobecnú záväznosť (napríklad Ústavný súd Slovenskej republiky pri interpretácii Ústavy alebo pri posudzovaní súladu zákonov a podzákonných predpisov s Ústavou). Týmto spôsobom má slovenský zákonodarca možnosť významne determinovať význam jednotlivých interpretačných záverov ním vytvorených zákonov.

V tomto smere je potrebné dodať, že rovnako ako v prípade kánonického práva, oprávnenie (aj zákonné) interpretovať texty zákonov prijatých Národnou radou Slovenskej republiky nezahŕňa právo tieto zákony dopĺňať či meniť. Pri interpretácii textov zákonov by malo dochádzať len k spresneniu ich významu a odstráneniu neurčitosti či neistoty. Na druhej strane, v prípade Ústavného súdu Slovenskej republiky, môže dôjsť k zrušeniu zákonov v prípade, ak sú tieto (alebo ich časti) v rozpore s normami vyššieho stupňa právnej sily (najmä s Ústavou Slovenskej republiky).

Záver

Aj v prípade autentického výkladu platí základná teoretickoprávna premisa, že cieľom interpretácie nie je meniť skutočný zmysel zákona, ale skôr ho objasniť a odhaliť jeho skutočný zmysel, pokiaľ ten nie je celkom jasný.⁵⁹ Metodológia objasňovania tohto zmyslu sa v kánonickom práve preukázateľne odvíjala od postoja rímskych cisárov (najmä Justiniána I.) k interpretácii práva, ale taktiež od spôsobov interpretácie Svätého Písma a Tradície. I závery cirkevného magistéria sa totiž podávajú na spôsob autentických interpretácií s rôznymi stupňami záväznosti. Predmetné prepojenie práva s teológiou je v právnom systéme Katolíckej cirkvi najzjavnejšie pri interpretácii noriem prirodzeného alebo pozitívneho Božieho práva. Ak by sme ich porovnali s výkladom noriem rýdzo cirkevného (ľudského) práva, hlavný rozdiel spočíva v tom, že interpretácie Božských noriem majú spätnú účinnosť za každých okolností, bez ohľadu na to, či sa prostredníctvom nich rozširujú alebo zužujú práva a povinnosti ich adresátov.⁶⁰

Pri konfrontovaní kánonického práva so slovenským právnym poriadkom je na prvý pohľad zrejmá predovšetkým odlišnosť základných koncepcií uplatňovaných pri autentickom interpretovaní práva. Pre kánonistov je tak v prvom rade obvyklé subsumovať pod pojem „autentická interpretácia“ len výklad zákonodarcu podaný vo forme zákona.⁶¹ Slovenská právna teória však rozširujúcim spôsobom pod tento termín zahŕňa aj výroky obsiahnuté v dôvodových správach, respektíve závery získané aplikáciou (subjektívneho) teleologického alebo historického výkladu.⁶² I keď analógiu by sme v tomto ohľade mohli nájsť napríklad v promulgačných konštitúciách k najdôležitejším kánonickoprávnym zbierkam (platné Kódexy nevynímajúc), úvodoch k jednotlivým pápežským konštitúciám obsahujúcich mimokódexové právo alebo priamo novelizujúce právo kódexové či pravidelných príhovoroch pápeža k Rímskej Rote, kánonistika ich odmieta zaradiť k výkladom s povahou autentickým, prípadne priamo k prameňom práva.⁶³

Pokiaľ ide o potrebu podávania autentických interpretácií, oba právne systémy sa zhodujú na ich užitočnosti. Kým v kánonickom práve sa však prostredníctvom nich vyjadruje prioritne potreba súladu všetkých kánonických zákonov s Božským právom a reflektovanie vôle najvyšších cirkevných autorít, voči ktorej nesmú byť úkony zákonodarcov nižšieho stupňa v rozpore, slovenská právna teória argumentuje predovšetkým princípom legality a nevyhnutnosťou rešpektovania zásady delby moci. Pri oboch právnych systémoch sa ale zdôrazňuje nutnosť zohľadňovania vôle zákonodarcu a nachádzania jeho úmyslu i cieľa, ktorý chcel prostredníctvom zákona dosiahnuť. Je to napokon on, kto disponuje zákonodarnou mocou, a preto by mal tiež posudzovať, akým spôsobom sa majú v prípade potreby interpretovať ním vydané nejasné zákonné normy. Uvedené sa ďalej rozvíja i prostredníctvom práva oboch zákonodarcov bližšie špecifikovať výklad ktorých subjektov bude právne záväzný a do akej miery, ako aj všeobecným zákazom predmetné zákony dopĺňať či meniť.

V zmysle týchto záverov nachádzame dôležité paralely v kompetenciách Pápežskej rady pre zákonné texty a Ústavného súdu Slovenskej republiky. Zatiaľ čo predmetný ústredný cirkevný orgán totiž disponuje právomocou interpretovať všetky univerzálne zákony a posudzovať súlad zákonov nižších zákonodarcov s prameňmi univerzálneho práva, to isté robí Ústavný súd pri interpretácii Ústavy Slovenskej republiky a posudzovaní súladu zákonov a podzákonných predpisov s ňou, respektíve medzi sebou navzájom v rámci ustanovenej hierarchie noriem. Uvedená zhoda je zaujímavá najmä pri porovnaní charakteru oboch právnych systémov. Zatiaľ čo kánonické právo je totiž vystavané na posvätnej Božskoprávnej koncepcii koncentrácie moci v rukách nositeľov biskupského svätenia držiacich príslušný cirkevný úrad, slovenský právny poriadok vychádza z tradícií kontinentálneho právneho systému postaveného na demokratických ideách a princípe dekoncentrácie moci garantovanom prostredníctvom systému brzd a protiváh.

Zaujal Vás tento článok?

Tímto to končiť nemusí. Článok nájdete ve webovej podobe na:

<https://www.iurium.cz/2022/01/30/zakonodarca-ako-interpretator/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod čarou

1 Porov. can. 1752 CIC 1983. Bližšie k tejto problematike pozri WILLOCK, I. D.: A Civil Lawyer Looks at the Canon Law. In *The International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 11 (1962), No. 1, s. 89.

2 Uvedený princíp je napokon ústredným princípom právneho štátu. Na druhej strane je však potrebné podotknúť, že pri interpretácii a aplikácii zákonov tvorených v parlamente nejde (z hľadiska právnej teórie, ako aj z hľadiska právnej praxe) o jediný možný a správny postup. Porov. GERLOCH, A./TRYZNA, J./WINTR, J. (eds): *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012, s. 328.

3 V tomto ohľade možno hovoriť o zohľadnení rímskoprávnej justiniánskej kodifikácie, keďže cisár Justinián I. (527–565) rovnako rozhodol, že autenticky interpretovať právo môže jedine cisár. Porov. Tanta 18 a 21 a Cod. Iust. 1,14,12. Výrok *Ad quem pertinet iuris constitutio, ad ipsum pertinet interpretatio* potom nachádzame i v niektorých prameňoch stredovekého kánonického práva. Bližšie k tejto problematike pozri BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 71⁸⁹. V uvedených súvislostiach možno uviesť aj výrok pápeža Bonifáča VIII. (1294–1303), ktorý zastával vo vzťahu k eventuálnym rozporom svojho konania so starším kánonickým právom názor, že o pápežovi sa patrí predpokladať, že pozná celú cirkevnoprávnu materiu, takže svojimi novými zákonmi vedome neupadá do kolízie s právom starším. Uvedené konkrétne deklaroval slovami: *Romanus pontifex, qui omnia iura in scrinio sui pectoris censetur habere*. Sext 1,2,1.

4 Porov. PEJŠKA, J.: *Cirkevní právo I. Ústavní právo církevní*. Semily : Nákladem vlastním, 1932, s. 82 a CAMPENHAUSEN, A. Frhr. Von/HALLERMANN, H. von: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*. Paderborn : Verlag Ferdinand Schöningh, 2000, s. 281.

5 Väčšina autorov sa zhodne v závere, že predmetné rozhodnutia pápeža súviseli predovšetkým so snahami o centralizáciu celej Cirkvi. Porov. KUMOR, B.: *Cirkevné dejiny 5. Novovek. Rozkol v západnom kresťanstve*. Levoča : Polypress, 2002, s. 192.

6 V promulgačnej bule preto v prvom rade apeloval na cnosť svätej poslušnosti každého kresťana voči rímskemu biskupovi, avšak zároveň na potenciálnych páchatelov uvalil najprísnejší kánonickoprávny trest väčšej exkomunikácie *latae sententiae* (*excommunicatio maior*). Ako ďalšie sankcie uviedol stratu kníh, pokutu tisíc zlatých dukátov uložených Apoštolskou komorou (*Reverenda camera Apostolica*), stíhanie úradom pápežskej inkvizície (*inquisitio haereticae pravitatis*) a ďalšie tresty, ktoré sa museli uložiť a ako osobitý rezervát mohli byť odpustené len Apoštolskou stolicou. Ako zaujímavosť možno uviesť, že aj napriek slabnúcemu postaveniu pápežstva vo vtedajšej spoločnosti sa Gregor XIII. neváhal odvolať dokonca na pomoc svetského ramena (*brachium saeculare*). Porov. Cum pro munere pastoralis.

7 Na základe týchto rozhodnutí, koncilové dekréty a texty obsiahnuté v Korpuse kánonického práva mohli byť vysvetľované výlučne úradmi Rímskej kúrie. Vedecká práca s kánonickými textami na

univerzitách sa stala minulosťou a tradičné univerzitné metódy klasického kánonického práva, ktoré umožňovali prepojenie medzi kánonickou legislatívou, jurisprudenciou a systematickou i praktickou teológiou, sa stali minulosťou. Činnosť kánonistov sa tak od toho času obmedzovala len na prednášanie a parafrázovanie legislatívnych textov. Porov. KAŠNÝ, J.: Metoda v kánonickom právu. In *Revue církevního práva*. Č. 1 (2007), s. 16.

8 Porov. Cum iuris canonici. In AAS 9 (1917), s. 483–484.

9 Na jeho základe mohli príslušné kongregácie Rímskej kúrie vydávať nové, všeobecne záväzné zákony (*nova decreta generalia*) len v naozaj nevyhnutných prípadoch. Ak teda kongregácia nedokázala vyriešiť určitý prípad v rámci interpretácie kódexových kánonov, nový dekrét musel byť po pápežskom schválení odovzdaný Komisii pre autentický výklad Kódexu. Táto mala z neho potom vyhotoviť stručný text na spôsob kódexových kánonov, ktorý mala pripojiť k príslušnému kánonu, alebo pôvodný text nahradiť textom novým, prípadne nový kánon vsunúť na vhodné miesto, označiac ho číslom predchádzajúceho kánonu, avšak zdvojene, značkou *bis*, *ter* atď. Takýmto spôsobom sa malo dosiahnuť zachovanie pôvodného počtu kánonov a číslovanie Kódexu. Pokiaľ išlo o záležitosť, o ktorej Kódex mlčal, komisia mala rozhodnúť, na ktoré miesto má byť nový kánon, respektíve nové kánony, vsunuté. Zmeny, samozrejme, nadobúdali platnosť až po ich uverejnení v Aktoch Apoštolskej stolice. Porov. PEJŠKA, J.: *Církevní právo I. Ústavní právo církevní*. Semily: Nákladem vlastním, 1932, s. 37–38.

10 Porov. CAPARROS, E./THÉRIAULT, M./THORN, J.: *Code of Canon Law Annotated*, Montréal : Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 44.

11 Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 71.

12 Porov. Recognito iuris canonici. In AAS 76 (1984), s. 433–434.

13 Porov. Pastor bonus 154–158. In AAS 80 (1988), s. 841–930. Pod týmto pojmom, ako sa neskôr ukázalo, mal pritom na mysli i kánony čoskoro na to promulgovaného Kódexu kánonov východných cirkví (*Codex canonum ecclesiarum orientalium*) z roku 1990. Bližšie k tejto problematike pozri URRUTIA, F. J.: De Pontificio Consilio de legum textibus interpretandis. In *Periodica*. No. 78 (1989), s. 503–521 a CAPARROS, E./THÉRIAULT, M./THORN, J.: *Code of Canon Law Annotated*, Montréal : Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 44.

14 Jej interpretácie možno nájsť na jej oficiálnej webovej stránke https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/index.htm.

15 V autentickom latinskom znení: § 1. *Leges authentice interpretatur legislator et is cui potestas authentice interpretandi fuerit ab eodem commissa*. § 2. *Interpretatio authentica per modum legis exhibita eandem vim habet ac lex ipsa et promulgari debet; si verba legis in se certa declaret tantum, valet retrorsum; si legem coarctet vel extendat aut dubiam explicet, non retrotrahitur*. Can. 16 CIC 1983. Porov. can. 1498 CCEO 1990.

16 Nahliadnuc do prvého kodifikačného diela, paralelu k tejto norme, ktorá je obsahovo i z hľadiska

právných účinkov prakticky totožná s platným Kódexom, nachádzame v kánone 17. Porov. can. 17 §§ 1–2 CIC 1917. Bližšie k tejto problematike pozri WOYWOD, S.: *The New Canon Law. A Commentary and Summary of the New Code of Canon Law*. New York : Joseph F. Wagner, 1918, s. 5; WERNZ, F. X./VIDAL, P.: *Ius canonicum ad Codicis normam exactum*. Roma : Apud aedes Universitatis Gregorianae, 1938, s. 231–232 a AUGUSTINE, P. Ch.: *A Commentary on the New Code of Canon Law. Volume 1. Introduction and General Rules (can. 1–86)*. St. Louis – London : B. Herder Book, 1918, s. 93–96.

17 Porov. CAPARROS, E./THÉRIAULT, M./THORN, J.: *Code of Canon Law Annotated*, Montréal : Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 44.

18 Porov. Romanos Pontifices. In AAS 13 (1880), s. 481–498. Podobne napríklad partikulárne synody sú autentickými interpretátormi diecéznej legislatívy. Porov. MARZOA, Á./MIRAS, J./RODRÍGUEZ-OCAÑA, R.: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. Vol. 1*. Montreal : Wilson & Lafleur, 2004, s. 320.

19 Porov. CAPARROS, E./THÉRIAULT, M./THORN, J.: *Code of Canon Law Annotated*, Montréal : Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 44.

20 Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 71.

21 Celkom prirodzene, keďže predmetná moc je mocou zákonodarnou, netreba zabúdať na tradičný kánonickoprávny princíp, že toto oprávnenie môže delegovať len najvyššia autorita, pokiaľ právo neurčuje niečo iné. Porov. cann. 135 § 2 CIC 1983 a 985 § 2 CCEO 1990.

22 Porov. CASTILLO LARA, R.: De iuris canonici authentica interpretatione in actuositate Pontificiae Commissionis adimplenda. In *Communicationes*. No. 20 (1988), s. 272.

23 I napriek častému exhortatívnemu a deklaratórnemu charakteru týchto úkonov tak za nimi niektorí kánonisti nachádzajú tzv. autentickú právnu normativitu, ktorú nie je správne pri aplikácii práva úplne ignorovať. Porov. COMOTTI, G.: Le allocuzioni del Papa alla Rota Romana e i rapporti tra magistero e giurisprudenza canonica. In GHERRO, S. (ed.): *Studi sulle fonti del diritto e i rapporti tra magistero e giurisprudenza*. Padova : Cedam, 1988, s. 181–184. V tomto ohľade možno zmýšľať napríklad aj o známych príhovoroch (alokúciách) rímskeho veľkňaza k sudcom Rímskej rotty, ktoré sa nie raz vyznačujú interpretačným charakterom. Porov. MARZOA, Á./MIRAS, J./RODRÍGUEZ-OCAÑA, R.: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. Vol. 1*. Montreal : Wilson & Lafleur, 2004, s. 319–320. Napriek tomu im nemožno s určitosťou priznať hodnotu autentických interpretácií. Vo všeobecnosti totiž platí, že zatiaľ čo autentická interpretácia podaná vo forme zákona ukončuje všetky diskusie, s uvedenými interpretáciami, hoci pochádzajú od samotného pápeža, sa tieto účinky nespájajú. Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 72.

24 Porov. Pastor bonus 155.

25 Porov. Pastor bonus 158. Niektoré komentáre v tejto súvislosti hovoria o „autentických

interpretáciách partikulárneho charakteru“. Porov. MARZOA, Á./MIRAS, J./RODRÍGUEZ-OCAÑA, R.: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. Vol. 1.* Montreal : Wilson & Lafleur, 2004, s. 321. Obdobne platí, že len najvyšší zákonodarca môže vydať partikulárny zákon a delegovať moc jeho autentického interpretovania nižšiemu zákonodarcovi. Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law.* New York : Paulist Press, 2000, s. 71.

26 Porov. can. 17–18 CIC 1983 a 1499–1500 CCEO 1990. Porov. CASTILLO LARA, R.: De iuris canonici authentica interpretatione in actuositate Pontificiae Commissionis adimplenda. In *Communicationes.* No. 20 (1988), s. 286.

27 Porov. Pastor bonus 18. Netreba však zabúdať na možnosť interpretácie prostredníctvom všeobecných vykonávacích dekrétov a inštrukcií pri výkone administratívnej moci. Predmetné inštrukcie totiž môžu vysvetľovať normy zákonov a špecifikovať postupy ich vykonávania, i keď ich nemôžu, prirodzene, rušiť. Ich derivatívny charakter je zrejmý zo straty účinnosti nielen ich explicitným alebo implicitným odvolaním, ale tiež zaniknutím zákona, na ktorého vysvetlenie alebo vykonanie boli vydané. Porov. cann. 31–34 CIC 1983. Celkom prirodzene, z toho dôvodu nemôžu obsahovať konštitutívny výklad, len deklaratórny. Ich pozícia je jasne vymedzená i povinnosťou ich zasielania na predmetnú pápežskú radu kvôli posúdeniu ich súladu s platným právom. Porov. Regolamento generale della Curia Romana 115 § 5. In AAS 84 (1992), s. 201–267. Bližšie k tejto problematike pozri HRDINA, A.: *Kanonické právo.* Praha : Eurolex Bohemia, 2002, s. 86.

28 Porov. AUGUSTINE, P. Ch.: *A Commentary on the New Code of Canon Law. Volume 1. Introduction and General Rules (can. 1–86).* St. Louis – London : B. Herder Book, 1918, s. 95. Z toho dôvodu musí byť zachovaný postup, ktorý sa uplatňuje aj pri prijímaní zákonov vrátane zachovania právom požadovanej *vacatio* po ich riadnej promulgácii. Porov. cann. 8 CIC 1983 a 1489 CCEO 1990.

29 Z uvedeného vyplýva, že deklaratórne interpretácie majú spätnú účinnosť, na rozdiel od interpretácií konštitutívnych. Porov. WRENN, L. G.: *Authentic Interpretations on the 1983 Code.* Washington : Canon Law Society of America, 1993, s. 2. Netreba totiž v tejto súvislosti zabúdať na znenie kánonu 14, ktorý konštatuje, že pochybný zákon nezaväzuje, a to až do vydania autentickej interpretácie túto pochybnosť odstraňujúcej. Porov. cann. 14 CIC 1983 a 1496 CCEO 1990. Bližšie k tejto problematike pozri CAPARROS, E./THÉRIAULT, M./THORN, J.: *Code of Canon Law Annotated,* Montréal : Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 43.

30 Porov. BENDER, L.: *Leges ecclesiasticarum interpretatio et suppletio.* Roma : Desclée, 1961, s. 116n.

31 Porov. CASTILLO LARA, R.: De iuris canonici authentica interpretatione in actuositate Pontificiae Commissionis adimplenda. In *Communicationes.* No. 20 (1988), s. 281.

32 Porov. can. 17 § 2 CIC 1917.

33 Porov. MARZOA, Á./MIRAS, J./RODRÍGUEZ-OCAÑA, R.: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. Vol. 1.* Montreal : Wilson & Lafleur, 2004, s. 322.

34 Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 72.

35 Porov. cann. 16 § 3 CIC 1983 a 1498 § 3 CCEO 1990.

36 Porov. CAPARROS, E./THÉRIAULT, M./THORN, J.: *Code of Canon Law Annotated*, Montréal : Wilson & Lafleur Limitée, 2004, s. 44.

37 Porov. can. 31–34 CIC 1983. Takto je potrebné nahliadať i na odpovede kuriálnych dikastérií publikované v rôznych časopisoch či zborníkoch súkromnoprávnej povahy. Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 73.

38 Porov. cann. 19 CIC 1983 a 1501 CCEO 1990. Príkladom je napríklad rozpracovanie kánonov 1095 a 1098 platného Kódexu rotálnou jurisprudenciou. Bližšie som sa touto problematikou zaoberal VLADÁR, V.: Aplikácia kánonu 1098 CIC v kánonickoprávnej vede a praxi. In *Studia theologica*. Roč. 17 (2015), č. 1, s. 133–151. Netreba zabúdať ani na kánonickú tradíciu (*traditio canonica*), ktorej súčasťou sa obdobne môžu niektoré významné rozsudky stať a ovplyvňovať tak, minimálne v pozícii materiálnych prameňov práva, celý kánonickoprávny systém. Porov. cann. 6 § 2 CIC 1983 a 2 CCEO 1990.

39 Uvedené považujeme za vhodné zdôrazniť najmä z toho dôvodu, že nielen laická, ale častokrát i odborná verejnosť používa predmetný pojem v súvislosti s prijímaním normatívnych právnych aktov s rôznym stupňom právnej sily a bez ohľadu na právomoc orgánu, ktorý ich prijal. Možno spresniť, že aj slovenská právna teória pojem „zákonodarstvo“ nedefinuje jednoznačne a pripúšťa aj jeho použitie v inom význame, než ako to robíme v tomto príspevku. Uvedené možno ilustrovať týmto výrokom: „Tvorba písaného práva sa spravidla nazýva ‚zákonodarstvo‘ alebo ‚legislatíva‘. [...] Niekedy sa totiž tieto dva výrazy používajú ako synonymá; napríklad V. Knapp chápal oba pojmy presne takto. Iní autori ale uvádzajú, že v prípade zákonodarstva ide o legislatívnu činnosť parlamentov, ktoré prijímajú ústavu, ústavné zákony a zákony. Podľa týchto názorov predstavuje legislatíva širší pojem ako zákonodarstvo, pretože znamená aj tvorbu podzákonných predpisov“. FÁBRY, B./KASINEC, R./TURČAN, M.: *Teória práva*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2019, s. 139. Pri ešte puristickejšom prístupe je potrebné z pojmu „zákonodarstvo“ vyčleniť aj tvorbu ústavy a ústavných zákonov, nakoľko v tomto prípade ide, v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky, o „ústavodarstvo“, pričom na prijatie ústavy a ústavných zákonov sa vyžaduje iný formálny (procesný) postup a aj štruktúra a obsah textov týchto normatívnych právnych aktov je iná. Z uvedeného dôvodu používame pojem „zákonodarstvo“ reštriktívne a označujeme ním len tvorbu zákonov Národnou radou Slovenskej republiky pri výkone zákonodarnej moci.

40 Tie boli v Národnej rade Slovenskej republiky schválené uznesením č. 519 z 18. decembra 1996, uznesením Národnej rady Slovenskej republiky č. 1146 zo 6. novembra 2008 a uznesením Národnej rady Slovenskej republiky č. 1169/2018 zo 16. mája 2018. Dostupné sú na https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_lptz.pdf.

41 K ich schváleniu došlo uznesením vlády Slovenskej republiky zo 4. mája 2016 č. 164 v znení

uznesenia vlády Slovenskej republiky z 28. septembra 2016 č. 441, uznesenia vlády Slovenskej republiky z 23. mája 2018 č. 251, uznesenia vlády Slovenskej republiky z 29. mája 2019 č. 242 a uznesenia vlády Slovenskej republiky z 15. júla 2020 č. 466. Dostupné sú na https://www.vlada.gov.sk/data/files/7912_uplne-znenie-legpravvlady-sr-v-zneni-uzn-vlsr-z-15-jula-2020-c-466.pdf. Tu je však nutné uviesť, že tieto legislatívne pravidlá sa nevzťahujú len na tvorbu zákonov, ale aj na tvorbu podzákonných predpisov.

42 Porov. čl. 86 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky.

43 Porov. KOLOUŠEK, M.: Několik poznámek k interpretaci práva, její úloze a možnostem jejího zneužití. Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/nekolik-poznamek-k-interpretaci-prava-jeji-uloze-a-moznostem-jejeho-zneuzeni>.

44 K tomu však môže dôjsť len v určitej a opäť značne limitovanej forme.

45 Porov. ŠÍŇ, Z.: *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 150.

46 Porov.: RATICA, J.: *Súd a tvorba práva*. Bratislava : Eurokódex, 2009, s. 29.

47 Predmetný nástroj je kľúčový pre poznanie vôle zákonodarcu najmä pre textualistov, ktorí odmietajú sudcovskú tvorbu práva a požadujú metodológiu viazaného výkladu zákonov vytvorených zákonodarcom. Bližšie k tejto problematike pozri SOBEK, T.: *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha : Ústav státu a práva, 2011, s. 243. Uvedený prístup k interpretácii práva je však v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky spojený s viacerými úskaliaми (napríklad nedostatočná kvalita normotvorby a nedostatočná kvalita spracovania dôvodových správ), ktoré sú v texte príspevku obdobne spomenuté.

48 Uvedené sa však týka aj orgánov aplikácie práva.

49 WINTR, J.: *Metody a zásady interpretace práva*. Praha : Auditorium, 2013, s. 102–103.

50 Porov. KOŽELUHA, P.: Úmysl zákonodárce v interpretaci práva. In *Všehrd*. Vol. 92 (2011). Dostupné na https://www.vsehrd.cz/clanek/umysl-zakonodarce-v-interpretaci-prava_42b9a82f-b1e0-4438-97fd-3f605a284e88.

51 Formálna nezáväznosť autentického výkladu obsiahnutého mimo textu právneho predpisu je v súčasnosti (s ohľadom na relatívne časté zohľadňovanie recentného objektívneho výkladového cieľa) spojená s trendom určitej straty záujmu o názor pôvodného autora textu, respektíve rezignovanie na snahu takýto názor zisťovať či nejako rekonštruovať. Bližšie k tejto problematike pozri TURČAN, M.: *K uplatnitelnosti výkladových cílův při interpretácii náboženských noriem*. In *Weyrovy dny právní teorie 2018. Sborník z konference*. Brno : Masarykova univerzita, 2018, s. 318.

52 WINTR, J. *Metody a zásady interpretace práva*. Praha : Auditorium, 2013, s. 104.

53 MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 120.

54 DORKOVÁ, M.: *Historický výklad a jeho limity*. Dostupné na [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Dorkova_Maria_\(4288\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/12_teorie/Dorkova_Maria_(4288).pdf).

55 V tomto smere možno dať do pozornosti aj myšlienku Gustava Radbrucha, podľa ktorého: „Vôľa zákonodarcu nie je metódou výkladu, ale cieľom výkladu a výsledkom výkladu, výrazom pre apriórnu nevyhnutnosť systémovo nerozporného výkladu celého právneho poriadku. Preto je možné ako vôľu zákonodarcu konštatovať to, čo ako vedomá vôľa autora zákona nebolo nikdy prítomné. Interpretujúci môže zákonu rozumieť lepšie, než mu rozumel jeho tvorca, zákon môže byť múdrejší ako jeho autor – on práve musí byť múdrejší ako jeho autor“. In HOLLÄNDER, P.: *Interpretácia práva*. Dostupné na https://ja-sr.sk/files/Interpretacia_prava.pdf.

56 MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 121–125.

57 V porovnaní s kánonickým právom.

58 Ak má teda slovenský zákonodarca záujem na tom, aby boli výsledky jeho zákonodarnej činnosti interpretované a najmä aplikované želaným spôsobom, mal by uvedené zohľadňovať už pri samotnej normotvorbe, a to najmä v zmysle požiadavky na jej kvalitu.

59 Porov. WRENN, L. G.: *Authentic Interpretations on the 1983 Code*. Washington : Canon Law Society of America, 1993, s. 1.

60 Porov. MARZOA, Á./MIRAS, J./RODRÍGUEZ-OCAÑA, R.: *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*. Vol. 1. Montreal : Wilson & Lafleur, 2004, s. 323.

61 Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 70.

62 Z toho dôvodu, ako sme už naznačili, v slovenskom právnom poriadku nemusí takýto výklad viesť k jednoznačným a správnym záverom. Z uvedeného je zrejmá na jednej strane jeho značná dynamika, na strane druhej jeho oveľa väčšia náchylnosť k nestabilite a právnej neistote. Kánonické právo sa naopak vyznačuje stabilitou a istým druhom konzervatívnosti, na základe čoho bývalo v histórii (bežne však i dnes) obviňované zo strnulosti. Porov. napríklad KAŠNÝ, J.: Metoda v kánonickom práve. In *Revue církevního práva*. Č. 1 (2007), s. 19.

63 Porov. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 72. Osobitne zaujímavé je porovnanie miesta a funkcie legálnych definícií v oboch právnych systémoch. Zatiaľ čo v slovenskom práve sa od nich pri aplikácii práva nemožno odchýliť, v práve kánonickom prichádza do úvahy ísť nad alebo pod ich rámec, s odkazom na kánonickú tradíciu a nutnosť chápania príslušného pojmu v duchu viac než dvojtisícročného vývoja tohto právneho odvetvia. Bližšie k tejto problematike pozri McMANUS, F. R.: Canonical Overview: 1983–1999. In BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000, s. 11n.

Odborný článok

Vecnoprávny účinok nájmu v staršom práve

Zuzana Mlkvá Illýová

Autorka pôsobí ako docentka na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Vedecky sa zameriava na právne dejiny Slovenska, predovšetkým na obdobie medzivojnovnej Československej republiky. Tento článok byl podpořen Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja na základě smlouvy č. APVV-18-0199.

Abstrakt

Hoci nájom patrí medzi záväzky, ktorých typickým znakom je pôsobenie inter partes, v niektorých prípadoch je zrejmé, že presahuje rámec obligácie a má účinky voči tretím osobám. Cieľom príspevku je posúdenie, či bola nájomcovi v klasickom rímskom práve priznaná petitórna a posesórna ochrana a tiež posúdenie, či sa v rímskom že v klasickom rímskom práve uplatňovala zásada „Kauf bricht Miete“

Abstract

Although lease is categorised as forming part of the law of obligations, typical sign of which is the inter partes effect, it is obvious that in specific situations lease transcends the boundaries of a mere obligation and assumes effects against third parties. One of the goals of the article is to determine, whether the tenant had petitory and possessory remedies at his disposal in the classical Roman law as well as whether the classical Roman law applied the principle of „Kauf bricht Miete“.

vod

Cieom lnku je prinies strun historick priez v rmci star dejn s drazom na skúmanie možného vecnoprávneho uinku nájomnej zmluvy. Zameriame sa na pribizenie obdobia klasického rímskeho práva, kde má svoj pôvod zásada *emptio tollit locatum*, teda princíp, podľa ktorého kúpa lame nájom. Neskorší vývoj v rmskom práve, najmä vplyv stredovek skl rímskeho práva, tuto zásadu obrátil vytvorenm veľkého mnozstva výnimiek, a preto sa v praxi uplatňoval opan princíp. Vecnoprávny uinok nájmu sa tiež prejavuje priznanm posesrnej či dokonca petitrnej ochrany nájomcu pri ruen jeho pokojnej držby predmetu nájmu. Z toho dvodu sa budeme venovať analýze postavenia nájomcu voči tretím osobám s ohľadom na to či im bola alebo nebola právnym poriadkom priznan posesrna a petitrna ochrana. Zároveň sa zameriame na zvecnoprávnenie nájmu v *ius commune* a na právnu úpravu zásady *emptio tollit locatum* v modern kodifikcich.

1. Vseobecne

Nájom (*locatio conductio*) bol v rmskom práve zmluvou, ktorou sa jeden (prenajímateľ) druhému (nájomcovi) zaviazal za peazn odplatu k poskytnutiu uivania veci, k vykonaniu určitej práce alebo k určitému výsledku práce, t. j. hotovému dielu¹. Z uvedenej definície je zrejm, že nájom mal v rmskom práve tri formy, a to (1) nájom veci (*locatio conductio rei*), (2) nájom pracovnej sily (*locatio conductio operarum*) a (3) nájom výsledku práce (*locatio conductio operis*). V rámci skúmania vecnoprávneho uinku nájmu nás bude v dom texte zauma vlune prv z uveden foriem nájmu, t. j. nájom veci. Predmetom vecného nájmu (*locatio conductio rei*) mohli byť nielen veci – hnutelne a nehnutene (spravidla nespotebitene), ale aj práva. Nájomca plodonosnej veci bol označování ako *colonus* a nájomca bytu *inquilinus*². Z nájomnej zmluvy vznikali vzjomn záväzky, ktorým zodpovedali žaloby – njomcova *actio conducti* a prenajmateova *actio locati*, ktoré boli *iudicia bonae fidei*³. Základnou povinnosťou prenajímateľa (*locator*) bolo odovzdanie veci nájomcovi (*conductor*) a jej ponechanie (v detencii) počas trvania doby njmu⁴.

V klasickom rmskom práve bol vecn charakter subjektívneho práva vyjadren z formlnego hľadiska poskytnutm petitrnej ochrany prostredníctvom jednej z vecn žalôb (*actiones in rem*). Vecn práva môžu byť síce chrnen aj prostredníctvom osobn žalôb, t.j. *actiones in personam* (napr. vlastnícke právo je tiež chrnen prostredníctvom deliktuálnej *actio legis Aquiliae*), ale charakter vymoitelnosti proti akejkvkei tretej osobe (*erga omnes*) im dvj práve žaloby vecn. Z dvodu, že nájomca nebol aktívne legitimovn zo žiadnej z *actiones in rem* voči tretej osobe, t.j. ako detentor nemal priznan petitrnu ani posesrnu ochranu⁵, nie je nájom v klasickom rmskom práve charakterizovn ako vecn právo, ale len ako právo obligne. V prípade vypudenia z držby bola primárnym prostriedkom ochrany nájomcu žaloba voči prenajímateľovi (*actio conducti*) na náhradu škody spôsobenej porušením zmluvného zvzku⁶.

Pokiaľ ide o zmenu vlastníka predmetu nájmu, uvádějí vo svojej znamej učebnici K. Rebro a P. Blaho nasledovn: „Kedže bol nájom oblignm vzťahom medzi prenajímateľom a nájomníkom, ten, kto kúpil vec počas trvania nájmu, nebol povinn ju nechať v uivn nájomníka podľa zásady, že kúpa ru nájom (*emptio tollit locatum* – Kauf bricht Miete)“⁷. Autori učebnice teda explicitne poukzj na to, že nájom, práve preto, že bol oblignm vzťahom, pôsobil vlune *inter partes* a nemohol predajom prejsť na tretiu osobu, ktorá bola mimo pvodenho kontraktulnego vzťahu. Ak teda došlo v priebehu

trvania náúičjmu k predaju predmetu nájmu, nebol kupujúci povinný zachovať nájom. Ako uvádza L. Heyrovský „*také neruší se nájemní poměr, zcizí-li pronájemník věc, zvláště prodá-li ji. Ale nabyvatel, jmenovitě kupitel, nebude povinen zachovati poměr nájemný, leč by se byl k tomu zavázal*“⁸. Povinnosť zachovať nájom teda podľa uvedeného nemal nadobúdateľ predmetu nájmu ani v prípade, ak by sa k tomu zaviazal. Je však sporné či by v prípade, ak by sa zaviazal kupujúci predávajúcemu, že nájomnú zmluvu zachová, nemal nájomca priamy žalobný nárok voči kupujúcemu zo zmluvy v prospech tretej osoby⁹. Kupujúci za týchto okolností, „*bude moci ze svého věcného práva vysaditi nájemníka*“¹⁰. Samotnému nájomcovi ostala opätovne len možnosť žalovať prenajímateľa na náhradu škody, ktorá vznikla porušením zmluvného záväzku¹¹.

Čisto obligačná ochrana nájomcu viedla k formulácii zásady „*Kauf bricht Miete*“, t. j. kúpa láme nájom. Formulácia tejto zásady nie je celkom presná. Nájom nezanikal priamo uzatvorením kúpnej zmluvy, ale až odovzdaním predmetu nájmu, resp. kúpy kupujúcemu. Až reálne odovzdanie predmetu kúpy a prevod vlastníckeho práva znemožňuje prenajímateľovi plnenie jeho povinností podľa nájomnej zmluvy, a to najmä umožniť užívať, požívať vec a zaručiť nerušený výkon týchto práv (*uti frui praetare licere*), a zároveň týmto vystavuje nájomcu riziku, že bude z užívania veci vylúčený kupujúcim¹². Presnejšie možno uviesť, že nájomný vzťah ako obligačný vzťah medzi nájomcom a prenajímateľom v klasickom rímskom práve nezanikol, avšak v dôsledku predaja nedošlo k zmene subjektu na strane prenajímateľa, ako je tomu v našom súčasnom slovenskom právnom poriadku. Obligačný vzťah existoval ďalej a nájomca mal voči prenajímateľovi práve z titulu existujúceho nájomného vzťahu *actio conducti* a mohol požadovať od prenajímateľa vrátenie nájomného od momentu evikcie, prípadne mohol požadovať náhradný predmet nájmu a taktiež náhradu na náklady uloženia nábytku v prípade ak išlo o nájom bytu¹³. Nájom však zanikol vo vzťahu k predmetu nájmu, ktorý prešiel kúpou na nového nadobúdateľa a nájomca prestal byť detentorom vo vzťahu k tejto veci. *Emptio tollit locatum* teda v skutočnosti nemožno chápať ako „prelomenie nájmu“, ale ako princíp, pri ktorom nájomca nepožíval žiadnu právnu ochranu voči novému vlastníčkovi vo vzťahu k predmetu predaja¹⁴.

2. Tendencie zvecnoprávnenia nájmu v klasickom práve

Napriek vyššie uvedenému je možné aj v klasickom štádiu vývoja rímskeho práva pozorovať náznaky zvecnoprávnenia (nem. *Verdinglichung*) nájmu veci, t. j., že nájom nadobúda fakticky aj keď nie formálne znaky vecného práva. V prvom prípade je to zrejme z postavenia dediča nájomcu, ktorý sa dostáva dedením paradoxne do lepšieho postavenia ako samotný poručiteľ, t. j. nájomca. Paulus vo svojom komentári k prétorskému ediktu z dôvodu, že dedič je zodpovedný za veci nachádzajúce sa u poručiteľa z titulu ručného zálohu (*pignus*), výpožičky alebo úschovy, priznáva dedičovi právne prostriedky na ich vymoženie od tretích osôb, a to aj keď na rozdiel od záložného veriteľa pri ručnom zálohu nemá vypožičiavateľ ani uschovávatel žiadnu žalobu zodpovedajúcu vecnej Publiciánskej žalobe (t. j. reipersekutórnu žalobu).¹⁵ Inými slovami aj keď vypožičiavateľ, uschovávatel a analogicky aj nájomca mali len obligačný nárok voči požíčiatelovi, ukladateľovi a prenajímateľovi, ich dedičia mali cez *hereditatis petitio* nárok aj voči tretím osobám, pokiaľ samozrejme mal poručiteľ právo k veci. Formálne je to odôvodnené práve zodpovednosťou dediča, resp. ručením za nebezpečenstvo (*periculum ad heredem pertinet*), čo je ale zvláštne, lebo rovnakú zodpovednosť za nesplnenie záväzku mal predsa aj sám poručiteľ. Táto nekonzistentnosť medzi vecnoprávnym postavením nájomcu a dediča nájomcu býva vysvetľovaná konzervativizmom právnikov rímskeho klasického obdobia,

ktoré neboli ochotn priznať nájomcovi vecnoprvnu ochranu, ale pod rskom *hereditatis petitio* taktu ochranu priznali jeho dedcom.¹⁶

Druhým okruhom právnych vzťahov, z ktorých je zrejm zvecnoprávnenie nájmu v rmskom klasickom období, sú deliktuálne žaloby. V prípade znienia alebo odňatia veci nie je z deliktulnych žalôb aktivne legitimovan akkovek oprvnen, ale len ten, ktorý má k takejto veci právo. V prípade najširšie koncipovanej deliktuálnej žaloby známej klasickému právu – žaloby z Akvliovho zákona (*actio legis Aquiliae*), sa bežne v odbornej literatúre uvádza, že aktivne legitimovaným bol vlastník poškodenej veci, prcom v neskoršom období sa ochrana priznávala aj iným vecne oprvnenm (ako napr. záložnému veriteľovi či uivateovi, t.j. ususfrukturovi) a tiež dobromyseľnému držiteľovi.¹⁷ Celsus však podla Ulpana uvádza príklad, že ak vysejem mtonoh (lat. *lolium*) alebo divy ovos (lat. *avena*) medzi obilie iného a tm obilie zneistm, nemusí vlastník postupovať len cez interdikt *vi aut clam*, ale me postupovať, ak je pole prenajat aj *in factum* cez lex Aquilia; pokiaľ tak postupuje nájomca, musí sa mu tento zaručí (*cavere*), že viac nebudealova a prirodzene že ani vlastník ho nebude ru.¹⁸ Z uvedeného fragmentu vyplýva, že existovali situácie, keď aktivne legitimovan z *actio legis Aquiliae* bol aj nájomca, a to napriek tomu, že nemal k prenajatej veci vecn právo. Aj keď Ulpan aktivnu legitimáciu nerozširuje aj na vypoiavatea, Paulus mu v inom fragmente zase priznáva aktivnu legitimáciu zo žaloby na nhradukody spsobenejtvornm zvieraťom (*actio de pauperie*), a to ako keby bol vypoiavate oprvnenm z vecného práva.¹⁹

V prípade, ak susednému pozemku hrozilakoda pre vadu budovy, prtor mohol na návrh ohrozeného zaviaz vlastníka budovy, aby poskytol zábezpeku vo forme stipulanho slbu (*cautio damni infecti*). Tmto ohrozenm, t.j. oprvnenmia zábezpeku, je opätovne podla autorovtandardnej učebnice K. Rebra a P. Blaha prirodzene vlastník a okrem neho aj ususfruktur, zlon veriteľ a superficir, t.j. všetky osoby, ktoré môžu vecn právo k veci.²⁰ Napriek tomu však Ulpan cituje názor Labea, podla ktorého má byť kaucia dan okrem susedov rozhodne aj ich nájomcom a manelkm nájomcov a tým, ktorí sa s nimi zdriavu.²¹ Nájomca a dokonca jeho manželka tak opätovne mualobne postupovať voči tretej osobe s ktorou nie sú viadnom osobitnom kontraktulnom vzťahu, čo je nepochybne znak vecných práv.

V prípade krádeže vecí je aktivne legitimovan z *actio furti* na náhradu hodnoty veci okrem vlastníka veci podla Ulpana aj ka, komu je dan vec na jeho nebezpečenstvo, teda aj vypoiavateovi, nájomcovi, ako aj záložnému veriteľovi pri ručnom zálohu, čo kontrastuje s reipersektornou *condictio furtiva*, z ktorej je aktivne legitimovan len vlastník veci.²² Nájomca mal aktivnu vecn legitimáciu, ale len v prípade, ak bola vec ukradnut z jeho nedbanlivosti, inak mal ttualobu vlastník.²³ Obdobne bol nájomca aktivne legitimovan zo žaloby z lúpeže (*actio vi bonorum raptorum*) podobne ako vypoiavate, zlon veriteľ alebo uschovávateľ, lebo patril medzi osoby, ktoré môžu záujem na tom, aby im vec nebola odcudzen (*ut intersit mea eam non auferri*) resp. ulpen (*ut intersit mea non rapi*).²⁴ Tto aktivna legitimácia však nie je zaloen len na princípe zodpovednosti za vec, lebo v inom fragmente Pomponius (stotožňujúc sa s názorom Quinta Mucia) popiera, že by zlodziej, ktorému bola odcudzen vec, mal aktivnu legitimáciu zo žaloby voči druhému zlodziejovi, a to napriek tomu, že bude vlastnkovialujcemu z *condictio furtiva* zodpovedať za jej hodnotu,²⁵ t.j. má právny záujem na vydan veci, resp. náhrady jej hodnoty. Na to, aby osoba mala aktivnu legitimáciu, musí mať právny záujem z poctivého dvodu (*honeste ex causa interest*). Nájomca takto dvod m a jeho právo aj keď je formálne len obliganho charakteru, ho oprávňuje na deliktuálne žaloby z krádeže a lúpeže voči tretím osobám.

Tretím okruhom vzťahov, z ktorých je možné pozorovať zvecnoprávnenie nájmu, je aktívna legitimácia nájomcu k posesórnym prostriedkom ochrany držby. V klasickom období boli hlavným prostriedkom ochrany držby držobné interdikty, teda príkazy alebo zákazy slúžiace na predbežné riešenie sporu vydávané prétorom. Aktívnu legitimáciu pri väčšine interdiktov mal posledný bezvadný držiteľ (okrem interdiktu *de vi armata*, pri ktorom prétor nepripustil námietku vadnej držby a ochrana bola najširšia). Nájomca ju však vzhľadom na to, že nebol riadnym držiteľom, ale len detentorom veci, nemal. V súvislosti s rekuperačnými interdiktmi *de vi* a *de vi armata* síce Ulpian pripúšťa, že aktívne legitimovaní môžu byť aj naturálni držiteľia, na ktorých sa tiež tieto interdikty vzťahujú,²⁶ hneď však v nasledujúcom paragrafe uvedeného fragmentu tvrdí, že ich nájomca napriek vyššie uvedenému na rozdiel od manželky, ktorej bola vec daná manželom nemá.²⁷ Inú mienku však prezentujú Marcellus a Papinián.

Marcellus v 19. knihe svojich Digest opisuje prípad, keď nájomca toho, komu prenajímateľ predal pozemok a ktorý bol poslaný na uchopenie držby, nepustil do držby. Následne bol tento nájomca vypudený násilne z držby treťou osobou. Otázka bola, kto má interdikt *unde vi*²⁸ (*quis haberet interdictum unde vi*)? Marcellus odpovedal, že nezáleží na tom či nájomca nepustil vlastníka chcjúceho vstúpiť alebo kupujúceho, ktorému vlastník prikázal odovzdanie držby. Teda nájomcovi prislúcha interdikt *unde vi* (voči tretej osobe) a nájomca bude podobne zaviazaný interdiktom prenajímateľovi, ktorý bude považovaný za vypudeného vtedy, keď neodovzdal držbu kupujúcemu, ak tak neurobil zo spravodlivého a riadneho dôvodu.²⁹ Kupujúci nikdy nenadobudol držbu, preto mu neprislúchal interdikt *unde vi*, ktorý mohol využiť len prenajímateľ, ktorý bol považovaný za vypudeného v momente, keď nájomca nepustil kupujúceho na pozemok. Podstatným je pre nás však uvedený fragment z dôvodu, že priamo priznáva nájomcovi aktívnu legitimáciu z interdiktu *unde vi* voči tretej osobe.

Podobnú otázku riešil aj Papinián v 26. knihe svojich *Quaestiones*. V tomto prípade prenajímateľ predal pozemok, ktorý prenajímal a prikázal kupujúcemu ísť uchopiť uprázdnenú držbu. Kupujúcemu nájomca zabránil vo vstupe a následne sa kupujúcemu (na rozdiel od Marcellovho prípadu) násilne podarilo vypudiť nájomcu z držby. Otázka bola ohľadom použitia interdiktu *unde vi*. Bolo rozhodnuté, že interdikt prislúcha predávajúcemu proti nájomcovi, pričom nezáleží či nepustil predávajúceho alebo iného poslaného z jeho vôle vstúpiť do držby. Držba sa totiž nepokladala za uvoľnenú (t.j. stratenú) skôr, ako bola odovzdaná kupujúcemu, lebo o nikom sa nepredpokladá, že má úmysel stratiť držbu pre kupujúceho, kým nebola kupujúcim získaná. Proti kupujúcemu, ktorý voči nájomcovi použil silu, má nájomca interdikt, lebo pozemok nebol držaný ním, ale predávajúcim, ktorému bola držba násilne odňatá. Bola nastolená otázka, či je treba pomôcť kupujúcemu, ak potom násilne vypudil nájomcu z vôle predávajúceho. Papinián odpovedal, že netreba pomáhať tomu, kto na seba vzal vykonanie nedovoleného príkazu (*mandatum illicitum*).³⁰ Kupujúci tak podľa Papiniána nemá v takomto prípade aktívnu vecnú legitimáciu z interdiktu *unde vi* voči nájomcovi, pričom nájomca má aktívnu vecnú legitimáciu z tohto interdiktu voči kupujúcemu, ktorý ho násilím vyhnal z držby. Tento fragment nepriznáva nájomcovi ochranu voči tretej osobe, ale dokonca voči osobe kupujúceho, ktorý ho násilne vypudil z držby.

Nájomca bol podľa všetkého aktívne legitimovaný aj z reštitučného interdiktu *quod vi aut clam*, ktorým sa spravidla vlastník alebo iný vecne oprávnený domáhal odstránenia uskutočnenej zmeny na pozemku a náhrady všetkej tým spôsobenej škody, pokiaľ zmena nastala napriek zákazu oprávneného (t.j. *vi*) alebo bez oznámenia tejto zmeny ak bolo možné odpor oprávneného predvídať (t.j. *clam*).³¹

Typicky išlo o škody spoivjce napríklad vo vybudovan alebo zbran stavby, vyklovan stromov, navoen hliny alebo uskutonen výkopov na pozemku. Vo vzťahu k aktivnej legitimácii Ulpin cituje mienku Julina, ktor na otázku komu prináleží interdikt (*cui competit interdictum*) odpoved, že tomu, komu záleží na tom, aby práca nebola vykonan (*cuius interfuit opus non fieri*).³² Venuleius dokonca explicitne hovorí, že aj nájomca a ususfructur sú pripusten k tomuto interdiktu vo vzťahu k plodom, ale vo vzťahu k dalším nárokom vlastník.³³

Na základe vyššie uvedeného je zrejme, že nájomca aj v klasickom rmskom práve nadobúdal v niektorých prípadoch postavenie akoby oprávneného z vecného práva. Tento vývoj smerujúci k zvecnoprvneniu bol však v rmskom práve dokonen len v prípade dvoch osobitných typov nájmu. Prvým bol nájom budovy postavenej na pozemku iného, ktor vznikol povolenm výstavby natnch či obecných pozemkoch a následným uivanm tchto stavieb ako aj samotného pozemku za pravideln ron odplatu (*solarium*). Akcelerciou právneho vývoja v tomto prípade bol vek nárast obyvateľstva v samotnom Rme a s nm spojen bytov kríza. Keďže v Rme bolo len veľmi tke nájsť von stavebn pdu, prtor začal poskytovať pravideln ochranu tomu, kto fakticky držal a uival stavbu ako nájomca (t.j. superficir) v medziach nájomnej zmluvy, prostredníctvom osobitného interdiktu (*interdictum de superficibus*) vytvoreného podla *interdictum uti possidetis* a faktickchalb koncipovaných na podklade reivindikcnejaloby.³⁴ V poklasickom práve sa tento vývoj dokončil a Justinián už udeľuje superficirovi riadne *actiones in rem*.

Druhým z osobitných typov nájmu bol nájom zaloen na tzv. vektiglnom práve. Osobe, ktorej bol prenajat pozemok od obce navzdy alebo na veľmi dlh dobu (100 rokov a viac) s tým, že pokiaľ bude platiť njomn (*vectigal*), nesmie byť pozemok (*ager vectigalis*) odnt ani nájomcovi a ani jeho dedcom, bola poskytnut prtorsk *actio in rem* koncipovan na podklade reivindikcie proti kademu, ktor zadriaval pozemok.³⁵ Proti samotnej obci však mohol byť vektigln nájomca spen len ak platil dohodnut njomn. Paralelne s tmt vývojom došlo k recepcii grcke formy dedcnejho nájmu emphyteusis (*μφτευσις*), ktor začal byť vyuivan na cisrskch veľkostatkoch od 2. storočia k obhospodarovaniu puste pdy. Obidve formy (stare *ius in fundo vectigali* v podobe *ius perpetuum* a teoreticky doasn, aj keď dlhodob *ius emphyteuticum*) začali byť od 4. storočia upravovane cisrskm zakonodarstvom, prcom k ich úplnému stotožneniu došlo za Justiniána. Postavenie dedcnejho nájomcu sa stalo tak siln a rozsiahle, že sa zo všetkých práv k cudzím veciam najviac priboovalo vlastníckemu právu, a teda najviac zo všetkých vecných práv vlastnícke právo aj obmedzovalo.

Mimo dedcnejho práva stavby a dedcnejho nájmu ako dvoch zvláštních foriem njmu³⁶ však rmski prvnci nedospeli ku klasifikácii samotného nájmu ako vecného práva. Nájom nebol nikým explicitne uznan ako vecn právo a nájomcovi nikdy nebola prtorom priznanaloba koncipovan na podklade reivindikcie. Nájomca však tm, že mal k dispozícii deliktulnealoby a drzobne interdikty proti tretím osobám (znejúce na nhradu škody), nadobúdal postavenie ako kvázi oprávneného z vecného práva, čoho si boli rmski prvnci vedom. Existuj síce rozhodnutia klasických právnikov argumentujúc z neznámých dôvodov proti zvecnoprvneniu nájmu, väčšina však bola za priznanie vyššie spomenutých prostriedkov ochrany proti tretím osobám.³⁷ Dvod takéhoto postupu nie je nikde explicitne hlbie rozobrat a väčšina právnikov priznvajca nájomcovi deliktulnu a/alebo drzobn ochranu proti tretím osobám ju viac-menej schematicky odvodnje prevzatm nebezpečenstva (*periculum*) nájomcom za vrátenie veci vlastníkovi (*Haftungsinteresse*, napr. už citovan Paulus v D. 5.3.19) alebo v právnom záujme nájomcu na uivan veci (*Nutzungsinteresse*). Ako už bolo povedané

vyššie ani ručenie za vrátenie veci vlastníkovi a ani záujem na užívaní veci však samé o sebe uvedené zvecnoprávnenie nespôsobujú, lebo vadný držiteľ nie je vo väčšine prípadov takto chránený.

Záver

Zdá sa teda, že ochrana nájomcu je odvodená od jeho práva vec držať (ktorá je daná aj keď niekto vec drží v dobrej viere smerujúcej k vydržaniu), pričom však len samotný záväzkovo právny dôvod nestačí, ale musí dôjsť aj k samotnému odovzdaniu veci. Samotné uzatvorenie nájomnej zmluvy dáva nájomcovi oprávnenia len voči druhej kontrahujúcej strane (prenajímateľovi) a voči tretím osobám nemôže nedržiaci nájomca postupovať ani keby tieto veci poškodili alebo inak negatívne zasiahli do jeho právom chránených záujmov. Ak však dôjde k odovzdaniu veci na základe zmluvy, nastupujú už spomenuté kvázi-vecnoprávne účinky prejavujúce sa vznikom deliktuálnych a držobných oprávnení voči tretím osobám. To zhrňujúco potvrdzuje Paulus v súvislosti so vznikom aktívnej vecnej legitimácie z *actio furti*, keď tvrdí, že žalobu z krádeže má ten, v koho záujme je, aby vec nebola ukradnutá (*cuius interest non subripi*) ak drží z vôle vlastníka, ako (napríklad) ten, komu je vec prenájatá (*cui res locata est*). Ten však, komu má byť plnené zo stipulácie alebo testamentu aj keď mu záleží (t.j. má právny záujem), nemá žalobu z krádeže (obdobne) ani ručiteľ (*qui fideiussit*) nájomcu.³⁸ Zvecnoprávnenie nájmu je teda ako nadobudnutie vecných práv dvojfázové – vyžaduje sa titul (nájomná zmluva) ako aj modus (odovzdanie veci do držby nájomcovi). Rímske klasické právo však posledný krok, v podobe priznania nájomcovi osobitnej *actio in rem* neuskutočnilo, a tak v klasickom aj Justiniánskom práve ostal nájom, používajúc výraz dlhoročného vedúceho Katedry právnych dejín Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave prof. Jozefa Beňu, ktorý tento termín spopularizoval v slovenskej jurisprudencii, vecné právo *in statu nascendi*.

Zaujal Vás tento článok?

Týmto to končiť nemusí. Článok nájdete ve webovej podobe na:

<https://www.iurium.cz/2022/02/26/vecnopravny-ucinok-najmu/>

Zapojte sa do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Seznam poznámek pod arou

1 HEYROVSKY, L. *Dějiny a systém soukromnho práva rímskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 402.

2 Tamže, s. 403.

3 BOHEK, M. *Nstin přednášek o soukromm právu rmskm II. Právo obligan. Právo ddick*. Praha: Nákladem vlastnm, 1946, s. 86 – 87.

4 HEYROVSKY, L. *Dějiny a systém soukromnho práva rímskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 403.

5 „Odovzdnm vci njemcovi je tento puten pouze v detenci jej a nem naprosto prvn ochrany vcnmi alobami nebo possessornmi interdikt.“ Porovnaj: HEYROVSKY, L. *Djiny a systém soukromnho práva rmskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 403.

6 Gai. D. 19.2.25.1. *Qui fundum fruendum vel habitationem alicui locavit, si aliqua ex causa fundum vel aedes vendat, curare debet, ut apud emptorem quoque eadem pactione et colono frui et inquilino habitare liceat: alioquin prohibitus is aget cum eo ex conducto*. Nájomca prirodzene nemohol iada sptvudenie do detencie prenajatej veci, lebo vo formulovomtdiu vvoja rmskeho civilnho procesu sa uplatovala zsada peanej kondemncie, a mohol teda poadov po prenjmateľovi len nhradukody v peniazoch.

7 REBRO, K. BLAHO, P. *Rmske právo*. Tretie doplnené vydanie. Bratislava – Trnava: IURA EDITION, 2003, s. 373.

8 Pozri blie: HEYROVSKY, L. *Djiny a systém soukromnho práva rmskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 405.

9 C. 4.65.9. *Emptori quidem fundi necesse non est stare colonum, cui prior dominus locavit, nisi ea lege emit. verum si probetur aliquo pacto consensisse, ut in eadem conductione maneat, quamvis sine scripto, bonae fidei iudicio ei quod placuit parere cogitur*. Vklad spojenia „nisi ea lege emit ” by nasvedoval, e nájomca alobn nrok voi kupujcemu m, ale niektor autori povauj tieto slov za interpolovan. HEYROVSKY, L. *Djiny a systém soukromnho práva rímskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 405.

10 Pozri blie: HEYROVSKY, L. *Dějiny a systém soukromnho práva rímskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 405.

11 Tamže, s. 403.

12 ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations*. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 381.

13 BLAHO, P. HARAMIA, I. IDLICK, M. *Rímske prvo*. Bratislava: Vydavatelstvo MANZ

a Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997, s. 365.

14 “Whatever transaction had taken the place between the lessor and the third party did not affect the tenant’s contractual position, but jeopardized his (continued) detention. *Emptio tollit locatum* therefore really means that the tenant was not in a position to counter the claims of any new owner of the property.” Pozri bližšie: ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 379.

15 Paul. D. 5.3.19pr. *Et non tantum hereditaria corpora, sed et quae non sunt hereditaria, quorum tamen periculum ad heredem pertinet: ut res pignori datae defuncto vel commodatae depositaeve. Et quidem rei pignori datae etiam specialis petitio est, ut et hereditatis petitione contineatur, sicut illae quarum nomine publiciana competit. Sed licet earum nomine, quae commodatae vel depositae sunt, nulla sit facile actio, quia tamen periculum earum ad nos pertinet, aequum est eas restitui.*

16 WIELING, H. Die Verdinglichung der Miete vom römischen Recht bis zu den modernen Kodifikationen. In: GALLO, F. ROMANO, S. *Nozione, formazione e interpretazione del diritto: dall’età romana alle esperienze moderne: ricerche dedicate al professor Filippo Gallo*. Neapol: Jovene, 1997, s. 671-672.

17 REBRO, K. BLAHO, P. *Rímske právo*. Tretie doplnené vydanie. Bratislava – Trnava: IURA EDITION, 2003, s. 402.

18 Ulp. D. 9.2.27.14 *Et ideo celsus quaerit, si lolium aut avenam in segetem alienam inieceris, quo eam tu inquinare, non solum quod vi aut clam dominum posse agere vel, si locatus fundus sit, colonum, sed et in factum agendum, et si colonus eam exercuit, cavere eum debere amplius non agi, scilicet ne dominus amplius inquietet: nam alia quaedam species damni est ipsum quid corrumpere et mutare, ut lex aquilia locum habeat, alia nulla ipsius mutatione applicare aliud, cuius molesta separatio sit.*

19 Paul. D. 9.1.2pr. *Haec actio non solum domino, sed etiam ei cuius interest competit, veluti ei cui res commodata est, item fulloni, quia eo quod tenentur damnum videntur pati.*

20 REBRO, K. BLAHO, P. *Rímske právo*. Tretie doplnené vydanie. Bratislava – Trnava: IURA EDITION, 2003, s. 258.

21 Ulp. D. 39.2.13.5 *Vicinis plane inquilinisque eorum et inquilinorum uxoribus cavendum esse ait labeo, item his qui cum his morentur.*

22 Ulp. 47.2.14.16 *Qualis ergo furti actio detur ei, cui res commodata est, quaesitum est. Et puto omnibus, quorum periculo res alienae sunt, veluti commodati, item locati pignorisve accepti, si hae subreptae sint, omnibus furti actiones competere: condictio autem ei demum competit, qui dominium habet.*

23 Ulp. D. 47.2.14.12 *Quod si conduxerit quis, habebit furti actionem, si modo culpa eius subrepta sit res.*

24 Ulp. D. 47.8.2.22 *In hac actione non utique spectamus rem in bonis actoris esse: sive in bonis sit sive non sit, si tamen ex bonis sit, locum haec actio habebit. Quare sive commodata res sit sive locata sive etiam pignerata proponatur sive deposita apud me sic, ut intersit mea eam non auferri, sive bona*

fide a me possideatur, sive usum fructum in ea habeam vel quod aliud ius, ut intersit mea non rapi: dicendum est competere mihi hanc actionem, ut non dominium accipiamus, sed illud solum, quod ex bonis meis, hoc est ex substantia mea res ablata esse proponatur.

25 Pomp. D. 47.2.77.1 *Si quis alteri furtum fecerit et id quod subripuit alius ab eo subripuit, cum posteriore fure dominus eius rei furti agere potest, fur prior non potest, ideo quod domini interfuit, non prioris furis, ut id quod subreptum est salvum esset. Haec quintus mucius refert et vera sunt: nam licet intersit furis rem salvam esse, quia condictione tenetur, tamen cum eo is cuius interest furti habet actionem, si honesta ex causa interest. Nec utimur servii sententia, qui putabat, si rei subreptae dominus nemo exstaret nec exstaturus esset, furem habere furti actionem: non magis enim tunc eius esse intellegitur, qui lucrum facturum sit. Dominus igitur habebit cum utroque furti actionem, ita ut, si cum altero furti actionem inchoat, adversus alterum nihilo minus duret: sed et condictionem, quia ex diversis factis tenentur.*

26 Ulp. D. 43.16.1.9 *Deicitur is qui possidet, sive civiliter sive naturaliter possideat: nam et naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet.*

27 Ulp. D. 43.16.1.10 *Denique et si maritus uxori donavit eaque deiecta sit, poterit interdicto uti: non tamen si colonus.*

28 Interdikt unde vi je rekupearn posesrny interdikt, ktor chrni dritel nehnutenej veci vyhnanho z drby benm nsilm (*vis atrox*) a smeruje k retitcii pozemku (budovy) za predpokladu, že 1. vyhnan dritel nezískal držbu vadným spôsobom, t. j. násilím alebo tajne alebo ako *precarium* (vpros) a že 2. návrh na začatie sporu podal do jedného roka od vykonaného nslia (*annus utilis*). Pozri bližšie: BLAHO, P. HARAMIA, I. IDLICK, M. *Rmske právo*. Bratislava: Vydavatelstvo MANZ a Vydavatelsk oddelenie Prvnnickej fakulty UK, 1997, s. 180.

29 Marcell. D. 43.16.12 *Colonus eum, cui locator fundum vendiderat, cum is in possessionem missus esset, non admisit: deinde colonus vi ab alio deiectus est: quaerebatur, quis haberet interdictum unde vi. Dixi nihil interesse, colonus dominum ingredi volentem prohibuisset an emptorem, cui iussisset dominus tradi possessionem, non admisit. igitur interdictum unde vi colono competiturum ipsumque simili interdicto locatori obstructum fore, quem deiecisse tunc videretur, cum emptori possessionem non tradidit, nisi forte propter iustam et probabilem causam id fecisset.*

30 Papin. D. 43.16.18pr. *Cum fundum qui locaverat vendidisset, iussit emptorem in vacuam possessionem ire, quem colonus intrare prohibuit: postea emptor vi colonum expulit: de interdictis unde vi quaesitum est. placebat colonum interdicto venditori teneri, quia nihil interesset, ipsum an alium ex voluntate eius missum intrare prohibuerit: neque enim ante omissam possessionem videri, quam si tradita fuisset emptori, quia nemo eo animo esset, ut possessionem omitteret propter emptorem, quam emptor adeptus non fuisset. emptorem quoque, qui postea vim adhibuit, et ipsum interdicto colono teneri: non enim ab ipso, sed a venditore per vim fundum esse possessum, cui possessio esset ablata. quaesitum est, an emptori succurri debeat, si voluntate venditoris colonum postea vi expulisset. dixi non esse iuvandum, qui mandatum illicitum suscepit.*

31 HEYROVSK, L. *Djiny a systém soukromnho práva rmskeho*. 6. vyd. Bratislava: Prvnick

fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 257.

32 Ulp. D. 43.24.11.10 *Si fundus in diem addictus sit, cui competit interdictum? Et ait iulianus interdictum quod vi aut clam ei competere, cuius interfuit opus non fieri: fundo enim in diem addicto et commodum et incommodum omne ad emptorem, inquit, pertinet, antequam venditio transferatur, et ideo, si quid tunc vi aut clam factum est, quamvis melior condicio allata fuerit, ipse utile interdictum habebit: sed eam actionem sicut fructus medio tempore perceptos venditi iudicio praestare cogendum ait.*

33 Venuleius D. 43.24.12 *Quamquam autem colonus et fructuarius fructuum nomine in hoc interdictum admittantur, tamen et domino id competet, si quid praeterea eius intersit.*

34 Ulp. D. 6.1.73.1 *Superficiario,*

Paul. D. 6.1.74 *Id est qui in alieno solo superficiem ita habeat, ut certam pensionem praestet,*

Ulp. D. 6.1.75 *Praetor causa cognita in rem actionem pollicetur.*

35 HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromného práva římského*. 6. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1927, s. 278.

36 V dôsledku silného postavenia dedičného nájomcu bolo medzi klasickými právnikmi v prípade vektigálneho vzťahu sporné, či bol založený na základe nájomnej zmluvy alebo kúpnej, pričom väčšina právnikov sa prikláňala k nájomnej zmluve. Od cisára Zenona bolo rozhodnuté, že vznik emphyteusis sa má považovať za osobitnú zmluvu – *contractus emphyteuticarius* (C. 4.66.1).

37 WIELING, H. Die Verdinglichung der Miete vom römischen Recht bis zu den modernen Kodifikationen. In: GALLO, F. ROMANO, S. *Nozione, formazione e interpretazione del diritto: dall'età romana alle esperienze moderne: ricerche dedicate al professor Filippo Gallo*. Neapol: Jovene, 1997, s. 684-685.

38 Paul. D. 47.2.86 *Is, cuius interest non subripi, furti actionem habet, si et rem tenuit domini voluntate, id est veluti is cui res locata est. Is autem, qui sua voluntate vel etiam pro tutore negotia gerit, item tutor vel curator ob rem sua culpa subreptam non habet furti actionem. item is, cui ex stipulatu vel ex testamento servus debetur, quamvis intersit eius, non habet furti actionem: sed nec is, qui fideiussit pro colono.*

Odborný článek

Přístup striktně sekulárního státu k muslimskému zahalování ve školství – případ Francie

Kamila Abbasi

Autorka je doktorandkou na katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde se pod vedením Kateřiny Šimáčkové zaměřuje na sekularismus evropských států. Rovněž působí jako asistentka soudce Ústavního soudu.

Abstrakt

Francie jako jeden z prvních států v Evropě otevřela šátkovou otázku. Učinila tak na podkladě regulace náboženských symbolů ve školství. Z provedené analýzy dosavadní úpravy je patrné, že se tamní restriktivní opatření opírá o hodnoty striktně sekulárního státu, přičemž prostřednictvím školských zákazů Francie prosazuje státoobčanský princip. Autorka ve svém příspěvku přichází s tezí, že nedávno přijaté mírnější legislativní nástroje integrace mohou vést k efektivnějšímu dosažení původních cílů, o které legislativci usilovali skrze zákazy zahalování ve školství.

Abstract

One of the first European states to open the veil issue was France. The state regulated the issue based on legal regulation of religious symbols in the education system. The analysis of current legal regulation concluded that France's restrictive measures are based on strict secular state values. However, through restrictive measures in the education system, France is able to enforce citizens' principle. The author in this article argues that recently adopted moderate legal integration instruments could effectively lead to original goals which had been sought through veil restriction in the education system.

Úvod

Muslimské závoje ve školních lavicích se z rozličných důvodů stávají v Evropě kontroverzními. Hlasy volající po jejich omezení hledají oporu hned v několika argumentech, jakými je snaha o liberalismus, rovnostářství nebo integraci menšiny do většinové evropské společnosti a jí vlastních hodnot. Omezující opatření mohou krom žaček dopadat i na školský personál, v tom případě přicházejí na řadu i další (jiné) argumenty, jakými jsou například obavy z eventuální indoktrinace studentek ze strany dospělých. Za povšimnutí stojí fakt, že legislativci mnohdy přistupují k restrikcím jako první právě v sektoru školství, a to ať už se jedná o evropské státy nebo o jejich kolonie v severní Africe.¹ Nejinak tomu bylo v případě Francie. Ta omezováním závojų u žaček na konci osmdesátých let započala svou muslimskou šátkovou otázkou², kterou v nultých letech dovršila zákazem celoobličejového zahalování na veřejných místech. Francie nebyla vůči symbolům islámu ve školství od počátku uzavřena. Právní stanovisko Státní rady³ ale nakonec bylo přebito vůlí zákonodárce, který si „ochranný“ přístup již nepřál nadále zachovat.⁴ Zvolená regulace již byla v minulosti podrobena přezkumu ze strany ESLP, přičemž stát si před tímto štrasburským soudem svá omezující opatření ve školství obhájl.⁵

Abychom mohli proniknout do problematiky zahalování hlouběji, je třeba připomenout, že v Evropě existují různá institucionální nastavení respektu k projevům náboženského vyznání.⁶ Do řešení otázky, do jaké míry stát sekularizuje svůj vlastní veřejný prostor, se pochopitelně promítá celá řada lokálních kulturně-historických měřítek. Konkrétně Francie je představitelkou striktně sekulárního státu. Někteří akademici ji, zjednodušeně řečeno, označují za silný sekulární stát⁷, jiní hovoří o plně sekularizovaném státu, v němž je laicizace státu výslovně zakotvena⁸. V českém akademickém prostředí přistupují Tretera a Horák k terminologii striktního, případně nepřátelského sekularismu.⁹ V každém případě je Francie příkladem agnostického státu, v němž je sekularismus svázán s občanským principem,¹⁰ což bude demonstrováno zejména v první části článku. Zde bude představena případová studie jednotlivých kauz, které autorka považuje za klíčové pro tamní šátkový diskurz. Jedná se zejména o pilotní případy, které významně posunuly debatu o regulaci zahalování.

Po představení právního a oficiálního přístupu k muslimskému zahalování ve veřejném školství následuje interpretace francouzského přístupu k závoji, který v duchu striktního sekularismu zaujmul k závojų restriktivní postoj. Přes tento chladný postoj k zahalování však lze v poslední době sledovat snahy o mírnější regulativní nástroje integrace, nežli tvrdé šátkové zákazy. Autorka zaujímá postoj, že tyto mírnější nástroje mohou v závěru vést k efektivnějšímu dosažení původních cílů, o které legislativci zákazy usilovali.

1. Právní a oficiální přístup k závojų ve školství

Jedním z integrálních principů francouzské státnosti je princip striktního sekularismu. Ostatně, čl. 2 francouzské Ústavy definuje Francii jako nedělitelnou, sekulární, demokratickou a sociální republiku. Tento princip sekularismu se tak pochopitelně promítá i do školství, které v posledních několika dekádách prošlo razantními změnami až k úplnému vymýcení výrazných náboženských symbolů ze školních lavic. Z historického hlediska lze vypořizovat celkem čtyři zásadní momenty společenské debaty, v nichž rezonovaly pokrývky hlavy právě ve školství. Jedná se o roky 1989, 1994 a 2003 a letošní rok 2021. Právě v těchto milnících se samotné muslimské závoje staly politickým tématem a symbolem střetu tradiční francouzské kultury s islámem.

Dne 18. září 1989 vyloučil Ernest Chénier, ředitel veřejné střední školy v Creilu, tři muslimské dívky ve věku 14 a 15 let, které při výuce odmítly odložit muslimský šátek.¹¹ Důvody vyloučení studentek vysvětloval ředitel školy zpočátku odkazem na veřejný pořádek ve školském zařízení a zmiňoval i skutečnost, že není v lidských silách zachovat ve škole pluralitní náboženské prostředí. Vedení školy by podle něj – v duchu pluralismu – muselo nejen vyhovět muslimským studentkám a umožnit jim například absolvovat tělesnou výchovu v šátku, navíc by muselo stran individuálních požadavků vycházet vstříc i představitelům jiných konzervativních náboženských směrů, kteří by se mohli vymezovat vůči povinnosti účastnit se sexuální výchovy. Chénier svá vyjádření později precizoval¹², když uvedl, že muslimské šátky představují velmi silný externí náboženský symbol, který ve své podstatě usiluje o proselytismus, což je ve veřejném školství nepřijatelné. Zahalování studentek ředitel považoval za neslučitelné s principy sekularismu veřejného školství. Navíc zdůrazňoval, že zatímco několik šátků ve třídách zdánlivě nemusí představovat problém, tisíce nebo desetitisíce zahalených dívek již ano.¹³

Ačkoliv se všechny tři dívky po angažování místních kulturních sdružení a vzájemném jednání mezi rodiči a vedením instituce nakonec vrátily do školy dne 9. října, případ nadále způsoboval společenské rozčarování. Málokdo se totiž nepozastavil nad kompromisem, kterého bylo mezi rodiči a školou dosaženo – žáčky mohly nosit šátek v prostoru školy, během vyučování jej ale měly nechat spadený na ramena.¹⁴ Ve snaze vyřešit nejistou situaci napříč francouzským školstvím vydala Státní rada ještě v listopadu téhož roku (na žádost tehdejšího ministra školství Lionela Jospina) stanovisko, vztahující se ke konformitě zákazů zahalování (i nošení jiných symbolů) ve školství s ústavním pořádkem a mezinárodními závazky.¹⁵

Státní rada v této první kauze neshledala opatření ústavně konformní. Ke slučitelnosti zahalování s principy sekularismu akcentovala, že je povinností státu zajistit bezplatné a sekulární školství¹⁶ s tím, že sekularismus republiky zajišťuje rovnost před zákonem bez rozdílu původu, rasy nebo náboženství.¹⁷ Tehdejší stanovisko Státní rady znělo, že ústavní pořádek¹⁸ i mezinárodní závazky Francie vylučují jakoukoli diskriminaci v přístupu ke vzdělání, jež by byla založena na náboženském přesvědčení nebo víře studentů. Tato svoboda zahrnuje právo studentů vyjádřit své náboženské přesvědčení, plně v souladu s principy pluralismu – avšak za situace, kdy toto zahalování nezasahuje do organizace výuky nebo svobody ostatních studentů.¹⁹ Každý případ měl být dle stanoviska posuzován individuálně. Vyloučeny by podle Státní rady byly jen takové náboženské projevy, které by představovaly přímo nátlak, provokaci, proselytismus nebo propagandu. Rovněž vylučovala aktivity porušující důstojnost nebo svobodu studentů, jejich zdraví nebo bezpečnost, či přímo zasahující do chodu školní instituce. Samotné zahalování žákyň uvedené mantinely sekularismu školství a veřejného pořádku dle stanoviska nepřekročilo. Ačkoliv bylo vyznění vstřícné ke studentům, v případě pedagogů působících ve veřejném školství Státní rada shledala, že jejich práva a základní svobody lze legitimně omezit v důsledku zájmu státu na (vyvarování se indoktrinace²⁰) a zachování neutrality školství.

Připomeňme, že stanovisko se plošně vyjádřilo ke všem náboženským symbolům, přestože se ministr dotazoval toliko na symboly islámu. Tato skutečnost ve své době odrážela skutečnost, že jako integrální součást principu sekularismu byla vnímána i rovnost všech náboženství. Na základě tohoto principu Státní rada uložila správním orgánům, aby se ve svých restriktivních opatřeních vyhnuly nahodilým ustanovením, která by v závěru omezovala jen jedno náboženské přesvědčení.²¹

Rok na to ve francouzském školství rezonovala šátková otázka podruhé. V roce 1994 vydal ministr

Národního vzdělání²² François Bayrou oběžník adresovaný ředitelům středních a základních škol, jakož i vnitrostátním správním orgánům v resortu vzdělávání.²³ V něm nabádal adresáty k úpravě vnitřních předpisů tak, aby ostentativní projevy příslušnosti k určité náboženské víře na svých školách zakazovaly a ukládaly přísné disciplinární tresty v případě, že se studentky školnímu řádu vzeprou. Za problematické náboženské symboly oběžník shledal jen okázalé (ostentativní) symboly, v jejichž důsledku jsou do školství zaneseny prvky vzájemné odlišnosti a obecně občanské nerovnosti. Zároveň považoval za silné externí symboly, prvek zahalování za zřejmý proselytismus. Vzdělávání a prostor vzdělávacích zařízení by podle něj naopak měly být jednotné a otevřené. V oběžníku zdůraznil tamní státoobčanský princip, který ve své podstatě vylučuje rozdělení francouzské společnosti na samostatné komunity enormně prosazující své vlastní zájmy: „národ není jen souborem občanů, mající svá vlastní práva jednotlivce“. Rovněž akcentoval snahy o integraci dětí migrantů do většinové francouzské společnosti. Zdůrazňoval totiž, že škola je místem, v němž se setkávají děti pocházející z různých prostředí, a právě zde by se měly učit vzájemnému respektu a společnému soužití.

Poselství tohoto kroku ministra pro Národní vzdělání je možné shrnout tak, že princip společného soužití (*vivre ensemble*) lze považovat za samotný základ a podstatu francouzského vzdělávacího systému a výchovy k občanské sounáležitosti s republikou. S vědomím potenciálního přezkumu ze strany správních soudů apeloval Bayrou na kvalitu úpravy (její jasnost a srozumitelnost) a poučovací povinnost vůči rodinám studentů. Nakonec v důsledku této jasné politiky bylo pro praktikování zahalování vyloučeno ze škol desítky dívek, na což mnohdy navazovaly občanské protesty. V letech 1992 až 1997 se spory o legitimitu (a ústavnost) vyloučení ze vzdělávacích zařízení staly předmětem řady sporů u francouzských správních soudů.²⁴

Třetím milníkem francouzské šátkové otázky ve školství je pak rok 2003, v němž snaha multikulturalismus z francouzského školství vytlačit zcela kulminovala. Debata o šátkové otázce tehdy nabyla dramatických rozměrů v důsledku zavedení celostátního zákazu náboženských symbolů ve třídách (s účinností od roku 2004).²⁵ Nejprve někdejší prezident Jacques Chirac zřídil dne 3. července 2003 komisi zvanou jako komise Stasi (*Commission Stasi*),²⁶ aby dohlížela nad respektováním republikánských hodnot a uplatňováním principů *laïcité* v souvislosti s narůstající multietnicitou školství. Jacques Chirac dvacetičlenné komisi složené z učitelů, výzkumných pracovníků, politiků, právníků a představitelů škol současně zadal zpracování studie o problematice šátků nejen ve školství, ale i ve veřejné službě obecně, na pracovištích, v rámci kulturních a sportovních aktivit. Studie vycházela z rozsáhlého slyšení²⁷ přibližně 140 představitelů náboženských minorit, zástupců občanské společnosti nebo i právníků Státní rady v minulosti zapojených do již zmiňovaných stanovisek,²⁸ která kvitovala šátky ve školství.

Podle dopisu, jímž je závěrečná zpráva uvozena, způsobilo tehdy již přes deset let staré stanovisko Státní rady²⁹ školním zařízením značné obtíže v jeho praktickém vymáhání. Nebylo jasné, jakým způsobem se má vedení škol z muslimskému zahalování individuálně postavit. Proto bylo třeba znovu zodpovědět otázku, jak konkrétně pravidla a povinnosti ve školním vzdělávacím systému stanovit. Dopisem Chirac požadoval po komisi zjistit a navrhnout, jaká (nová) opatření by ve společnosti podpořila zásady sekularismu, které zaručují národní soudržnost a respektování individuálních rozdílů.³⁰

Komise o svých závěrech informovala vládu 11. prosince 2003 ve zprávě³¹ zaměřené na náboženské projevy ve veřejném prostoru s názvem *La Commission de réflexion sur l'application du principe*

de laïcité dans la République. Tato zpráva má několik částí, přičemž hned první z nich spojuje sekularismus s jádrem republikánského principu. Za dědictví Velké francouzské revoluce označuje právě striktní odluku státu od katolické církve. Zpočátku však mezi republikány nepanovala shoda na tom, zda volit spíše otevřenější model postavený na respektu k různým náboženským společenstvím na území státu, nebo naopak striktní antiklerikanismus. Počátky porevolučního uspořádání školství tak reflektují snahu o osvobození společnosti z područí a dalšího vlivu katolické církve.

Komise na základě slyšení identifikovala řadu porušení zásad sekularismu ve veřejném prostoru. Připustila, že školství není striktně sekularizováno a v praxi dochází ke sladování principu sekularismu a náboženského působení, tj. například v některých školských zařízeních fungují kaple, církevní personál pracuje v nemocnicích nebo armádě, dary poskytnuté náboženskými společenstvími jsou daňově zvýhodněny.³² Poukázala například i na absence věřících studentů ve výuce během náboženských svátků nebo dne odpočinku, což považovala za nežádoucí.³³ Princip striktního sekularismu ve své zprávě považovala za základní princip republikánského státního zřízení a potenciální naději pro republiku.³⁴ Ve čtvrté (závěrečné) části zprávy ale již jednoznačně uvádí, že je třeba trvat na vymáhání zákona z roku 1905 o odluce státu a náboženských společenství³⁵ a že pouze pevný sekularismus společnost stmeluje.³⁶ V závěru zprávy³⁷ zaujala komise mj. stanovisko doporučující výrazné symboly náboženské příslušnosti ve veřejném školství omezovat, a sjednotit tak republiku principem striktního sekularismu.³⁸ Za primární prostor pro výuku sekulárním republikánským hodnotám komise označila školství.

Vedle tohoto „tvrdého“ zakročení vůči náboženským symbolům ve školství však navrhla i některá mírnější opatření, který by bývala mohla tamní veřejné školství určitým způsobem ovlivnit a rovněž je posunout k akcentovaným sekulárním hodnotám. Jednalo se například o vytvoření výukových modelů o filozofii sekularismu a republikánských hodnotách, dále o náboženských záležitostech v tamním veřejném prostoru a sekulární etice.³⁹ Rovněž doporučila podporovat pokrytí celého tamního území dostatečným množstvím veřejných škol, kde jsou studentům tyto principy vštěpovány a kde stát uplatňuje svůj dohled. V této souvislosti zpráva kritizovala nedostatečnou výuku historie francouzské kolonizace nebo skutečnost, že je na veřejných školách upozadována výuka arabštiny jako nestátního cizího jazyka. Zavedením předmětu do volitelného kurikula veřejného školství by mohl stát podporovat inkluzi muslimské náboženské menšiny. Ta mnohdy volí spíše soukromá školská zařízení, což komise považovala za nežádoucí. Rovněž se vymezila proti ghettoizaci měst, která může snahy o pevný (obnovený) sekularismus a integraci nové generace podkopávat. Za klíčovou označila podporu kulturních a sportovních aktivit, na jejichž podkladě dochází k multikulturnímu střetávání minorit s většinovou společností. Žádná z uvedených mírnějších a *de facto* kompromisních opatření vůči muslimské komunitě (v reakci na zprávu⁴⁰) ve své době akceptována nebyla. I přes masivní protesty po celé zemi v roce 2004 schválilo francouzské Národní shromáždění zákon zakazující všechny nápadné náboženské symboly v prostorách veřejných základních a středních škol,⁴¹ a to právě ve znění navrženém komisí.

Francouzské muslimky nebyly jedinou náboženskou skupinou, na kterou školský zákaz dopadl. Kromě šátků se opatření vztahuje i na židovské jarmulky. Zákon naopak nedopadá na drobnější, diskrétnější symboly, například náhrdelníky s křížem, Davidovu hvězdu nebo ruku Fatimy. Řada státních škol však v duchu neutrality školství k zákazu i těchto dalších (byť méně nápadných a v Evropě tradičních náboženských symbolů) přesto přistoupila ve školních řádech. Za povšimnutí nicméně stojí, že podle oficiálních dokumentů v následujících letech 2004-2005 z 639 nahlášených a zaznamenaných

„zakázaných“ symbolů na školách pouhá 2 % (konkrétně 13) nebyla islámských,⁴² což svým způsobem vypovídá o okruhu případů, na které obecně formulovaný zákon dodnes dopadá.⁴³

Dalším významným krokem směřujícím k omezení závojų ve školství byl legislativní záměr⁴⁴ předsedkyně Národní fronty (*Front national*) Marine Le Pen z listopadu roku 2019. Ta přišla s návrhem zákona o nošení ostentativních náboženských symbolů na školních výletech a aktivitách organizovaných školou. Myšlenkou tohoto návrhu bylo omezení hidžábu matek při vyzvedávání studentů a studentek, případně jejich doprovázení na školních akcích. Školský zákon tak měl být doplněn o další odstavec, který by stanovil, že *„během školních výletů, aktivit a akcí pořádaných školou nebo v souvislosti s národním vzděláváním je zakázáno nošení symbolů nebo oděvů, jimiž rodiče žáků a studenti zdánlivě projevují náboženskou příslušnost.“* Uvozující prohlášení k návrhu zákona odkazovalo na kauzu Creil, která odstartovala ve veřejném i politickém šátkovou otázku ve vzdělávacím systému. Podle poslanců studentky i matky doprovázející své děti aktuálně hojně využívají „mezer v zákoně“. Studentky například zpravidla nejsou omezovány v nošení závojų při udílení školních cen, při sportovních soutěžích apod. Jejich rodiče zase nosí závoje na školních výletech, kde doprovázejí děti jako dozor. Podle navrhovatelů představuje takové čerpání svobody vyznání ve skutečnosti propagaci politického islamu. Školní výlety a mimoškolní aktivity tak návrh výslovně vtahoval pod střechu školy, kde je osvojování si republikánských hodnot zásadní.

Ačkoliv tento legislativní návrh Národní fronty ztroskotal, jeho doslovný obsah se jen o něco málo později stal předmětem dílčího senátního pozměňovacího návrhu, který se týkal rozsáhlé novelizace⁴⁵ směřující k posílení dodržování zásad republiky.⁴⁶ Z rozpravy v senátu bylo patrné vnímání rozšíření na rodiče jako logické vyústění neutrality veřejného vzdělávání ve Francii. To by mělo být poskytováno především neutrálními autoritami, kterými se může stát i rodič při doprovodu na školní akci⁴⁷ a jako takový by měl podléhat republikánským principům sekularismu.⁴⁸

Za povšimnutí stojí, že člen výboru pro zahraniční věci Jean-Luc Mélenchon⁴⁹ v Národním shromáždění pronesl, že se nový legislativní náhled na společné soužití ponese v duchu absolutního odporu muslimů proti němu. Uvedl, že je protimuslimské ladění úpravy zcela zřejmé a přímo označil legislativní počín za navazující pokračování staleté nevraživosti vůči nejprve Židům, následně proti protestantům a nyní (v duchu sekularismu) proti muslimům.⁵⁰ Že sekularismus ve své podstatě vnucuje konfesní neutralitu toliko státu a republice, nikoliv jednotlivcům utvářejícím společnost, zase zdůrazňoval Jean-Paul Lecoq. Právo zákonodárce rozhodnout o tom, jak může být doprovázející matka dítěte na školním výletu oděna, je tak podle něj smyšlené. V duchu těchto připomínek se nakonec zákon o posílení dodržování zásad republiky⁵¹ na doprovázející rodiče nevztahuje.

Zákon byl nakonec v červenci roku 2021 úspěšně přijat, a přestože nezakotvuje zákaz zahalování doprovázejících osob, jistým způsobem se dotýká i školství. Podle zákona nyní primát povinné výuky spočívá v kontaktní výuce na veřejných nebo soukromých zařízeních nebo školách. Zákon proto zpřísňuje dohled nad individuálním vzděláváním dětí v rodinách tak, aby se studentům i přes eventuální vzdělávání v domácím prostředí dostalo republikánských hodnot. Rodinám se mj. vydává administrativní povolení k výuce doma, děti budou podléhat rigoróznějšímu povinnému dohledu nad domácí výukou ze strany úřadů, než jak tomu bylo doposud. Na tento návrh lze kriticky pohlížet jako na prosazení principů striktního sekularismu na úkor soukromého života. Dále zakotvuje dny republikánské výchovy, školení o principu sekularismu pro vyučující a užší spolupráce s rodinami ohledně otázek náboženské plurality a sekularismu.

2. Vymýcení hidžábů jako úspěšný nástroj státobčanského principu?

Francie v souvislosti s šátkovou otázkou republikánský princip sekularismu jakoby „znovuobjevila“, proces tohoto znovunastolení sekularismu ve školství byl završen působením komise Stasi, zejména její zprávy, která jako jeden z prostředků dosažení společného soužití ve společnosti navrhla zahalování ve školství omezit.⁵² Jmenování uvedené komise však předcházely prvotní šátkové aféry, které ilustrují pnutí mezi většinovou komunitou a významnou muslimskou menšinou ve Francii.

Výše diskutovaný případ vyloučení studentek ze střední školy v Creil byl první významnou kauzou veřejného vzdělávání. Ze soudobého tisku je patrné, že případ otevřel potřebu po reálném vymáhání již platných a účinných sekulárních zákonů, což razantně vzvedlo vlnu zájmu o soukromé školy pro praktikující muslimské studenty.⁵³ Samotné město Creil se navíc v dané době potýkalo se sociálními problémy. Tamní veřejné školy navštěvovalo velké množství studentek a studentů, kteří pocházeli ze sociálně znevýhodněných (převážně imigrantských) rodin.⁵⁴ Tato šátková kauza se tak stala nejen ztělesněním pnutí mezi tolerancí k mnohosti a principem společného soužití, odkazujícím k jednotě, ale i symbolem neustále se rozevírajících sociálních nůžek mezi potomky cizinců a většinovou francouzskou komunitou.

Jak upozorňují někteří autoři, kteří publikovali v soudobém akademickém diskurzu, hranice sekularity školství v tehdejší době ještě nebyla spolehlivě vymezena.⁵⁵ Pro Francii představuje veřejné vzdělávání tradičně jeden z důležitých mechanismů utváření národní identity⁵⁶ a sounáležitosti s republikou. V prvopočátku se proces postupné neutrality školství soustředil jen na vymezení hranic katolické církve než projevům náboženského vyznání obecně.⁵⁷ Sekulární vzdělání, jaké známe dnes, se začalo formovat na konci 19. století, jako celospolečenské téma však nabylo významu především v roce 1984, a to právě v souvislosti s šátkovou otázkou. Vytlačování náboženství ze školství zde ale (na rozdíl od Itálie nebo Spojených států), nebylo projevem vydobyté náboženské svobody (USA) a náboženského pluralismu (Itálie). Z historického hlediska představovalo sekulární školství spíše způsob, jakým stát usiloval o přesun těžiště vzdělávání společnosti z katolické církve, která otevřeně potlačovala principy, na kterých byla francouzská republika založena, na stát.⁵⁸

Řada školských zařízení měla v době creilské kauzy ve svém areálu kaple a katolická církev tak ve veřejném školství svým způsobem působila s vědomím státu.⁵⁹ V silách jednoho ředitele školy, který společenskou debatu svým počínáním otevřel, bylo nanejvýše urovnání vztahů na vlastní škole, nikoliv vyřešení komplikované celospolečenské otázky, zda mají závoje ve školství své místo a zda se slučují s hodnotami republiky.

Ačkoliv v obecné rovině pnutí mezi většinovou a muslimskou komunitou není zodpovědností nezletilých studentů, ale především jejich rodičů (a ačkoliv problémy ve školním prostředí zpravidla nezpůsobovaly studentky, ale chlapci)⁶⁰, Francie se právně vymezila proti zahalování umírněnými typy závoje (hidžáby) v případě nezletilých studentek. Činila tak v deklarované snaze zajistit dodržování a šíření republikánských hodnot sekularismu, jakož i principu rovnosti mužů a žen. Jak by ale měl zákaz zahalování studentek přispět k podpoře rovnosti genderu, což proklamovala komise Stasi, není příliš jasné (lze samozřejmě argumentovat tím, že se jednalo pouze o jedno z mnoha doporučených opatření, z nichž si Národní shromáždění později zvolilo to nejrazantnější). Samotný krok přijetí zákonné úpravy lze ale v tomto aspektu kritizovat hned z několika důvodů.

Za prvé, z pragmatických argumentů lze uvést, že znemožnění studia na veřejné škole vyhání

studentky pocházející ze skutečně konzervativního zázemí do soukromých (náboženských) škol, kde již stát nemůže uplatnit dohled nad výchovou a integrací, případně dívky motivuje opustit školství, neusilovat o vyšší stupně veřejného vzdělávání (či přímo uzavřít sňatek).⁶¹ Za druhé, představa muslimského závoje jako symbolu nerovnosti mužů se ženami představuje dvojaký stereotyp. Na jednu stranu si muslimské ženy zaslouží ochranu státu před nerovností, kterou závoj symbolizuje a představuje,⁶² na druhou stranu je stát vnímá jako silné, „provokativní“ aktérky veřejného prostoru díky svému závoji, kterým se ženy vzpírají republikánským hodnotám.

Jak vyplývá ze slyšení⁶³, která provedla komise Stasi v rámci přípravy své závěrečné zprávy o stavu sekularismu ve francouzské společnosti, v počátku nepanovala shoda na otázce, které symboly můžeme považovat za provokativní nebo „okázalé“, o to méně můžeme označovat zahalované ženy za provokatérky. Rémy Schwartz, představitel Státní rady, který se v minulosti podílel na stanovisku, jež shledalo muslimské šátky souladnými s principy sekularismu, byl během slyšení dotazován, kde se nachází hranice mezi ostentativním a neokázalým náboženským symbolem. Ve své odpovědi nejdříve poznamenal, že Státní rada v první řadě spatřovala principy sekularismu v závazku státu (a jím zřizovaných institucí) vytvořit ve škole neutrální prostředí. Nesměřovala jej tedy proti studentům, těm naopak umožnila pluralitně projevovat své názory, pakliže tak učiní nenásilným způsobem. Odkázal na to, že judikatura postupně stanovila těmto náboženským projevům studentů určité mantinely, a zatímco nebylo možné vyloučit dívky pro pokrývky hlavy, pravidelné absence ve výuce z náboženských důvodů nebyly studentům tolerovány.

Za třetí, deklarovaný cíl genderové rovnosti s sebou z povahy věci nese požadavek zavést restriktivní opatření vůči muslimským symbolům genderově vyváženým způsobem. Avšak zatímco proti šátkům zakročeno bylo, proti plnovousům, jejichž nositeli jsou muži a chlapci z konzervativního praktikujícího prostředí, zakročeno nebylo. V této souvislosti lze připomenout případ Leyly Şahin⁶⁴, v němž přistoupilo Turecko, jako většinově muslimská země, k omezujícím opatřením způsobem, který reflektoval rovněž symboly sounáležitosti k islámu u mužských studentů. Univerzitní orgány zde vedle ženského zahalování neopomenuly omezit i plnovousy. Takový přístup by byl býval možný i ve Francii – a jak bude uvedeno níže, komise Stasi ho i zvažovala.

Odpůrci zahalování se v souvislosti s restrikcemi závoje ve francouzském školství nejprve nadchli pro feministickou myšlenku genderové koexistence v rámci vzdělávání (*mixité*⁶⁵). Komise Stasi ve svém výstupu považovala na základě slyšení závoj za kontradiktorní s touto myšlenkou.⁶⁶ Například Hanif Chérifi, zástupce ministra pro národní vzdělávání, označil během slyšení muslimské závoje za prostředek moralizace společnosti, v níž jsou obě pohlaví ve vzdělávacím systému vzájemně promíchána. Poradce ministra vnitra pro náboženské záležitosti, Vianney Sevaistre, upozorňoval na určitou formu radikalizace ženské části muslimské společnosti prostřednictvím šátku, když poukazoval na odmítavý postoj některých dívek ke společné výuce. Ředitelka střední školy Marie-Ange Henry naznačila, že závoje ve veřejném školství provází radikalizace studentstva. Zatímco na počátku své pedagogické kariéry mohla se studenty volně diskutovat, náboženskou příslušnost svých studentů nevnímala (a ta byla rozmanitá), v soudobé praxi se setkávala s obtížemi a dívky byly dle jejích zkušeností dotlačovány k zahalování okolím.

Pokud však Francie princip genderové koexistence v rámci vzdělávání chtěla dovést do důsledku, mohla jej vztáhnout i na studenty (nejen studentky). Ostatně psychoanalytička Elizabeth Roudinesco byla nakonec skutečně komisí Stasi konfrontována i s otázkou, zda není na místě v duchu genderové

koexistence v rámci vzdělávání (podobně jako učinilo Turecko v univerzitním prostředí) zakročit proti mužským atributům islámu ve školním prostředí, neboť se tento zvyk mezi muslimskými chlapci postupně rozšiřoval. Roudinesco tento záměr odmítla jako absurdní. Později svou odpověď precizovala. Spojila muslimský závoj se snahou o potlačení ženské sexuality a uvedla, že na rozdíl od nich plnovousy (pokud jsou nošeny z náboženských důvodů), ani jiné mužské atributy tyto násilné konotace nemají. Dle jejího stanoviska tak závoj zakrývá sexuální rozměr a popírá rovnost mezi muži a ženami, na které je založena francouzská společnost. Lze proto uzavřít, že Francii vlastní hodnota antidiskriminace se v závěru do zákona omezujícího ostentativní náboženské symboly nijak nepromítla a princip genderové koexistence tak byl v rámci vzdělávání uplatněn pouze jednosměrně.

Rovněž v případě projednávání zákona o posílení dodržování zásad republiky,⁶⁷ který byl v duchu boje proti separatismu a za republikánské principy v červenci 2021 přes značné kontroverze nakonec přijat, dominovala v diskuzi na místo redefinice principu rovnosti problematika zahalování doprovázejících matek na školních akcích. Zákaz zahalování rodičů sice legislativním procesem neprošel, návrh se nicméně podstatným způsobem dotkl „domácího vzdělávání“ a studentům ve školách budou na jeho základě důsledně předkládány hodnoty republikánství a sekularismu jako tamního základního občanského principu. Z parlamentní rozpravy v závěrečném čtení plyne, že výzvou tohoto zákona je reagovat na riziko, které představuje odchod ze společnosti, islamismus a veškerý separatismus, přičemž školy jsou místa, kde musí separatistické tendence ustoupit republikánským hodnotám.⁶⁸

Nepochybně je působení na děti a mládež v kritickém období jejich vývoje žádoucí, a pokud političtí aktéři usilují o jednotnou společnost s integrovanými menšinami, je pro stát prostor školství zcela klíčovým. Regulace závoje ve školství je proto výsostně politickou otázkou, zásadní z hlediska problematiky narůstajícího multikulturalismu společnosti. Dalo by se říci, že to, co kritikům na předchozí úpravě scházelo, nyní svým „republikánským balíčkem“ zákonodárce dohnal. Právě tyto *soft* nepřímé nástroje (na místo pouhého přijetí „tvrdé“ regulace zahalování) v minulosti požadovala ve své zprávě komise Stasi. Aktuální legislativní opatření v podobě zákona o posílení dodržování zásad republiky lze považovat za nekonfliktní. Domnívám se, že je z dlouhodobého hlediska přirozenějším řešením – děti budou k republikánským hodnotám a společenské sounáležitosti implicitně vedeny během povinné výuky, což nepochybně výrazným způsobem přispěje k pozvolné integraci a nenásilné asimilaci.

Závěr

Přístup Francie k zahalování ve školství byl od počátku restrikcí závoje v mnohém nekonzistentní a těžko udržitelný: nelogičnosti nasvědčuje omezení symbolů v případě dívek, za současného neomezení chlapců; nevole i vůči zahalování žákyň mimo půdu školy apod. Dosavadní představy francouzské vlády, že se principy republikanismu úspěšně prosadí skrze omezení muslimských náboženských symbolů pouze na ženské polovině žáků a studentů, byly z mého pohledu naivní a z dlouhodobého hlediska neefektivní. Zejména s ohledem na to, že měly primárně směřovat k boji proti jakémusi uzavírání menšin do sebe. Jakkoliv je totiž prostor státního, tj. nikoliv církevního školství (financovaného z veřejných peněz) zcela klíčovým místem pro prosazování politického a právně-filozofického zakotvení státu, uplatňování světských principů skrze zákazy zahalování stavělo žáky (a především jejich rodiče) před otázku, zda zvolit maximální míru svobody projevu

v soukromém typu vzdělávací instituce (tj. mimo dosah státního dohledu), nebo přístup ke státnímu systému vzdělávání s omezenou svobodou manifestace víry.

Přestože komise Stasi, jakož i Státní rada prosazovaly v boji proti radikalizaci společnosti, o který šlo v počátku šátkové otázky ve školství především, rovněž možnost užití *soft* nástrojů, až donedávna Francouzi přistupovali toliko k přímým zákazům zahalování. Jinak je tomu až v případě posledního zákona o prosazování republikánských principů, který dopadá rovněž na oblast školství. V tomto případě již zákonodárce nesáhl po restrikcích závoje v tomto sektoru, které mohl rozšířit na diskutované doprovázející osoby při mimoškolních aktivitách, případně na samotné studentky na mimoškolních akcích (při reprezentaci školy apod.). Zákonodárce však na místo toho zvolil právě mírnější způsoby k dosažení integrace – působení na děti a jejich rodiče skrze širší pojetí výuky, která bude akcentovat republikánské zásady a tím i občanskou soudržnost. Je otázkou, do jaké míry se nyní, na základě vzájemného působení a spolupráce, změní i pohled nejvýznamnější francouzské minority na tamní většinovou společnost. Právě tyto mírnější nástroje mohou být v budoucnu úspěšnější, než zmiňované restrikce.

Seznam poznámek pod čarou

- 1 K přístupu Francouzů a Angličanů ke kolonizovaným státům severní Afriky blíže In: BEHIERY, Valerie. A Short History of the (Muslim) Veil. *Implicit Religion*. 2014, roč. 16, č. 4. DOI: 10.1558/imre.v16i4.387
- 2 Z fr. l'affaire des foulards islamiques.
- 3 Conseil d'Etat, na pomezí nejvyššího správního soudu a legislativní rady vlády.
- 4 Conseil d'Etat, Section de l'intérieur, 27 novembre 1989, n° 346893, Avis „Port du foulard islamique“ [online]. Conseil d'Etat, Section de l'intérieur, 1989 [cit. 13.11.2020]. Dostupné z: https://mafr.fr/IMG/pdf/CE_27_11_1989.pdf
- 5 Rozhodnutí ESLP ze dne 4.12.2008 *Dogru proti Francii*, stížnost č. 27058/05. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 16. 6. 2020]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>
- 6 ABBASI, Kamila. Muslimské zahalování v Evropě: otázka feminismu a ženské emancipace? In: VEČEŘA, Miloš et al., eds. *Sborník Weyrový dny*. 2020. Brno: Masarykova univerzita, s. 39.
- 7 Například AHMED, Dawood. *Religion–State Relations* [online]. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/religion-state-relations-primer.pdf>
- 8 MIRCOV, Velizar a Ivica MLADENOVIC. Types of relationships between the state, religion and religious organizations in Europe – an attempt to develop a new classification. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*. 2016, roč. 64, č. 3. DOI: 10.5937/AnaliPFB1603241M
- 9 Pojem „laický“ stát, případně „laicita“ je dle autorů v češtině zavádějící s ohledem na označení laika, ve smyslu nevysvěceného představitele církve. Neprátelský sekularismus proto považují za přílehavější označení. TRETERA, Jiří Rajmund a Záboj HORÁK. *Konfesi právo*. Praha: Leges, 2015.
- 10 Blíže zejm. ROSENFELD, Michel. Constitutionalism and secularism: a Western account. In: MANCINI, Susanna, ed. *Constitutions and Religion*. 2019. Edward Elgar Publishing, s. 4.
- 11 Sestry Fatima a Leila a jejich spolužačka Samira navštěvovaly nižší stupeň středoškolského vzdělávání. Kontroverze však nastaly již v předcházejícím roce, kdy šátky sice nosily, běžnou praxí školy ale bylo přesvědčování ze strany ředitele a pedagogů, aby dívky při různých příležitostech šátek odkládaly. Jakkoliv se tomu studentky v minulosti (nahodile) podřizovaly, na počátku nového roku již explicitně odmítly v tomto pokračovat, což si vedení školy interpretovalo jako akt odporu k principům sekularismu. Pozadí kauzy osvětluje JONES, Nicky. Beneath The Veil: Muslim Girls and Islamic Headscarves in Secular France. *Macquarie Law Journal*. 2009, roč. 9.
- 12 Statu quo à Creil. *Le Monde.fr* [online]. 1989 [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1989/11/29/statu-quo-a-creil_4161304_1819218.html

- 13 GUYOT, Jean-François. Creil: le “défi permanent”. *Le Figaro*. 1989.
- 14 JONES, Nicky. *Beneath The Veil: Muslim Girls and Islamic Headscarves in Secular France*.
- 15 Conseil d’Etat, Section de l’intérieur, 27 novembre 1989, n° 346893, Avis „Port du foulard islamique“ [online]. Conseil d’Etat, Section de l’intérieur, 1989 [cit. 13.11.2020]. Dostupné z: https://mafr.fr/IMG/pdf/CE_27_11_1989.pdf
- 16 Tato povinnost vyvěrá z preambule Ústavy ze 27. října 1946, *Constitution du 27 octobre 1946*, dostupné z: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/les-constitutions-dans-l-histoire/constitution-de-1946-ive-republique>
- 17 Tento účel konstatuje čl. 2 Ústavy ze dne 4. října 1958, *Constitution du 4 octobre 1958*, dostupné z: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/la-constitution/le-contenu-de-la-constitution-du-4-octobre-1958>
- 18 Respektování náboženského přesvědčení vyvěrá z Deklarace práv člověka a občana (čl. 10).
- 19 Tento dovětek byl v praxi následovníků Chéniera přístup interpretován jako prostor pro individuální uvážení ze strany vedení škol, ze soudobého tisku viz IBRAHIM, Youssef M. a Special To the New York TIMES. ARAB GIRLS’ VEILS AT ISSUE IN FRANCE (Published 1989). *The New York Times* [online]. 1989 [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1989/11/12/world/arab-girls-veils-at-issue-in-france.html>
- 20 Tento záměr je dle ESLP konformní s Úmluvou. Viz Rozhodnutí ESLP ze dne 15.2.2001 Dahlab proti Švýcarsku, stížnost č. 42393/98.
- 21 Určitým dovětkem kauzy v Creil je i to, že byl ředitel školy Ernest Chénier, v roce 1993 zvolen členem parlamentu.
- 22 Éducation nationale; v roce 1995 rozšířeno na l’Éducation nationale, de l’Enseignement supérieur, de la Recherche et de l’Insertion professionnelle.
- 23 *Circulaire n° 1649 du 20 septembre 1994. (Education nationale)* [online] [cit. 13.11.2020]. Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/12/dossiers/documents-laicite/document-3.pdf>
- 24 Jones, Pamela Nicolette Louise (2004). *Secularising the veil : a study of legal and cultural issues arising from the wearing of the Islamic headscarf in the Affaire Du Foulard in France*. PhD Thesis, School of Languages and Comparative Cultural Studies, The University of Queensland.
- 25 ABBASI, Kamila. Muslimské zahalování ve zdravotnictví. In: KYSELOVSKÁ, Tereza et al., eds. *COFOLA 2017 (Sborník z konference)* [online]. 2017. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 1072. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola/2017/cofola2017.pdf>
- 26 Komise nese název po jejím předsedovi Bernardu Stasim, ombudsmanovi (*médiateur de la République*), který stál posléze v čele této komise.
- 27 *Rapport sur la question du port des signes religieux à l’école* [online] [cit. 13.11.2020]. Dostupné z: <http://www.assemblee-nationale.fr/12/pdf/rapports/r1275-t2.pdf>

28 Conseil d'Etat, Section de l'intérieur, 27 novembre 1989, n° 346893, Avis „Port du foulard islamique“ [online]. Conseil d'Etat, Section de l'intérieur, 1989 [cit. 13.11.2020]. Dostupné z: https://mafr.fr/IMG/pdf/CE_27_11_1989.pdf

29 Tamtéž

30 Dopis prezidenta Jacquese Chiraca adresovaný předsedovi komise Bernardu Stasi na str. 2 a 3. In: STASI COMMISSION. *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République – rapport au Président de la République* [online]. 2003. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/034000725.pdf>

31 Dále též jako zpráva komise Stasi.

32 STASI COMMISSION. *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République – rapport au Président de la République*. str. 23

33 Rovněž poukázala na odmítání transfuzí v nemocnicích a nesouhlas s ošetřením nezletilých lékaři-muži.

34 STASI COMMISSION. *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République – rapport au Président de la République*. str. 36 a násled.

35 Loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Eglises et de l'Etat.

36 Název této části je poněkud agitačně zvolen jako *Affirmer une laïcité ferme qui rassemble*.

37 STASI COMMISSION. *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République – rapport au Président de la République*.

38 Tomuto dílčímu závěru právy předcházela celá řada slyšení představitelů minorit i osob angažujících se v různých sférách veřejné služby ze strany komise Stasi. Dostupné z: II. Auditions.

39 STASI COMMISSION. *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République – rapport au Président de la République*. s.50.

40 Viz SCOTT, Joan Wallach. *The politics of the veil*. Princeton, N.J: Princeton University Press, 2007.

41 Zákon č. 2004-228 ze dne 15. března 2004, kterým se při uplatňování zásady sekularismu upravuje nošení symbolů nebo oděvů vykazujících náboženskou příslušnost na veřejných základních, vysokých a středních školách.

42 Viz *Ministere de l'education nationale de l'enseignement superieur et de la recherche* (2005). Rapport sur l'application de la loi du 15 mars 2004 sur le port des signes religieux ostensibles dans les etablissements d'enseignement publics. La Documentation Francaise, Paris.

43 Zákonné opatření z roku 2004 se dostalo pod lupu ESLP na podkladě stížnosti žáčky střední školy (nižšího gymnázia), která ve věku 11 let, tedy v okamžiku nástupu puberty, začala nosit šátek. Podle rozsudku ESLP ze dne 4.12.2008 Dogru proti Francii, stížnost č. 27058/05, přitom zásah školního zařízení (státu) v oblasti veřejného školství neshledal nepřiměřeným. institucí ve

„vyjednávací pozici“ se studenty – jejich vyloučení by mělo předcházet správní řízení. Namítané porušení proto neshledal nepřiměřeným, neboť zde disciplinární řízení proběhlo, a v jeho průběhu byla studentkám nabízena možnost absolvovat tělesnou výchovu korespondenčním způsobem. Při posuzování případu se ESLP podrobně zabýval francouzským státním modelem, podle nějž shledal francouzskou společnost za striktně sekulární

44 Proposition de loi n° 2379 visant à interdire le port de signes ou de tenues manifestant de manière ostensible une appartenance religieuse dans les sorties scolaires et les activités organisées dans le cadre scolaire. In: *Assemblée nationale* [online] [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15b2379_proposition-loi

45 Zákon je v současnosti úspěšně přijat *Projet de loi n° 656 confortant le respect des principes de la République* [online] [cit. 26.07.2021]. Dostupné z: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15t0656_texte-adopte-provisoire.pdf

46 Původní vládní návrh počítal s doslovným názvem novelizačního balíčku jako „posílení dodržování zásad republiky a potlačení separatismu“. *Projet de loi n° 641*, adopté par l'Assemblée nationale, en nouvelle lecture, confortant le respect des principes de la République et de lutte contre le séparatisme. In: *Assemblée nationale* [online] [cit. 27.07.2021]. Dostupné z: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15t0641_texte-adopte-seance

47 Například místopředsedkyně senátu Nathalie Delattre považovala na akcích pod záštitou školy souběžné fungování sekulárních autorit–učitelů a autority rodičů za velmi problematické. Séance du 30 mars 2021 (compte rendu intégral des débats). In: *senat.fr* [online]. 30. 3. 2021 [cit. 27.07.2021]. Dostupné z: <https://www.senat.fr/seances/s202103/s20210330/s20210330010.html>

48 Konkrétně tento pozměňovací návrh č. 150 se nicméně v parlamentní rozpravě neujal. Ibid.

49 Představitel a zakládající člen levokřídle populistické *La France Insoumise*.

50 Compte-rendu de la séance du vendredi 23 juillet 2021. In: *Assemblée nationale* [online]. 7. 2021 [cit. 26.07.2021]. Dostupné z: <https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/comptes-rendus/seance/session-extraordinaire-de-2020-2021/seance-du-vendredi-23-juillet-2021>

51 Již citovaný *Projet de loi n° 656 confortant le respect des principes de la République*.

52 STASI COMMISSION. *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République – rapport au Président de la République*.

53 L'organisation de la communauté musulmane Divisions et surenchères. *Le Monde.fr* [online]. 1989 [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1989/10/24/l-organisation-de-la-communaute-musulmane-divisions-et-surencheres_4126811_1819218.html

54 Trois foulards contre la „sérénité laïque“. *Le Monde.fr* [online]. 1989 [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1989/10/07/trois-foulards-contre-la-serenite-laique_4130105_1819218.html

55 Viz americká akademička SCOTT, Joan W. Symptomatic Politics: The Banning of Islamic

Head Scarves in French Public Schools. *French Politics, Culture & Society*. 2005, roč. 23, č. 3.
DOI: 10.3167/153763705780793531 s. 114.

56 BERISS, David. *Scarves, Schools, and Segregation: The Foulard Affair*. s. 3.

57 PROST, A. *Histoire de l'enseignement en France 1800-1967* [online]. A. Colin, 1970. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=OWtLAQAACAAJ>

58 Ibid. s. 195.

59 BERISS, David. *Scarves, Schools, and Segregation: The Foulard Affair*. s. 8.

60 Ibid.

61 HOWARD, Erica. Banning Islamic veils: Is gender equality a valid argument? *International Journal of Discrimination and the Law*. 2012, roč. 12, č. 3. DOI: 10.1177/1358229112464450

62 EVANS, Malcolm D. *Manual on the Wearing of Religious Symbols in Public Areas*. .

63 Již citovaná Zpráva komise Stasi.

64 Rozsudek ESLP (Velký senát) ze dne 10.11.2005 *Leyla Sahin proti Turecku*, stížnost č. 44774/98.

65 Blíže k historii principu ve školství viz SCOTT, Joan W. *Symptomatic Politics*.

66 Již citovaná zpráva komise Stasi.

67 Již citovaný *Projet de loi n° 656 confortant le respect des principes de la République*.

68 Uvedla Nathalie Elimas, státní tajemnice odpovědná za prioritní vzdělávání. *Compte-rendu de la séance du vendredi 23 juillet 2021*.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2022/01/22/zahalovani-ve-skolstvi/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.

Informace pro autory

Líbily se Vám naše články? V příštím čísle může být i ten Váš. Články přijímáme nepřetržitě, nemáme tedy žádnou uzávěrku. Obsah jarního čísla připravujeme do konce března, obsah podzimního do konce září. Články zasílejte v elektronické podobě (formát docx, či doc) na e-mail **redakce@iurium.cz**. Článek je nutné opatřit abstraktem, a to v českém a anglickém jazyce, dále pak medailonkem autora. Délka abstraktu je maximálně 500 znaků včetně mezer. Medailonek autora má rozsah taktéž 500 znaků a autor se v něm krátce představí (u jaké instituce studuje či pracuje, jaká je jeho specializace v rámci práva apod.). Co se týče délky článku, doporučený rozsah znaků je 18.000-36.000 znaků včetně mezer (tedy 10-20 normostran). Na druhou stranu v odůvodněných případech publikujeme i články delší či kratší.

Iurium Scriptum je odborné periodikum. Přijímáme tedy pouze články na vysoké úrovni, které řeší nějaký právní problém v tom nejširším slova smyslu - nejsou tak vyloučeny ani články na pomezí práva a filozofie, ekonomie, psychologie, sociologie či jiných oborů. Je nutné je opatřit citačním aparátem, přičemž pro všechny autory je závazná citační norma, kterou naleznete na adrese **www.iurium.cz/citace**. Citační normu je třeba striktně dodržovat.

Přijímáme pouze články, které jsou originální a které ještě nebyly publikovány v jiném periodiku. Je ovšem možné odeslat části článků či celé statě, které byly užity v účasti v různých soutěžích, jako kvalifikační podmínky při plnění nějakého předmětu či jako diplomové nebo jiné práce. Samozřejmostí je, že předkladatel musí disponovat autorskými právy k předkládanému článku.

Zasláním článku uděluje autor výhradní licenci k publikaci článku jak v online podobě na serveru Iurium (**www.iurium.cz**), tak v tištěné verzi Iurium Scriptum. Je na posouzení redakce a redakční rady, jestli článek posoudí jako vhodný k publikaci a jestli článek bude publikován. V případě, že by padlo rozhodnutí článek nepublikovat a licenci nevyužít, předkladatel o tom bude neprodleně informován.

Kromě odborných článků je ale možné předložit i článek do kterékoli z rubrik, které jsou k nalezení na internetovém portálu Iurium. Je tedy možné zasílat recenze na literaturu, komentáře k aktuální legislativě či judikatuře, či jenom obecné úvahy *de lege lata* či *de lege ferenda* k jakýmkoliv otázkám. Stejně tak je možné předkládat články, které mají za cíl popularizaci práva a srozumitelným způsobem vysvětlují nějaký právní problém. Jiné články než odborné články není nutné opatřovat abstraktem.

**Jedna legenda právního psaní. Pět překladatelů. Rok a půl práce.
To je adaptovaný překlad jedné z nejcitovanějších a nejprodávanějších
knih o právním psaní na světě.**

Naleznete v akademických knihkupectvích a na našem e-shopu

publishing.nugisfinem.org

To ale není všechno. Další odborné články, rozhovory s nejvýznamnějšími osobnostmi ze světa práva, aktuální legislativa i judikatura. To vše a mnoho dalšího naleznete na našem webu.

www.iurium.cz

NUGIS FINEM
PUBLISHING